

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PARA, SERMAYE PİYASASI VE FİNANSAL KURUMLAR
BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÇİN PARASI RMB'NİN DEĞERLENMESİNİN
ÇİN DIŞ TİCARETİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

ABUDUREHEMAN XUKUER

2501111269

**TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. ZAHİDE AYYILDIZ ONARAN**

İSTANBUL-2017

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : ABUDUREHEMAN XUKUER Numarası : 2501111269
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : PARA SER.PİY.VE FIN.KUR. Danışmanı : DOÇ.DR.ZAHİDE AYYILDIZ ONARAN
Tez Savunma Tarihi : 25.04.2017 Saati : 14:30
Tez Başlığı : ÇİN PARASI RMB'NİN DEĞERLENMESİNİN ÇİN DIŞ TİCARET ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF.DR.SADI UZUNOĞLU		- Kabul
2- DOÇ.DR.ZAHİDE AYYILDIZ ONARAN		Kabul
3-YRD.DOÇ.DR.BARIŞ KABLAMACI		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ.DR.DEVRİM DUMLUDAĞ		
2- YRD.DOÇ.DR.ARİF SALDANLI		

ÖZ

ÇİN PARASI RMB’NİN DEĞERLENMESİNİN ÇİN DIŞ TİCARETİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ ABUDUREHEMAN XUKUER

Günümüze kadar kapalı bir ekonomi yapısına sahip Çin, 1980'lerin başlarından itibaren yaptığı yenilikler ile 21.yüzyılın yükselen ülkesi konumundadır ve gösterdiği bu gelişmeler sayesinde dünya çapında en büyük ihracatçılarından. Dış ülkeler açısından yatırım için üst sıralarda yer almaktadır. İhracat ve ithalat potansiyeli nedeniyle 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne katılma hakkı kazanmıştır. Bu şekilde Çin dış pazarlara daha kolay erişim hakkı kazanırken, dış rekabete de açık hale gelmesine neden olacaktır. Bu durum özel sektör yatırımlarının artmasına fakat aynı zamanda devletin iktidarda olma tekeli ve bireyler üzerindeki sıkı denetimini sürdürmesine neden olacaktır.

Çin ekonomisinin yüksek hızla büyümesi ve döviz rezervlerin hızla artması, ABD başta olmak üzere batı ülkelerinin RMB'nin değerini artırma baskıları sonucu ülke 2005 yılında uygulamaya başladığı kontrollü esnek kur rejimi tarihinden 2015 yılının sonlarına kadar gerçekleşen RMB'nin nominal ve reel değerlerinin yükselmesi küresel ekonomide çok tartışılan bir konu haline geldiği görülmektedir.

Bu çalışmada Çin'in kısaca tarihçesi, ülke ekonomisinin gelişimi, ekonomik yapısı, döviz piyasası, yabancı rezervleri ve para değerinin yükseliş boyutları ayrı ayrı ele alınarak ülkenin ulusal parasının değerindeki yükselişin Çin ekonomisine özellikle ülkenin iç ve dış piyasasına getirdiği değişimler, gelişmeler ve bunlardan kaynaklanan uluslararası ticarete oluşan tehdit ve fırsatların getirdiği karşılıklı olumlu ve olumsuz neticeleri ortaya konulmaktadır. Aynı zamanda bu çalışmada ülkenin bu gelişmeler karşılığında uyguladığı para ve kur politikaları ve bunların doğurduğu toplumsal sonuçları ayrıntılarıyla ele alınmakta ve bu değişimler karşısında alınabilecek önlem ve öneriler yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çin Halk Cumhuriyeti, USD, RMB, Kur Politikası, Dış Ticaret

ABSTRACT

RMB REVALUATION AND IMPACTS ON THE EXTERNAL TRADE IN CHINA
ABUDUREHEMAN XUKUER

China has become the great interest with the rapid development of economy in the 21st century. Through this fast economic development, China has drawn greatly attention from other countries attracting huge amount of foreign investment to the country.

The fast-speed growth of the Chinese economy and the rapid increase in foreign reserves adding the pressure comes from the countries like USA to increase the value of the Chinese currency have led the rise of the Chinese currency value which has become the special interest in the global economy.

In this essay the brief history of China, the economic development of the country, the economic structure, the foreign exchange market, foreign reserves and the increase of the currency value have been analyzed respectively and what's more the rise of the Chinese currency value has brought the changes to the economy of China especially the development of domestic and foreign market that those become the cause of the advantages and disadvantages, which have been brought by the threat and opportunities occurred in international trade, have been discussed.

In this study it's also been discussed in details about the application of the country's monetary and fiscal policies against series of this developments and the social consequences engendered by these changes and measures to be taken are recommended.

Key Words: People's Republic of China, US Dollars, Increase in RMB, Exchange rate policy, monetary policy, International trade

ÖNSÖZ

Yüksek hızla büyüyen, dış ticaret ve döviz rezervleri sürekli artan Çin ekonomisi 2005 yılında uygulamaya başladığı kontrollü esnek kur rejimi tarihinden 2015 yılının sonlarına kadar gerçekleşen RMB'nin nominal ve reel değerlerinin yükselmesi ile karşı karşıya kalmıştır. RMB'nin değerlendirilmesi küresel ekonomide çok tartışılan bir konu haline geldiği görülmektedir. Bu çalışmada RMB'nin değerlendirilmesinin ülke ekonomisinin tarihi ve genel durumu, ekonomik yapısı ve özellikleri, ekonominin kalkınmasını destekleyen temel faktörlerle olan doğrusal ilişkilerini inceleyerek ülke para biriminin değerlendirilmesinin dış ticaret üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini araştırmayı hedeflemektedir.

Aynı zamanda olumsuz etkilere karşı ülke ve işletmeler açısından alınabilecek önerileri ortaya çıkarmaya gayret gösterilerek RMB'nin değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan olumlu ve olumsuz etkilere karşı ülkenin yeni büyüme stratejileri ve yeni piyasalara yönelme yoluyla dinamik dış ticaret yapısını sağlamlaştırmakla birlikte potansiyel iç piyasaya da önem vermesi, iç tüketimi artırarak ülke ekonomisi büyümesini sağlam ve sürdürülebilir hale getirilmesi savunulmaktadır.

Bu tez çalışmamda beni yönlendiren ve bana yardımcı olan değerli hocam Doç. Dr. Sayın Zahide Ayyıldız ONARAN ve son aşamada beni yönlendirerek tezin tamamlanmasında büyük emeği geçen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Barış KABLAMACI'ya teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	viii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇİN'İN SİYASİ VE EKONOMİK TARİHİ

1.1. Çin'in Siyasi ve Ekonomik Tarihi	3
1.1.1. Yeni Demokratik Devrim Dönemi (1919-1949)	4
1.1.2. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Tarihçesi.....	5
1.1.3. Çin'de Deng Dönemi ve Sonrası.....	11
1.2. Çin Ekonomisinin Özellikleri	21
1.3. Çin Ekonomisinin Sektörel Yapısı	24
1.4. Çin Ekonomisinin Küresel Ekonomi ile Bütünleşme Süreci	28

İKİNCİ BÖLÜM

ÇİN'İN DIŞ TİCARET GENEL DURUMU VE ÖZELLİKLERİ

2.1. Çin'in Dış Ticaret Genel Durumu.....	31
2.2. Çin'de Yabancı Yatırımlar	36
2.3. Çin Dış Ticaretinin Üstünlüğünü Sağlayan Kaynaklar	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇİN MERKEZ BANKASI VE PARA, KUR POLİTİKALARI

3.1. Çin Merkez Bankası ve Yapısı.....	41
3.1.1. Çin Merkez Bankası	41
3.1.2. Çin Merkez Bankası'nın Özellikleri	42
3.1.3. Çin Merkez Bankası'nın İç Organları	43
3.1.4. Çin Merkez Bankası'nın Rezervleri ve Rezerv Talep Nedenleri.....	43
3.1.5. Çin Merkez Bankası Döviz Rezervleri ve Önemi.....	45

3.2. Döviz Kurları ve Döviz Piyasası	46
3.2.1 Döviz Kurlarının Anlamı ve Belirlenmesi	46
3.2.2. Döviz Piyasası	48
3.3. Çin'in Kur ve Kur Politika Tarihçesi	49
3.4. Çin'in Yakın Zaman Kur Politikası	55
3.5. Kur Değişikliğinin Ekonomik Etkileri	56
3.5.1. Enflasyon Üzerindeki Etkisi	56
3.5.2. İthalat ve İhracat Üzerindeki Etkileri	58

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

RMB'NİN DEĞERLENMESİNİ ÇİN DIŞ TİCARETİNE ETKİLERİ ve ÖNERİLER

4.1. RMB'nin Değerlenmesini Etki Eden Çevresel Faktörler	60
4.1.1. RMB'nin Değerlenme Çevresi	60
4.1.2. RMB'nin Değerlenme Nedenleri	63
4.2. RMB'nin Değerlenmesinin Dış Ticaret Üzerindeki Etki Analizleri	65
4.2.1. Değerlenmenin Dış Ticaret Üzerindeki Olumlu Etkileri	66
4.2.2. Değerlenmenin Dış Ticaret Üzerindeki Olumsuz Etkileri	68
4.3. RMB'nin Değerlenmesine Karşı Öneriler	70
4.3.1. Ülke Finansal Piyasa Sistemini Geliştirme Önlemi	70
4.3.2. Uluslararası İhracat Firmalarının Özlük Karşı Önlemleri	71
4.3.3. Kur Riskinden Kaçınma Önlemleri	72
4.3.4. Uluslararası İhracat Firmalarının Stratejilerini Geliştirme Önlemi	73
SONUÇ	75
KAYNAKÇA	78

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Çin'in 1952-1970 Yılları Arasındaki GYMH'sı	7
Tablo 2: Çin'in 1952-1970 Yılları Arasındaki GYMH'sının Sektörel Yüzdesi	7
Tablo 3: Çin'in Kültür Devrimi Yıllarındaki Sanayi Verileri	9
Tablo 4: Mao Dönemi (1950-1975) Ekonomi Büyüme Oranları	10
Tablo 5: Deng ve Sonrası Dönemi GSYİH Yıllık Büyüme Oranları	13
Tablo 6: Deng Dönemi Çin'in Dış Ticaret Verileri (Milyar Yuan)	16
Tablo 7: Deng Dönemi Çin'e yapılan Doğrudan Yabancı Yatırımlar.....	17
Tablo 8: DYSY'in Çin'de Coğrafik Dağılım Yüzdesi	18
Tablo 9: GSYİH'nın Sektörlere Göre Dağılımı Yüzdesi	28
Tablo 10: Çin'in İhracat Hacmi (US doları).....	29
Tablo 11: Çin'in İhracat Hacmi ve Büyüme oranları Yüzdesi.....	32
Tablo 12: Çin'in İthalatı Hacmi (USD).....	34
Tablo 13: Çin İthalatının 2015 Yılındaki Sektörel Dağılımı.....	34
Tablo 14: Çin'in 2015 Yılındaki Ticaret Ortakları ve Ticaret Oranları	35
Tablo 15: 2014 Yılına Kadar Çin'e Gelen DYY'ın Sektörel Yüzdesi	37
Tablo 16: 2014 Yılına Kadar Çin'e Gelen DYSY'ların Kökeni	38
Tablo 17: Global Döviz Rezervlerinin Rezerv Varlıkları Dağılım Yüzdesi	44
Tablo 18: 1949-1952 Yılları Arasındaki Kur Seviyesi.....	50
Tablo 19: 1953-1994 Yılları Arasındaki Nominal ve Reel Kur Seviyesi.....	52
Tablo 20: 1994-2015 Yılları Arasındaki Nominal ve Reel Kur Seviyesi.....	53
Tablo 21: RMB'nin Nominal ve Reel Efektif Döviz Kuru Endeksi	54

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
ÇKP	: Çin Komünist Partisi
ÇMB	: Çin Halk Cumhuriyeti Merkez Bankası
ÇMP	: Çin Milliyetçi Partisi
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
DYY	: Doğrudan Yabancı Yatırım
DYSY	: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı
EURO	: Avrupa Birliği Para Birimi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KOBİ	: Küçük ve Orta Ölçekli Şirketler
RMB	: Çin Halk Cumhuriyeti Ulusal Para Birimi (RENMINBI)
USD	: Amerikan Doları
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

GİRİŞ

Dünyanın en kalabalık ve yüzölçümü en geniş ülkelerinden biri olan Çin, yeniden tarih sahnesinde ekonomik anlamda önemli bir ülke olarak yerini almaktadır.

Dünya ekonomisinin küreselleşmesi, bütünleşmesi ve serbestleşmesi sürecinde, her ülke keskin küresel rekabet ile mücadele edebilmek için birçok politika uygulayarak ülke ekonomisini güçlendirmeye çalışmaktadır. Ülke iç ve dış piyasa dengesini koruyarak ekonomik büyümeyi gerçekleştirmektedir. Uluslararası ilişkilerin güçlenmesi, çeşitli ekonomik alanlardaki işbirliğinin artması ve dış ticaret hacimlerinin büyümesi vs. değişimlerden dolayı her ülke kendine özgü finans sistemine uygun görülen kur politikalarını uygulamaktadır.

Çin Temmuz 2005'deki RMB reformunda 'Ülkede piyasa ekonomisi temelli diğer ülke para birimlerini bugünden itibaren Çin devleti piyasa talep-arzlarını esaslı, para birimlerini referans alınan, kontrollü ve dalgalı kur politikası uygulayacaktır' diye ilan etmiş ve hemen hayata geçirmiştir. Sonuç olarak Çin'in ulusal parası değerlenme devrine girmiş ve bu değerlenme 2015 yıl sonuna kadar devam etmiştir. Bu süreçte dünya üzerindeki hızla artan Çin ticaret fazlası ve yabancı rezervlerine karşı RMB'nin reel değerinin düşük olduğu sesleri yükselmiştir. Özellikle, Amerika Birleşik Devletleri RMB'nin çok düşük seviyede olduğunu ileri sürerek yasal düzenlemeleri hayata geçirmiştir. Sürekli büyüyen ekonomi ve dış ticaret fazlası ve yapılan müdahalelerden dolayı RMB hızla değer kazanmaya başlamıştır.

Dünyanın birinci büyük ihracat yapan ülkesi ve ikinci büyük ticaret yapan ülkesi olan Çin açısından kur istikrarını korumak çok özel anlam taşımaktadır. Kur istikrarı Çin ekonomisinin büyümesi için önem arz etmektedir. Son yıllarda gerçekleşen baskıyla RMB'nin değerlenmesi Çin'in dış ticaret hacmini, yabancı yatırımlarını sonra istihdam ve ülke ödemeler dengesini değiştirerek Çin'in küresel üretim ve rekabet gücünü, ekonomik büyümesini ciddi bir şekilde etkilemektedir. RMB'nin kur

seviyesi kontrol altına alınmadığı halde bu değişim ülkenin ekonomisine çeşitli tehdit oluşturabilmektedir.

Bu çalışmanın ilk bölümünde Çin'in siyasi ve ekonomi tarihi, ağırlıklı olarak Çin Halk Cumhuriyeti'nin genel tarihçesi ve kurulduktan sonra uyguladığı ekonomik gelişimler, reformlar kısaca anlatılarak ülke kalkınmasını destekleyen çeşitli ekonomik faktörler tanıtılmaktadır. Sonra veriler ve tablolar yardımıyla Çin ekonomisinin genel yapısı, yürütülen stratejiler sonucu ortaya çıkan ülke dış ticaret yapısı, genel durumu, kullanılan stratejiler, temel faktörler ihracat ve ithalat açısından analiz edilmektedir.

Sonraki bölümde Çin'in son 20 yıl içerisinde uyguladığı para ve kur politikaları ele alınarak ülke parasının yükselmesinde rol oynayan iç ve dış faktörler incelenmektedir.

Son bölümde ise her döneme ait olan veriler ve tablolar vasıtasıyla RMB'nin değerlendirilmesinden kaynaklanan ülke ekonomisinde meydana gelebilecek etkiler, özellikle değerlendirilmenin dış ticaret üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri, özellikle Çin dış ticaret hacmi, ticaret yapısına, işgücü, teknoloji ve iç piyasada ortaya çıkabilecek değişimler ve buna karşı alınabilecek öneriler sunulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇİN'İN SİYASİ VE EKONOMİK TARİHİ

1.1. Çin'in Siyasi ve Ekonomik Tarihi

Çin uzun yıllar boyunca dünya genelinde herhangi bir ülkeyle kıyas yapılamayacak kadar güçlü bir ülkediydi ve dünya ekonomisinin zirvesini ifade etmekteydi. Fakat 1840'lerden 1980'lerin başlarına kadar yaklaşık 150 yıl boyunca zayıf, içe kapalı ve yoksulluk dönemi yaşayarak dünya ortalamasının çok gerisinde kalmıştır. Ancak, Deng'in 1979 yılından itibaren uyguladığı ekonomik reformlar neticesinde Çin Güney Kore, Tayvan, Hongkong ve Singapur gibi ülkelerde emsali görülmemiş süratle yoksulluğu ortadan kaldırmıştır.¹

Çin son zamanlarda elde ettiği ekonomik ve askeri gelişmeleriyle dünyada yeni bir denge unsuru olarak çıkmaktadır. Son 30 yılda başarılı bir ekonomik performans gerçekleştiren Çin dünyada çok tartışılan konu haline gelmiş, Ekonomik yapısı, yüksek büyüme oranı, çeşitli ekonomik reformlar ve hızla artan dış ticaret hacmi Çin'in ulusal para birimi olan RMB'yi her zaman etkilemektedir.

RMB'nin 2005-2016 yılları arasında değer kazanmasının Çin ekonomisine özellikle Çin'in dış ticareti üzerinde yaşanmış ve olası yaşanacak etkileri araştırmak, Çin'in yakın dönemde kazandığı ekonomik başarılar her ne kadar ekonomik yapı ve reformlara bağlı olsa da, ülkenin siyasi ve ekonomi tarihi öncelikle incelenmesi gereklilik taşımaktadır. Çünkü tarihsel olarak Çin Batılı ülkeler sanayi devrimini gerçekleştirmeden önce her zaman, ekonomisinin ulaştığı gelişim, yarattığı icat ve teknolojileriyle dünyanın en önemli güçleri arasındaydı.

Çin'in kayıt altındaki tarihi 4000 yıl önce Sarı nehir kenarında oluşan ilk yerleşim merkezlerine kadar uzanır.² 4000 yıllık Çin tarihini dört ana hatlara ayırmak

¹ William H. Overholt, The Rise Of China's Economy, Palgrave Macmillan Journals, 1994, S.29

² Rasim Yılmaz, Cüneyt Koyuncu, Çin Dragon Ekonomisinin Önlenmeyen Yükselişi, Ekin Kitabevi Yayınları, 2007, S.3

mümkündür. Bunlar Modern Çağ öncesi dönem (Antik dönemden M.S. 1840'a kadar), Modern Çağ (1840-1919), Yeni Demokratik Devrim Dönemi (1919-1949) ve Çin Halk Cumhuriyeti(1949--) dönemidir. Bu çalışmada, Yeni Demokratik Devrimi ve Çin Halk Cumhuriyeti döneminin siyasi ve ekonomik tarihi ele alınarak ülkenin geçirdiği değişim ve dönüşümler kısaca anlatılmaktadır.

1.1.1. Yeni Demokratik Devrim Dönemi (1919-1949)

Yeni Demokratik Devrimi, 1919'dan 1949 yılına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Çin'in kendini dünyadan izolasyon çabası 19. yüzyılın başlarında Batılı ve Japon güçlerin ülkeyi istilasıyla sonuçlanmıştır. Çin İmparatorluğu'nun 1911'de çökmesiyle beraber hakimiyet ÇMP'nin eline geçmiştir. 1917'de Rusya'da Lenin önderliğindeki Ekim Sosyalist Devrimi'nin başarısı ve Bolşevizm'in Rusya'yı savaş bataklığından kurtarmasından sonra Marksizm yeni bir ışık olarak Çin'e ulaşmıştır.

Marksizm'in Rusya'daki başarıları Li Dazhao ve Chen Duxiu gibi Çin'in devrimci aydınları arasında Marksizm'in Çin devrimine esin kaynağı ve etki yaratabilecek görüşleri ortaya konulmuştur. Çin Komünist Partisi'nin kurucularından Li Dazhao 1918 yılında yayınladığı 'Fransa ve Rusya İnkılaplarını Karşılaştırma' adlı eserinde Bolşevizm'in galibiyetini ve dünya üzerindeki etkilerini anlatmış, işçi-köylü sınıfının kapitalizme karşı galibiyetini son derece övmüş, Marksizm'in Rusya'yı kurtardığını başka ülkeler için de örnek olabileceğine inanmıştır. Ardından aynı yıl yayınladığı 'Halkın Galibiyeti', 'Bolşevizm'in Galibiyeti' ve 'Benim Marksizm Görüşüm' eserleriyle Çin'de Marksizm'in temelini atmıştır. Li yarı feodal yarı sömürge altında aynı acıyı paylaşmış Rusya ve Çin için Marksizm'in başarısı savaş esaretinde kurtulmak için halk ve işçi dayanışmalarıyla feodal sistemi kaldırıp yeni devrim usulü olacağını savunmuştur. Sonra Ekim Devrimi'nin etkisi ile 1919 yılında Çin'in '4 Mayıs Hareketi' başlamış, 1841 yılından beri verdiği bu emperyalizm ve feodalizm karşıtı devrimleri boyunca Çin proletaryası ilk kez büyük potansiyelini ortaya koymuş, Çin'in yıllarca verdiği halk devrimlerinin en güzel mücadele örneği olmuştur, Çinli aydınlar böylelikle Marksizm'in ülkeyi bir başarıya ulaştırabilecek tek gerçek olduğuna kanısına varmışlardır. Çin Komünist Partisinin 1921 yılında kurulmasıyla birlikte, Marksizm-Leninizm daha da yaygınlaşarak Çin

halkının devrimci pratiği ile birleşmeye başlamıştır. Çin Komünist Partisi hakimiyetini yerleştiği kırsal bölgelerden kentlere doğru nüfuz etmeye başlamıştır.

Bu dönemde Çin'in iç ve dış olarak dört savaş verdiği görülmektedir. Bunların birincisi 1924-1945 yıllar arasında hakimiyet boşluğundan faydalanan mahalli militanlara karşı savaş, ikincisi 1927-1937 yılları arasında yapılan Çiftçi devrimi savaşı, üçüncüsü 1937-1945 yılları arasında Japonya'ya karşı yapılan direniş savaşı ve son olarak 1945-1949 yılları arası ÇKP'nin ÇMP'ye karşı yapılan kurtuluş savaşıdır. Çin İkinci Dünya Savaşına ÇKP ve ÇMP ortaklığında Japonya'ya karşı katılmış ve 8 yıllık bir mücadeleden sonra Çin- Japonya Savaşı'nı kazanmış, ÇKP Mao'nun liderliğinde Amerika'nın askeri ve finansal yardımları ve işçi-köylü sınıfının desteğiyle Çin'in büyük kısmını ele geçirerek ÇMP hakimiyetini sona erdirmiştir. 1 Ekim 1949 Tarihinde Mao liderliğindeki ÇKP Çin Halk Cumhuriyetini kurmuş ve devletin başkentini Pekin olarak ilan etmiştir.

Ülkede yaşanan yüzyıllık bir terör, anarşi, yabancı baskılar, savaş lordları, iç savaş ve Çin-Japonya savaşlarından sonra, Çin'in dünya üretim içindeki payı 1820'lerdeki %30 seviyesinden Çin Halk Cumhuriyeti kurulduğundaki %5'lerden daha aşağı seviyelere düşmüştür.³

1.1.2. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Tarihçesi

Çin Halk Cumhuriyeti olarak adlandırılan dönem, 1949 yılından bugüne kadar gelmektedir. George Thomson 1994 yılında yazdığı 'Devrimci Diyalektik Üzerine' adlı eserinde 1949 yılında Çin'de gerçekleşen devrim hareketini "demokratik halk diktatörlüğü" olarak tanımlamak mümkün olduğunu, Çin'in demokratik halk Devrimi ile Sovyet Rusyası'nda yaşanan devrim ile karşılaştırıldığında, işçi ve köylü işbirliğine dayanması açısından birbirlerine benzediğini vurgulamakla beraber Çin'de yapılan işbirliği alanının SSCB'den daha geniş, daha yaygın olması, tüm köylü ve ulusal burjuvaziyi kapsamaması SSCB'de gerçekleşen devrimiyle farklılıklar gösterdiğini yazmıştır.

³ Rasim Yılmaz, Cüneyt Koyuncu, Çin Dragon Ekonomisinin Önlenmeyen Yükselişi, Ekin Kitabevi Yayınları, 2007, S.4

Çin'in kurulduğundan bu yana gerçekleştirdiği sosyalist ülke ekonomisini dört aşama olarak hayata geçirildiğini söylemek mümkündür. Bunlar (1) 1949'dan 1950'lerin ortalarına kadar olan ön hazırlık devri, (2) 1950'lerden 1960'lara kadar olan olgunluk devri, (3) 1960'ların ortalarından 1970'lerin ilklerine kadar olan ilk uygulama devri, (4) 1970'lerin ortalarından başlanan bugüne kadar sürmekte olan gerçekleştirme devirleridir.⁴

Çin Mao'nun liderliğinde Batı dünyasının gelişmiş düzeyini yakalamak için emek sarf etmiştir, 1949-1957 yıllar arasındaki Çin birebir SSCB kalkınma modelini hayata geçirmiş, Ancak uzun zaman geçmeden SSCB Modeli uygulamasında (1) aşırı otorite, güçlü merkez hükümet yapısından kaynaklanan devlet protokolü ve halk arasındaki çelişkilerin derinleşmesi, hakimiyetin halktan uzaklaşması (2) Ekonominin radikal şekilde sert kontrol edilmesi, aşırı planlama, üretim güçleri ile üretim ilişkilerindeki çelişkilerin derinleşmesi, devletin ekonomiye sert müdahale etmesi, kontrol etmesi (3) İdeolojik ve kültürel alanlardaki dikta uygulama, kişisel fetişizmin yayılması gibi bir dizi sorunlar ortaya çıkmış ve yönetim alternatif yollara başvurmuştur.⁵

Mao döneminde Çin güçlü merkezi ekonomi ve kooperatif ekonomisi uygulayarak, özel sektörler dahil devletin ekonomi, finans ve sanayi kaynaklarını ele geçirmiş, devlet ağır sanayi öncelikli politika izlemiş ve sonuç olarak ülke plan ekonomisinin temelini atmıştır. Fakat bu dönemde ülke sermaye kıtlığı, Kore Savaşı, Batılı ülkelerin ambargosuna maruz kalmış, bu unsurlar da temeli zayıf Çin ekonomisini oldukça etkilemiştir.

1952-1970 Yılları aralarındaki Çin'in Yurt İçi Milli Hasılasının sektörel yapısı, büyüme oranları hakkında Werner Klatt'in 1970 yılında yazdığı 'A Review of China's Economy in 1970' adlı eserinde ülkenin Mao döneminde tarım ağırlıklı statüsünü sürdürmekle beraber sanayi, madencilik ve inşaat sektöründe büyük girişimlerde bulunduğu, 1965'lerden sonra sanayinin ülke ekonomisinin en büyük bölümünü oluşturduğunu, aynı zamanda hizmet sektörünün de hızla arttığını,

⁴ L. Huan-Ming Ling, Intellectual Responses to China's Economic Reforms, 1988, University of California Press, 1988, S.542

⁵ Su Dinghe, Sovyetin Dağılışı Nedenleri Analizi, Henan Nanyang School Press, 2013,S.3

özellikle kamu hizmetleri, devlet işletmeleri tarafından gerçekleştirilmiş ticaretlerin arttığını ve 1965'lerden sonra hizmet sektörünün tarım sektörünü geçerek sanayiden sonra ekonomide ikinci ağırlığa ulaştığını göstermiştir. Werner Klatt'ın araştırmasındaki 1970'lerde Çin ekonomisinin kapasitesi, sektörel dağılımı, büyüme oranları her beş yılı bir baz edinerek incelenmiş ve Tablo1 ve 2'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Çin'in 1952-1970 Yılları Arasındaki GSYİH'sı (1000 Milyon Yuan 1952)

Sektör	1952	1957	1965	1970
Tarım	33,5	40	40	46,5
Sanayi (Sanayi, Madencilik, İnşaat)	19	30	45	59
Hizmet (Ticaret, Kamu Hizmetleri)	22,5	20	45	55
Toplam	75	100	130	160
Kişisel Tüketim	52,5	55	78	95
Kamu Harcamaları	7,5	10	19,5	25
Kamu Yatırımları	15	25	32,5	40
Toplam	75	100	130	160

Kaynak: Werner Klatt, A Review of China's Economy in 1970, [Cambridge University Press](#), S. 119

Tablo 2: Çin'in 1952-1970 Yılları Arasındaki GSYİH'sının Sektörel Yüzdesi

Sektör	1952	1957	1965	1970
Tarım	45	40	30	29
Sanayi (Sanayi, Madencilik, İnşaat)	25	30	35	37
Hizmet (Ticaret, Kamu Hizmetleri)	30	35	35	34
Toplam	100	100	100	100
Kişisel Tüketim	70	65	60	59
Kamu Harcamaları	10	10	15	15
Kamu Yatırımları	20	25	25	26
Toplam	100	100	100	100

Kaynak: Werner Klatt, A Review of China's Economy in 1970, Cambridge University Press, 1975, S. 119

Mao döneminde ülke ekonomisine genel açıdan bakıldığında, bu 20 yıl içinde Çin-SSCB ilişkilerini ciddi kötüleşmesi, SSCB'nin maddi ve teknik desteklerinin kesilmesi, Batı'nın ambargolarına rağmen ülke bağımsız sanayinin temelini oluşturmuş, özellikle savunma ve uzay sanayisi gibi yüksek teknoloji alanında büyük başarıları elde etmiştir. Ancak, ağır sanayi ve savunma sanayi öncelikli ekonomi yapısı, Büyük Atılım hareketi, Çin Kıtılığı ve 20 yıl içinde neredeyse %50 hızla artan nüfus sonucu insanlığın gördüğü en korkunç insan kaynaklı açlık olmuş ve tarihe "1959 Çin Kıtılığı" olarak geçmiş ve 40 milyon insan açlıktan ölmüştür.⁶

1966 yılında Mao tarafından Çin genel tarihinin en iç acıtıcı siyasi hareketi başlatılmıştır. 1966-1976 yılları arası yürütülen Kültür Devrimi adı verilen bu harekette ülke ve halk Cumhuriyet tarihinin en karanlık yıllarını yaşamıştır. ÇKP lideri Mao Zedong tarafından başlatılan bu hareketin amacı Çin toplumundan kapitalist, geleneksel ve kültürel unsurları temizleyerek ülkedeki komünizmi güçlendirmek ve parti içerisinde Maocu ortodoksiyi yerleşik kılmaktır. Ancak karşı devrimci gruplar tarafından suiistimal edilen bu harekette okullar ve üniversiteler, komünizm savunucusu Kızıl Muhafızlar aracılığıyla Mao'nun bildirimlerini takip edecek şekilde organize edilmiştir.

Partideki tasfiyeler ve ordudaki hareketlerle genel bir siyasi hamleye dönüşmüştür. Bu kapsamda Çinli gençler üniversiteleri, kütüphaneleri, müzeleri basıp "eski toplumu" ve "eski alışkanlıkları" temsil eden eserleri tahrip etmişler, birçok ibadet yerini ateşe vermişler, mağazaları işgal edip buraları artık halk adına yöneteceklerini ilan etmişlerdi. 1966 Yılıın Ağustos ayında milyonlarca genç işçi ve üniversite öğrencileri Mao'nun politika aracı olarak Kızıl Muhafızlar safına fabrika ve işyerlerinden Çin liderlerince izinli olarak katılmış, ülke ekonomisi, özellikle sanayi sektörüne ağır darbeler vurulmuştur.⁷

1966-1976 yılları arasındaki bu süreç içinde Çin ekonomik yapısına bakıldığında, önceki döneme göre yapısal değişimler yaşanmamış, ekonomik kuruluşlar, tarım ve sanayi sektörleri ağır tahriplere uğramış, teknolojik oldukça geride kalmış, halk açlık,

⁶ Gülboy, Burak, Çin'in Gölgesinde Uzak Doğu Asya, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2001 S.24

⁷ Y. Hacıoğlu, Günümüzde Çin, Ufuk Ajansı Yayınları, No 3, Ankara, 1973, S. 36-37

yoksulluk asaleti çekmiştir. 1978 yılında Çin Devlet İstatistik Kurumunun yaptığı yıllık rapora göre, Çin'in 1978 yılındaki GSYİH'sı 362,4 Milyar Yuan olarak kayda geçmiş, bu Kültür Devrimi'nin ilk yılı olan 1965 171,6 milyar Yuan'den neredeyse bir kat daha artmış olsa da, ülke ekonomisi ciddi bir bütçe açığıyla çökme sınırlarına kadar gelmiştir.⁸

Robert Michael Field'in yazdığı 'The Performance of Industry during the Cultural Revolution' eserindeki sanayi verilerine bakıldığında, 10 yıl boyunca Çin sanayisi büyüme değil, gerilemeye doğru gitmiş. 1966 yılında hafif sanayi yüzde 13,7, ağır sanayi yüzde 26,6 olmak üzere, sanayi sektörü ekonomide yüzde 19,7'sini oluştururken, 1976 yılında Kültür Devrimi'nin son bulmasıyla hafif sanayi yüzde 2,4, ağır sanayi ise yüzde 0,5 olmak üzere toplam sanayi ekonomide yüzde 1,3 olarak büyük bir gerileme yaşamıştır.⁹ Tablo 3 ve 4, bu döneme ait veriler göstermektedir.

Tablo 3: Çin'in Kültür Devrimi Yıllarındaki Sanayi Verileri

Yıl	Toplam(Milyar)	Değişim Yüzdesi	Hafif Sanayi	Değişim Yüzdesi	Ağır Sanayi	Değişim Yüzdesi
1966	152,6	19,7	77,0	13,7	75,7	26,6
1967	130,2	-14,7	70,5	-8,4	59,7	-21,1
1968	122,3	-6,0	66,3	-6	56	-6,1
1969	162,5	32,9	82,4	24,3	80,1	43
1970	210	29,2	96,7	17,4	113,3	41,4
1971	238,9	13,8	102,3	5,8	136,6	20,6
1972	254,7	6,6	108,6	6,2	146,1	7,7
1973	278,9	9,5	120,1	10,6	158,5	8,7
1974	279,6	0,3	123,3	2,7	156,3	-1,6
1975	321,9	15,1	139,3	13	182,6	16,8
1976	326,2	1,3	142,6	2,4	183,6	0,5

Kaynak: Robert Michael Field, The Performance of Industry during the Cultural Revolution: Second Thoughts, The China Quarterly, Cambridge University Press ,1986, S.627

⁸ 2001 Yıllık İstatistik Raporu, Ülke Bütçe Gelir ve Giderleri, 2002

⁹ Robert Michael Field, The Performance of Industry during the Cultural Revolution: Second Thoughts, The China Quarterly, Cambridge University Press ,1986, S.627

Tablo 4: Mao Dönemindeki (1950-1975) Büyüme Oranları (%)

1950-1952		1949	1950	1951	1952
		46	23,4	19	18,3
1.Beş Yıllık Plan	1953	1954	1955	1956	1957
	30,3	9,4	5,6	16,5	6,0
2.Beş Yıllık Plan	1958	1959	1960	1961	1962
	32,3	19,5	5,4	-31	-10,1
Özel Dönem			1963	1964	1965
			9,5	17,6	20,4
3. Beş Yıllık Plan	1966	1967	1968	1969	1970
	17,3	-9,6	-4,2	23,8	25,7
4. Beş Yıllık Plan	1971	1972	1973	1974	1975
	12,2	4,5	9,2	1,4	11,9
Reform Öncesi			1976	1977	1978
			1,7	10,7	11,7

Kaynak : Çin Devlet İstatistik Kurumu, 2016 (1949 Yılında Çin'in GSYİH'sı 46,6 Milyar Yuan)

Mao dönemindeki ekonomik büyüme, sanayileşme ve teknoloji alanlarında, Özellikle savunma sanayisi, nükleer bomba, uzay araştırma alanında ve okuma-yazma, sağlık seviyesinin yükselmesi gibi sosyal alanlarda bir dizi gelişmeler gerçekleşmişse de halkın Mao'nun politikalarından memnun olduğu net bir şekilde söylenemez, Çünkü halk komün sistemi bu 20 yıl boyunca açlık, yoksulluk sorunlarını çözememişti. Bu dönemde sosyalist rejim uyguladığını öne süren, kapitalist rejimden üstün olduğunu savunan ülke sınıfsal düşmanları olarak gördüğü komşuları Japonya, Tayvan ve Hongkong'a göre çok geride kalmıştı.¹⁰

¹⁰ Thomas G. Rawski, THE RISE OF CHINA'S ECONOMY, Foreign Policy Research Institute Footnetes, 2001, S.4

Mao Zedong'un ölümüne kadar Çin'de sıkı komünist kurallar uygulandığı görülmektedir. Mao'nun ölümünden sonra Çin Komünist Partisinin başına geçen Deng Xiaoping liderliğe çıkmasıyla bir dizi dışa açılım ve ekonomik reformlar ile birlikte Modern Çin'in tarihi başlamıştır.

1.1.3. Çin'de Deng Dönemi ve Sonrası

1976'da Mao'nun ölümünden sonra Çin'de 1978 yılına kadar siyasi karmaşa dönemi başlamıştır. 1978'de bu siyasi karmaşaların kazananı olan Deng Xiaoping ÇKP'nin başına geçmiş, yönetim Modern Çin tarihinin ilk sayfasını açmıştır. Deng döneminde ülke kapalı kapılar dışa açmış ve piyasa ekonomisini benimsemeye başlamıştır.

Deng yönetime geldiğinde Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi toplanmış ve toplantı sonucu Mao'nun her vesileyle dile getirdiği sınıf mücadelesinin tamamlandığı, on yıllık kültür devriminin sona erdiği ilan edilmiştir. Deng ile 1978 yılından itibaren Çin'de serbest piyasanın, yabancı yatırımların, para ve sermaye piyasalarının geliştirilmesine temel oluşturacak bir dizi yasal düzenlemeye gidilmiştir. Mao sonrası dönemde kurulacak yeni ekonomik yapının hukuksal zemini sağlanmıştır.¹¹

Serbest piyasaya geçiş dönemi diye adlandırılan bu süreç Çin'de serbest piyasa ve dışa açılma anlamında bir dizi ekonomik reformun hayata geçirildiği bir parlak dönemdir. Deng dönemindeki en önemli farklılık Mao döneminin mantığını yani sınıf yerine modernleşme ve kalkınma oluşturmuştur.

Deng'in bu dönemde uyguladığı kalkınma politikası dörtlü modernleşme kavramından ibarettir. Yani sanayi, tarım, savunma ve teknoloji'den ibaret dört alanda modernleşmeyi göstermektedir. Ülkenin kalkınmasını eskisi gibi içe kapalı, devletçi politikayla değil, gelişmiş ülkelerin başardığı dışa açık bir sistemle gerçekleştirmeyi hedeflemektedir.¹²

1980'lerin ilk başlarında, Çinli aydınlar modernleşmeyi iyi anlamak üzere ekonomik kalkınmaya odaklanmış, emek verimliliğini artırmak, etkili yeni teknolojiler kullanmak, yatırım getirisini maksimize etmek, uluslararası iş bölümünü

¹¹ Ümit Çalık, Çin Ekonomisi (Mao ve Mao Sonrası), 2016, S.194

¹² Özsoylu, Ahmet Fazıl , Çin Bir Devrin Uyanışı, Nobel Yayını, 2006, S.16

en uygun kullanmak, iç piyasaya entegrasyon olmak, bankaların fonksiyonunu güçlendirmek gibi bir dizi önerilerde bulunmuştur.¹³

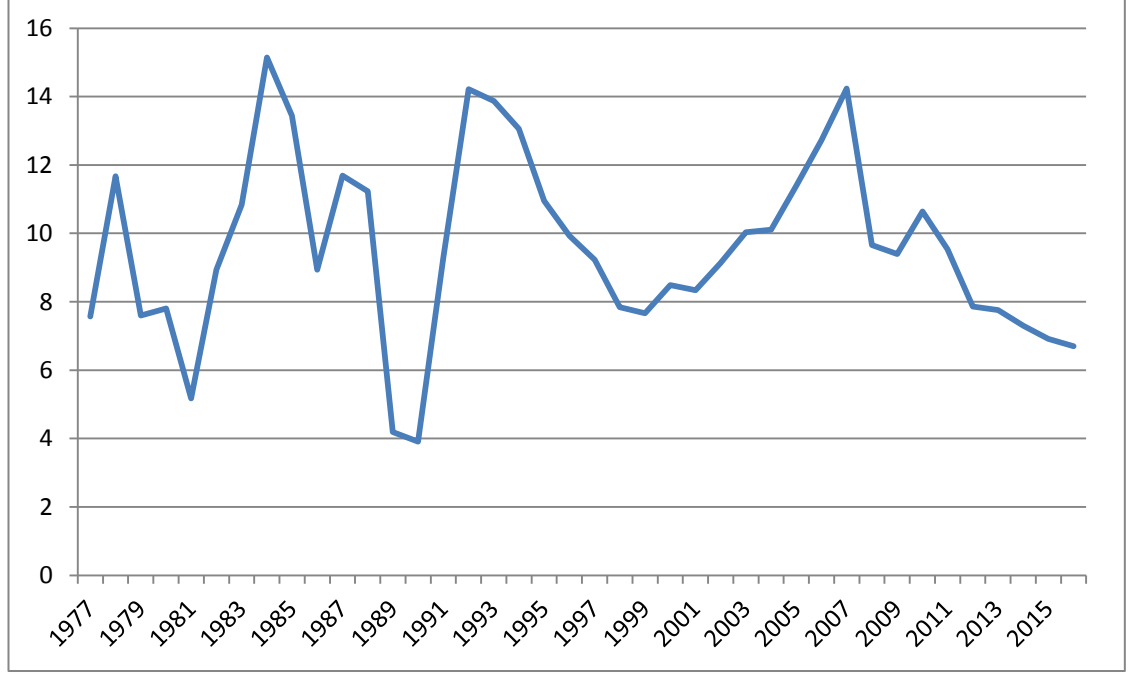
Deng'in ekonomik reformlarının ilk aşamalarda 3 konseptten oluştuğunu görmek mümkündür. İlk olarak tarımsal alanda komün sisteminden vazgeçerek halkı aile kooperatif üretimine yönlendirerek, çiftçileri üretime teşvik ederek, tarımsal üretimi yükseltmiş, mahsul miktarını artırarak, halkın gıda ve açlık sorunlarını ortadan kaldırmış, gıda ihracatını yükseltmiş ve ithalatını azaltmıştır.

Tarımsal alandaki gelişmeler sanayinin işgücü ve ham madde gibi temel ihtiyaçlarına altyapı oluşturmuştur. İkinci olarak ticaret alanını dışa açmak, ucuz işgücü ve düşük maliyetli toprak ve vergiler yoluyla üretim maliyeti daha yüksek, aynı köklü kültürlerle sahip Hongkong, Tayvan ve Singapur gibi ülkelerden yatırım çekerek, Çin'de firmalar açmasına izin vermiştir. Sonuç olarak uluslararası yönetim tecrübeleri, üretim bilgisi ve teknoloji kazanmıştır. Son olarak devlet köy ve kasabalarda üretimi yönlendirerek firmalar açmıştır, tarımsal alandaki ürün fazlası ve işgücün organize ederek ihracatçı ülke yönüne doğru önemli adımlar atılmıştır. Çin Devlet İstatistik Kurumunun 1991 yıllık raporuna bakıldığında, 1990'da köy ve kasaba işletmelerinin sayısının 18,5 milyon, çalışan sayısının ise 92,5 milyon, ihracatın 10 milyar doları geçtiği görülmektedir.¹⁴ Dünya Bankası tarafından yapılan araştırmalara göre Deng ve sonrası dönemin yıllık ekonomik büyüme oranları Tablo 5'de gösterilmektedir.

¹³ L. Huan-Ming Ling, Intellectual Responses to China's Economic Reforms, 1988, University of California Press, 1988, S.542

¹⁴ Thomas G. Rawski, THE RISE OF CHINA'S ECONOMY, Foreign Policy Research Institute FOOTNOTES, 2001, S.4

Tablo 5: Deng ve Sonrası Dönemi (1976-2015) GSYİH Yıllık Büyüme Oranları (%)

Kaynak: Dünya Bankası, IBDR.IDA, Nisan, 2017

Deng dönemindeki Çin ekonomisi incelendiğinde, ekonominin dünyayla bütünleşmesi ve serbest piyasa yapısının temelini atıldığı görülmektedir. Bu değişimler ve reformlar Çin ekonomisine kazandırdığı sonuçları dış ticaret, Doğrudan yabancı yatırım ve finansal piyasa olmak üzere 3 noktaya ayırmak mümkündür.

1) Dış Ticaret

Dış ticaret bir ülkenin ekonomik yönden gelişmesine, milli gelirinin artmasına, ülkeler arası ilişkilerinin iyileşmesine, ülkelerinin tanıtımına büyük katkıda bulunmaktadır. Bir ülke ekonomisinin dünyaya açıklığını gösteren en önemli verilerden biri dış ticaret verileridir.

Çin Halk Cumhuriyeti kurulduğu ilk dönemlerde dışa kapalı ve dış ticarete önem vermediğinden dolayı dış ticaret alanında gelişme söz konusu olmamıştı, Cumhuriyetin ilk yıllarında dış ticaret verileri oldukça düşük gerçekleşmiştir. Örneğin, 1950 yılında Çin'in toplam dış ticaret hacmi ancak 1,1135 milyar dolar iken,

1960 yılında bu sayı 3,089 milyar dolar, 1970 yılında 4,586 milyar dolar, 1977 yılında 14,804 milyar dolar olarak kayda geçmiştir.¹⁵

Deng Döneminde, özellikle 1978 yılından sonra Çin dış ticareti dışa açılım politikaları ve reformların daha derin ve etkin olması neticesinde Çin'in dış ticaret hacmi hızla artmıştır. 1978 yılında 20,6 milyar dolar olarak gerçekleşen dış ticaret hacmi ile dünya üzerinde 32. sırada ve dünya ticaret hacminin yüzde 1'ini bile teşkil etmiyordu.¹⁶ 2015 yılında ise ülke 3,74 trilyon dolarlık dış ticaret hacmiyle dünyanın ilk sıralarına yerleşmiştir.¹⁷ Çin'in 1978 yılından bu yana yaptığı dış ticaret yapısına bakıldığında, Çin'in ilk olarak dış ticaretinin yapısında köklü bir değişim olduğu göze çarpmaktadır. İlk yıllarda ürettiği birincil dış ticaret ürünlerinden sanayi ürünlere doğru, sonra 1990'lardaki tekstil ürünlerinden makine ürünlerine, son zamanlarda ise bilgi ve yüksek teknoloji ürünlerinin ihracatçısı olma yoluna doğru ilerlediği görülmektedir. İkinci olarak ülkenin ihracat oranında sürekli artış yaşanmaktadır. Dış ticaret malları sadece devlet firmaları tarafından değil, yüzde 50'den fazla oranda yabancı yerli ortaklı ve özel firmaları tarafından gerçekleştirilmektedir. Çin ilk zamanlardaki onlarca ticaret ortağı varken, şimdi ise dünyadaki 231 devlet ve bölgelerle dış ticaret yapmaktadır. ABD, AB ülkeleri, Güneydoğu Asya ülkeleri, Japonya ve BRIC Çin'in en önemli ticaret ortakları sayılmaktadır. Üçüncü olarak Çin'in hizmet ticaretindeki uluslararası rekabet gücündeki hızlı yükselişi söylemek mümkündür. 2001 yılında DTÖ üyeliğini kazanmasıyla birlikte hizmet alanı ve yapısını genişleterek dünyanın ilk sıralarında yer almıştır. Turizm, taşımacılıkta sabit büyümeyi korurken, inşaat, haberleşme, sigortacılık, finans ve bilişim alanlarında boy göstermeye başlamıştır. 2001-2010 yılları arasında Çin'in hizmet ticareti toplamı 71,9 milyar dolardan 362,4 milyar dolara yükselmiştir.¹⁸

¹⁵ Çin Devlet İstatistik Kurumu,

http://www.stats.gov.cn/zjtj/zfx/qzxzgc160zn/200909/t20090916_68641.html, (ET: 29.10.2016)

¹⁶ Çin Başbakanlık Propaganda Departmanı, Yıllık Raporu, 12.2011, S.2

¹⁷ Çin Ticaret Bakanlığı,

<http://zhs.mofcom.gov.cn/article/Nocategory/201605/20160501314688.shtml>, (ET: 28.10.2016)

¹⁸ Çin Ticaret Bakanlığı,

<http://zhs.mofcom.gov.cn/article/Nocategory/201605/20160501314688.shtml>, (ET: 28.10.2016)

Dış ticaretin gelişimi ülkenin modernleşmesi ve açık ekonomi olma yolunda büyük katkılarda bulunmuş, Çin'in uluslararası iş bölümü ve rekabete katılmasını sağlarken, ileri teknoloji, donanım, yönetim anlayışlarının ülkeye girişini hızlandırmış, sonuç olarak ülkenin teknolojide ilerlemesi, endüstriyel yükselmesini sağlamakla birlikte firmaların kurumsal yönetim düzeyini ve evrensel rekabet gücünü yükseltmiştir.

Dış ticaret firmalarının yarattığı istihdam sonucu sanayileşme ve şehirleşmesine büyük katkılarda bulunmuş, dış ticaret firmalarında çalışanların yüzde 60'ı köylü olmak üzere toplam 80 milyon kişiye direkt istihdam yaratarak çalışanların gelir ve yaşam standartlarını yükseltmiştir.¹⁹

Böylelikle, dış ticaret, kamu yatırımları ve milli tüketim Çin ekonomisinin en önemli 3 motoru haline gelmiştir. Çin Gümrük Genel Müdürlüğünün yaptığı yıllık istatistik raporlarında, Deng döneminde gerçekleşen ihracat, ithalat verileri tablo 6'da gösterilmektedir.

¹⁹Çin Ticaret Bakanlığı,
<http://zhs.mofcom.gov.cn/article/Nocategory/201605/20160501314688.shtml>, (ET: 28.10.2016)

Tablo 6: Deng Dönemi Çin'in Dış Ticaret Verileri (milyar USD)

Yıl	İhracat	İthalat	Dış Ticaret	Denge
1979	21.17	24.29	45.46	-3.12
1980	57	27.12	29.88	-2.76
1981	73.53	36.76	36.77	-0.1
1982	77.13	41.38	35.75	5.63
1983	86.01	43.83	41.18	1.65
1984	120.1	58.05	62.05	-4
1985	206.67	80.89	125.78	-44.89
1986	258.04	108.21	149.83	-41.62
1987	308.42	147	161.42	-14.42
1988	382.18	176.67	205.51	-28.84
1989	415.59	195.6	219.99	-24.39
1990	556.01	289.58	2547.43	41.45
1991	722.58	382.71	339.87	42.84
1992	911.96	467.63	444.33	23.3
1993	1127.1	528.48	598.62	-70.14
1994	2038.19	1042.18	996.01	46.71
1995	2349.99	1245.18	1104.81	140.37

Kaynak: Çin Gümrük Genel Müdürlüğü, 2016

2) Doğrudan Yabancı Yatırım

Doğrudan yabancı yatırımlar bir ülkeye mal veya hizmet üretimi için geldiğinde teknoloji, istihdam ve vergi alanında büyük katkılarda bulunduğundan ekonomi için hayati önem taşımaktadır. Bunların dışında ülke işgücü verimliliği, mal ve hizmet alanında üretim kalitesinin artması gibi birçok konuda önemli etkiler yaratmaktadır.

Bugün dünya genelinde en çok doğrudan yabancı yatırım çeken ülkelere bakıldığında, Çin ilk başlarda görülmektedir. Çin'in yüksek ve hızlı büyüme oranları büyük ölçüde dış ticaret ve doğrudan yabancı yatırımlarla ilişkilidir.

Çin'in doğrudan yatırım rakamlarına baktığımızda, ülkenin sürekli yabancı yatırım çektiğini, özellikle 1992 yılından sonra rakamlarda büyük bir sıçramanın

gerçekleştiğini görülmektedir. Bunun nedeni ise, 1992 yılında Deng'in Güney Çin gezisi doğrudan yabancı yatırımların artmasını sağlamıştır. Deng yürütmekte olan dışa açılım politikaları, ekonomik reformlar için halkın desteğini almış ve yabancı yatırımcıların hükümete olan güveni pekiştirmiştir. Örneğin, ÇHC ilk kurulduğu yıllarda doğrudan yabancı sermaye yatırımı 860 milyon dolar olarak tahmin edilirken, bu rakam 1980'lerden sonra yıldan yıla rekor kırarak 2015 yılında 126,227 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.²⁰ Ülkenin Deng döneminden günümüze kadar çektiği yabancı yatırımları Tablo 7'de gösterilmektedir.

Tablo 7: Deng Dönemi Çin'e yapılan Doğrudan Yabancı Yatırımlar (Milyar Dolar)

Yıllar	DYSY	Yıllar	DYSY
1984	1,4	2000	40,7
1985	2,0	2001	46,9
1986	2,2	2002	52,7
1987	2,3	2003	53,5
1988	3,2	2004	60,6
1989	3,4	2005	72,4
1990	3,5	2006	72,7
1991	4,4	2007	83,5
1992	11,0	2008	108,3
1993	27,5	2009	95
1994	33,8	2010	114,7
1995	37,5	2011	124,0
1996	41,7	2012	121,1
1997	45,3	2013	123,9
1998	45,5	2014	119,6
1999	40,3	2015	126,3

Kaynak: Çin Ticaret Bakanlığı Yıllık Raporları, 2016

²⁰ Çin Ticaret Bakanlığı,
<http://www.mofcom.gov.cn/article/tongjiziliao/v/201601/20160101238883.shtml>, (ET: 29.10.2016)

Dünya geneline bakıldığında, yetişmiş ve esnek işgücü piyasalarına bilgiye dayalı tüketiciye yönelmiş girişimci, iletişim ve satış kabiliyetleri olan işgücüne talebi artırmaktadır. Yabancı sermayeli işletmelerin daha geniş pazarlara ulaşabilmesi amacıyla küreselleşmesi sonucunda üretim, hizmetler ve sonraki hizmetlerin hedef pazarda veya yakınında olması zorunluluğu da diğer bir etkidir.²¹

Çin'e gelen DYSY'lara bakıldığında, coğrafi olarak dağılımında uçurumlar göze çarpmaktadır, yabancı yatırımların belirli bölgelere yoğunlaştığı görülmektedir. DYSY yüksek oranda Doğu Çin'deki zengin kıyı bölgelerine, özellikle büyük şehirlere, yüzde 90 Çin'in Doğu ve Güney bölgelerine yoğunlaşmaktadır.²²

Devlet de yabancı yatırımları bu elverişli bölgelere yönlendirmiş ve Çin ekonomisine Doğu kısım kalkınmışken, Orta ve Batı kısım geri kalmış, bölgesel eşitsizliği ortaya çıkarmıştır. Kıyı bölgeler sürekli Orta ve Batı bölgelerden emek ve iç göç almıştır. Yaklaşık 30 yıllık bu ekonomik uçurumdan sonra, bölgelerdeki kişi başına düşen milli gelire bakıldığında, Çin genelinde Şanghay, Pekin, Shenzhen, Suzhou gibi doğudaki büyük kentler önde gelirken, Xinjiang, Guizhou, Gansu ve Tibet gibi orta ve iç kesimdeki bölgeler arkada yer almaktadır. Çin'in 1983'den bu yana gerçekleşen yabancı yatırımlarının coğrafik dağılımı Tablo 8'de gösterilmektedir.

Tablo 8: DYSY'nin Çin'de Coğrafik Dağılım Yüzdesi

Yıl	1983-1998	1980'ler	1990'lar	2000'ler	2010'lar
Doğu	87,8	90	87,6	87,9	83,6
Orta	8,9	5,3	9,2	9,32	10,6
Batı	3,3	4,7	3,2	2,78	5,8

Kaynak: OECD, 2016 and Statistics On FDI in China

²¹ R. Hakan. Özyıldız, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarında Karar Alma Prosedürü, Hazine Dergisi, 1998, S.72

²² Ali. Shaukat, Wei. Guo, Determinants of FDI in China, Journal of Global Business and Technology, 2005, S.23.

Tarihsel olarak Çin'e yapılmış doğrudan yabancı yatırımların kökenleri incelendiğinde, ilk sıraya büyük bir farkla Hong Kong'un yerleştiği, Hongkong'u Tayvan ve Japonya'nın takip ettiği görülmektedir.

Çin yabancı yatırımların büyük kısmını ilk yıllardan bu yana komşu Asya ülkelerinden çekmektedir, bunlar dışında ABD, AB ülkeleri de Çin'e büyük ölçüde doğrudan yabancı yatırım gerçekleştirmektedir. Bu durumda yabancı sermayenin geldiği ülkeleri incelediğimizde, kültürel, ekonomik ve jeopolitik anlamda Çin diasporasının etkili olduğu Hongkong, Maccaw, Tayvan, Singapur ve Güneydoğu Asya ülkelerinin büyük katkılarının olduğu görülmektedir.

3) Finansal Piyasa

Finansal piyasalar, finansal sistemin bir parçası olarak tasarruf fazlası olan arz sahipleri ile borç talep edenler arasındaki fon transferinin yardımcı kuruluşlar vasıtasıyla sağlandığı piyasalardır.

Çin'in sermaye piyasasında Şanghay ve Şenzen ibaret iki borsa bulunmaktadır. Şanghay Borsası'nın tarihi 19. yüzyıldaki Çin İmparatorluğu'na kadar uzanmaktadır. Bu köklü sermaye piyasası kurulduğunda 20. Yüzyılının ortalarına kadar önemli gelişimleri kaydetmiş, ancak Mao döneminin politik sebeplerinden dolayı gerileme yaşamıştır. Şanghay Borsası 1949 yılından 1981 yılına kadar kapalı kalmıştır. Deng döneminde hazine bonolarını alım satım yoluyla tekrardan canlanma yaşamış Şanghay Borsası 1990 yılında, Şenzen Borsası ise 1991 yılında açılmıştır.

23.12.2015 Tarihine kadar Şanghay Borsası 1081 şirket, 1123 hisse senedi olmak üzere toplam 3921 milyar dolar piyasa değeri ile Dünya Borsalar Federasyonu'nun sıralamalarına göre hisse senedi işlem hacmi dünya 2.si, sermaye finansman alanında dünya 3.sü olarak yer almaktadır. Şenzen Borsası ise 1746 şirket ve 3643 milyar dolar piyasa değeri ise ilk 20'de yer almaktadır.²³

Bu iki menkul kıymet borsası dışında Şanghay Türev Borsası, Zhengzhou Emtia Borsası ve Dalian Emtia Borsası da bulunmaktadır. Çin yaklaşık 30 yıllık başarılı ekonomi değişimden sonra finansal piyasalar sahasında ilerlemeler yapmıştır. Bugün

²³ Çin Borsa Sitesi, <http://www.cnstock.com/>, 31.12 2015

Çin ikisi menkul kıymet, biri türev ve üçü emtia olmak üzere toplam altı borsası ile tüm dünyanın takip ettiği bir piyasa haline gelmiştir.

Bir ülkenin ulusal parasının küresel para olup olamayacağı o ülkenin evrensel ekonomik gücüne bağlıdır. Kanadalı ekonomist Robert A. Mundell'in söylediği gibi anahtar para en güçlü ekonomi tarafından belirlenmektedir. Çin ekonomisinin küreselleşmesi, dünyayla bütünleşmesiyle birlikte Çin parasının küreselleşmesine neden olmaktadır. Son zamanlarda Çin parası uluslararası ödeme ve rezerv alanında etkin kullanılmaya başlanmıştır. IMF 30.11.2015 tarihinde RMB'nin SDR sepetine dahil edildiğini, 01.10.2016 tarihinden itibaren yürürlüğe gireceğini ilan etmiştir. Böylece USD %41,73, Euro %30,93, RMB %10,92, Japon Yeni %8,33 ve Sterlin %8,09 oranlı yeni IMF SDR' ini oluşturmuştur.²⁴ IMF Başkanı Christine Lagarde'in ifadesiyle 'IMF SDR'nin genişlemesi SDR, IMF fonu, Çin ve uluslararası para sistemine göre önemli tarihi dönüm noktasıdır. Bu Euro SDR'a eklendiğinden beri gerçekleşen önemli bir değişimdir. RMB'nin SDR sepetine eklenmesi Çin'in ulusal parası, rezerv ve finansal sistemi reformları ve serbestleşmesini yansıtmıştır'.²⁵

Çin Ulusal Rezerv Yönetim Kurulunun 2015 yılındaki araştırmasına göre, her yıl RMB'nin Çin yurt dışında döviz olarak likitidesi 100 milyar Yuan, rezervi ise 20 milyar civarında olduğu gösterilmektedir. Çin parasını rezerv olarak tutan merkez bankası sayısı 32'ye yükselmiştir. Çin'in RMB arzı (M2) 2015 yılında 2000 milyar Yuan varsaydığımızda, bu miktar yüzde 1 seviyesindedir. RMB'nin, SDR sepetine eklenmesinden sonra Çin tahvil piyasası için bir dönüm noktası olduğu, rezerv fonksiyonun artıracığını, aynı zamanda kullanım alanının ve kapsamının genişleyeceği ve ileri yıllar içerisinde bol fon girişi sağlayabileceği tahmin edilmektedir. Aynı zamanda Çin ekonomisinin dışa açılmasıyla, özellikle Çin finansal piyasasının açılmasıyla uluslararası sermayenin ülkeye girişi hızlandırarak, ülkede aşırı iç likitide , finansal spekülasyon yayılması gibi ülkenin finansal riskini yükseltmesi tahmin edilmektedir.

²⁴ IMF, <http://www.imf.org/zh/News/Articles/2016/09/30/AM16-PR16440-IMF-Launches-New-SDR-Basket-Including-Chinese-Renminbi>, 2016

²⁵ IMF, <http://www.imf.org/zh/News/Articles/2016/09/30/AM16-PR16440-IMF-Launches-New-SDR-Basket-Including-Chinese-Renminbi>, 2016

1.2. Çin Ekonomisinin Özellikleri

Dünya ekonomi tarihinde yüksek ve hızlı büyümesiyle Çin bir mucize gerçekleştirmiştir. Genel açıdan bakıldığında, Çin'in ekonomik başarısı, büyük ölçüde istikrarlı hükümetlere, yüksek tasarruf ve yatırım oranlarına, dinamik ticarete, yatırım ve sanayi politikalarına, stratejik planlamaya, enflasyonun ve kamu açıklarının kontrolüne ağırlık veren makro ekonomik politikalara dayanmaktadır.²⁶

Çin'in kurulduğundan bu yana uyguladığı ekonomik kalkınma politikalarının iki temel konseptten oluştuğu görülmektedir. Mao döneminde uygulanan plan ekonomisi ve Deng döneminde uygulanmaya başlanan dışa açılma reform politikası ve bunların sonucu gelişen Çin'e özgü sosyalist piyasa ekonomisiydi.²⁷ Bugün kamu mülkiyetinin egemen olduğu Çin sosyalist piyasa ekonomisi içinde çeşitli mülkiyet sistemlerinin geliştirilmesi teşvik edilmektedir. Çin Devlet İstatistik Kurumu'nun açıkladığı verilere bakıldığında, ülke GSYİH'sı büyüme oranları 2014'te yüzde 7,3, 2015 yılında yüzde 6,9 olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılında ülkenin GSYİH'sı 11,18 trilyon dolar, kişi başına düşen milli gelir ise 8141 dolar olarak gerçekleşmiş, bunun içinde tarım sektörü yüzde 9,2, sanayi sektörü yüzde 42,7, hizmet sektörü ise yüzde 50,5 olarak kaydedilmiştir.²⁸

Çin'in 1978 yılından beri uyguladığı planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde ülke yumuşatıcı reformlarla sınıfsal çatışmaların yaşanmasını engellemiş, 1978-2015 yılları arasında kişi başına düşen milli gelirini neredeyse 190 dolardan 43 kat artırarak 8141 dolara yükseltmiştir.²⁹ Ancak, ülkenin kaydettiği hızlı büyüme ve büyük ölçekli ekonomisine rağmen, Dünya Bankası'nın gelir düzeyi standartlarına göre 2015 yılında Çin orta-üst gelirli (4126 USD-12735 USD) düzeyindeki ülkeler seviyesinde, Dünya genelinde ise 74.sırada yer almıştır. Bunun da birkaç nedenleri bulunmaktadır. 1 milyar 360 milyon nüfusa sahip ülkenin milli gelirini kişi başına dağıtımında, çok düşük rakam ortaya çıkmaktadır. Bunun

²⁶ Atilla. Sandıklı, İlhan. Güllü, Geleceğin Süper Gücü Çin, İstanbul Tasam Yayınları, 2005, S..331

²⁷ Rasim Yılmaz, Cüneyt Koyuncu, Çin Dragon Ekonomisinin Önlenmeyen Yükselişi, Ekin Kitabevi Yayınları, 2007, S.7

²⁸ Çin Devlet İstatistik Kurumu, 2016

²⁹ Çin Devlet İstatistik Kurumu, 2016

nedeni Çin ekonomisinin yarısını, istihdamın yüzde 80'nini oluşturan özel işletmelerin kar oranının düşüklüğü, ülkenin temel teknoloji ve tasarımdan yoksunluğundan, devlet işletmelerinin egemen olduğu, ülke mali gelirinin büyük kısmını altyapı yatırımı olarak gerçekleştirdiğinden kaynaklanmaktadır.

Çin'in 2001 yılında DTÖ üye olmasından sonra yabancı yatırımlar ülkeye akın etmeye başlamıştır. 2015 yılı yatırım rakamlarına bakıldığında, Çin toplam 120 Milyar dolardan fazla yabancı yatırım çekerek dünyanın en çok yabancı yatırım yapılmış ülkesi olmuştur.³⁰ Yabancı sermayenin ülkeye girişi yabancı yatırımlı işletmeler sayısını arttırmakla beraber büyük ölçüde istihdam yaratmış, ülkeye bilgi birikimi kazandırarak yüksek teknolojiye sahip milli üretimler yapmalarını sağlamaktadır.

Zhang Xiaoxi ve Fan Youdan'ın "Ekonomik Büyüme ve Çin'in Yabancı Yatırımları Veriler Analizi" çalışmasında, 1978 yılından itibaren Çin'in ekonomisinin küreselleşmesi ve dünya ekonomisiyle birleşmesiyle birlikte Çin yabancı yatırım çeken büyük ülke olmakla beraber yabancı yatırım yapan ülke haline gelmesi, 2013 yılında Çin'in yaptığı doğrudan yabancı yatırımın yüz milyar doları geçtiği, bu rakamın sadece bir yıl sonra, 2014 yılında 883 milyar dolara ulaştığı, dünya genelinde 186 ülke veya bölgeye yatırım gerçekleştirdiği, dünya genelinde ABD ve Japonya'dan sonra en çok yabancı yatırım yapan ülke konumuna geldiği gösterilmektedir.³¹ Bunun önemli nedenin son dönemde, ülkenin iş gücü arzının azalması, sermaye yatırımın azalması, talep arzı yapısındaki değişimlerden kaynaklanan ekonomi büyümenin yavaşlaması olduğu ve bu yavaşlamanın gelecekte de devam edebileceği olarak açıklamıştır. Bundan dolayı Çin yeni ekonomi büyüme nokta ve alanlarına ihtiyacı olduğunu, Yapılan Ar-Ge'ler sonucu, devlet yada işletmelerin yeni büyüme noktaları olarak başka ülkelere yatırımlar gerçekleştirmeye yönlendirmesini ortaya konmaktadır.

Çin 1978 yılından beri yatırım ülke GSYİH'sının yaklaşık %35'ini yatırım oluşturmaktadır. Bu yüksek kamu yatırım oranı yıldan yıla artarak sürdürülmektedir.

³⁰ Çin Ticaret Bakanlığı, <http://www.mofcom.gov.cn/article/tongjiziliao/v/201601/20160101238883.shtml>, (ET: 29.10.2016), (Çin'in Özerk bölgesi Hongkong hariç)

³¹ Çin Ticaret Bakanlığı, 2016

Özellikle, 2003 yılından beri Çin'in kamu yatırımları sürekli yüzde 40'ın üstünde olup, ülke ekonomisi büyümesinin önemli faktörlerinden biri sayılmaktadır. 2008 yılında gerçekleşmiş krizden sonra Çin hükümeti ülke ekonomisinin canlandırmak amacıyla 2009 yılında ülke altyapısına toplam 4 trilyon Yuan yatırım yapmıştır.³²

Aynı zamanda yüksek yatırım oranını bir kısmı Çinlilerin gelirlerindeki hızlı artış ve yüksek tasarruf eğilimleridir. Dünya Bankasının 2013 yılından açıkladığı istatistikine göre Çin GSYİH'sının yaklaşık yüzde 45'ini tasarruf etmektedir.³³ Bundan dolayı, son yıllarda büyümede yavaşlama gösteren ülke ekonomisi iç piyasayı canlandırarak, toplum tüketimini artırarak, ekonomik büyüme dengesini korumayı hedeflemektedir. Çünkü toplum tüketiminin Çin'in GSYİH'sındaki payı en yüksektir. 2001-2010 yılları arasında bu oran yüzde 48'i olarak kamu yatırım ve dış ticareti geçmiştir. 2001-2010 yılları arasında iç tüketim azalma eğilimi gösterse de, 2010 yılından sonra iki hanelik yükselmeye başlamıştır. Örneğin, 2001 yılında iç tüketimin GSYİH'daki oranı yüzde 61 iken, 2010 yılında yüzde 47,2, bu sayı 2015 yılına gelindiğinde yüzde 66,4 civarında gerçekleşmiştir. Bu rakam gelişmiş ülkelerin yüzde 70 seviyesinden daha düşük sayılmaktadır.

2016 yılında Çin Vergi Başkanlığın açıkladığı verilere göre, ülkenin 2015 topladığı vergiler 1,68 trilyon dolara ulaşmıştır. Bu bir önceki yıla göre yüzde 6,6 oranda artmıştır. Bu büyüme Çin'in yıllık ekonomi büyüme oranıyla hemen hemen aynı seviyededir.³⁴

Vergi dağılımına sektörel açıdan bakıldığında, hizmet sektörünün katkısı en yüksek olup, yüzde 54,8 olarak gerçekleşmiştir. Vergi artış oranlarına bakıldığında hizmet sektörünün katkısı yüzde 80 oranında gerçekleşmektedir. Sektörel açıdan bakıldığında, internet, bilgi yazılım, ticaret hizmet sektörlerindeki gelişmeler vergi artışı açık görülmektedir³⁵. Çin'in devlet kasasına giren vergi gelirlerindeki yükseliş, artan kişisel gelirlerin ve şirket karlarının işareti olarak kabul edilmektedir.

³² Çin Ticaret Bakanlığı, 2016

³³ Steven Barnett, China: The World's Fastest Growing Consumer Market , 2014, S.2

³⁴ Çin Vergi Başkanlığı, <http://www.chinatax.gov.cn/>, (ET: 03.03.2016)

³⁵ Çin Vergi Başkanlığı, <http://www.chinatax.gov.cn/>, (ET: 03.03.2016)

1.3. Çin Ekonomisinin Sektörel Yapısı

Çin’de ilk reform hareketleri tarım sektöründe başlamıştır. Mao dönemindeki dışa kapalı ve devletçi politikalar, özel mülkiyetlerin kaldırılması, üretimin komüne çevrilmesi vs. nedenlerden dolayı, üretim artışında ciddi bir gelişme göstermemiştir.

Çin tarım alanı, üretimi, nüfus yapısından bakıldığında hala büyük bir tarım ülkesidir. 2016 yılındaki istatistik verilerde toplam nüfusun yüzde 46’sını çiftçiler oluşturduğu görülmektedir. Deng’in 1978’de reformcu politikasının yürütülmesiyle beraber tarım sektöründe sözleşmeli aile sorumluluk sistemine geçilmiş, toprak belirtilen üretim gerçekleştirdiği sürece çiftçiye kullanım hakları verilmiş ve ürettikleri ürünlerin belirleyen kotayı geçince kendine ait olma hakları tanınmıştır. Devlet ürettikleri ürünleri daha yüksek fiyatta almaya taahhüt etmiştir. Sonuç olarak çiftçiye tarımsal üretime teşvik etmiş, kendi ihtiyaçları karşılanmış, kendi üretimlerin yanında, emek-yoğun üretim yapmalarına zemin hazırlamıştır. Ülke ekonomisi kurulduğu ilk yıllarda ağırlıklı tarıma dayanırken, 1980’lerde sonra sanayi ve hizmet sektörünün gelişmesiyle tarımın ekonomideki ağırlığı gitgide azalmıştır. 2000 yılında tarımın payı yüzde 40’lardayken, 2007 yılından beri yüzde 10’lara kadar azalmıştır.³⁶

Çin’in tarım sektörünün gelişme sürecini incelediğimiz zaman, tarım sektörünün yaşadığı birkaç özellikler ortaya çıkmaktadır. İlk olarak ülkenin gıda ve tarım ürünleri imalat kapasitesi ve verimliliği hızla artmış, 1949-2015 yılları arasında toplam gıda üretimi 3 kat artarak, yıllık ortalama yüzde 3 büyümeyi gerçekleştirmiştir. Dünya üzerinde pamuk, bitkisel yağ, meyve-sebze, et, yumurta, su ürünleri, buğday, pirinç gibi bir dizi tarım ürünlerinin üretim kapasitesi ilk sıralara çıkmıştır. Şimdi yıllık kişi başına düşen gıda miktarı 380 kilo, et miktarı 41 kilo, su ürünleri 21 kilo, yumurta 14 kilo, sebze 198 kilo, meyve 35 kilo olarak dünya ortalamasının üstünde olup, yıllarıdır yaşadığı genel gıda kıtlığına veda etmiştir.³⁷ İkinci olarak tarımsal bilgi ve teknolojinin artması, tarımsal ekipmanların modernleşmesi, üretim teknolojisi ve şartlarının iyileşmesinde neticesinde ülke

³⁶ Çin Devlet İstatistik Kurumu, <http://www.stats.gov.cn/>, (ET: 27.10.2016)

³⁷ Çin Gıda sitesi, <http://www.grain.gov.cn/Grain/Index.aspx>, (ET: 03.03.2016)

tarımının büyük gelişmeler gerçekleştirdiği görülmektedir. Ülke tarımsal Ar-Ge'leri büyük önem vermektedir. Örneğin, genetik mühendislik, bitki ve tohum araştırmaları, hayvan v bitki aşısı projeleri, bitki melezleme projeleri alanlarında dünyada sayılı başarıları elde etmektedir. Çin Tarım Bakanlığının 2015 yıllık raporunda, bilgi ve teknolojinin tarım tahılının artması, tarım yapısını yükselmesi, tarımın katma değer artması vs. alanlarda katkısı yüzde 56 civarında olmaktadır. Üçüncü olarak tarım ve tarımsal ekonomik yapısal gelişmeler tarım sektörünün genel kalitesi ve evrensel rekabet gücünü artırmaktadır. Özellikle, köy ve kasabalarda kırsal işletmelerinin gelişmesi kasaba ve küçük kentlerin ekonomisine büyük katkılarda bulunmuştur. Bu kırsal işletmelerin ülke ekonomisine katkısı yüzde 30 olarak hesaplanmaktadır. Kırsal işletmelerin gelişmesi aynı zamanda Çin'in kentselleşmesini de hızlandırmış, tarımın sanayileşmesine ve modelleşmesine katkıda bulunmaktadır.

Çin'de doğrudan yabancı yatırımların çoğu daha elverişli doğu kıyıları ve büyük kentlere yoğunlaşmasının sonucu coğrafik olarak kalkınma dengesizliği ortaya çıkartmış, Ülkenin doğusu gelişmiş iken batısı geri kalmıştır. Kırsal küçük işletmeler bu uçurumun artmasına mani olmaktadır. Kırsal küçük işletmeler kamu gelirlerine de önemli katkı sağlamaktadır.

Tarım sektörünün sanayi sektörün gelişmesiyle verimliliği artmış, aynı zamanda tarım sektöründeki başarılar sanayi sektöründeki reform sürecine iki önemli katkıda bulunmuştur. İlk olarak, tarım sektöründeki verimlilik artışı sonucu tarım sektörünün katma değeri artmış ve çiftçiye olan ihtiyacı azalmış, tarım sektöründe ortaya çıkan iş gücü fazlası imalat sanayine yönlenmiş ve imalat sanayinin emek talebini rahatlatmaktadır. İkinci olarak, tarım sektörünün başarılı reform sonucu çiftçilerin gelirleri artmış ve sanayi üretimi satın alacak tüketici oluşturmuş, sonuç olarak iç talep artmış, iç piyasayı canlandırılmış ve sanayinin giderek gelişmesini sağlamaktadır.

Mao döneminde düşünüldüğü gibi ekonominin durduğu değil, Çin için dünya üzerinde sayılı ve başarılı bir modernleşme devridir. Bu dönem Almanya, Japonya

ve Rusya'dan sonra en önemli sanayileşmeyi gerçekleştirmiştir.³⁸ Çin maddi kaynakların kıt, dış desteklerin yeterli olmadığı 25 yıl içerisinde sanayi üretimi yaklaşık 30 kat, ağır sanayi ise 90 kat yükselerek, yıllık ortalama yüzde 11 büyümeyle önemli bir sanayi ülkesi konumuna geçmiştir.³⁹ Diğer bir deyişle Çin'in sürekli ve hızlı ekonomik büyümesinde sanayini en önemli faktör olarak ortaya çıkarmaktadır.

Çin Halk Cumhuriyeti kurulduğu ilk dönemlerde Mao'nun liderliğinde bütün ülkede üzerindeki maddi ve insan kaynaklarını kullanarak savunma ve ağır sanayi öncelikli politika uygulamıştır. Çin halkı bunun için ne kadar bedel ödemişse de bu dönemde ağır sanayi ve savunma sanayi alanlarında büyük başarılar imza atmıştır. Örneğin, Daqing Petrol Projesi, Nükleer sanayi, uzay sanayilerin temeli bu dönemde atılmıştır.

1978'den itibaren gerçekleşen dışa açılma ve ekonomik reformlar neticesinde Çin sanayisi bol ve verimli iş gücü sayesinde savunma ve ağır sanayi öncelikli sanayi yapısından hafif ve çeşitli sanayiye doğru geçmiştir. 1979-1995 arasındaki yıllık büyüme ortalaması ise yüzde 15,8 olmuştur. Son yıllarda da sanayi büyüme rakamları ekonomik büyüme oranlarıyla aynı seviyededir. Sanayi üretimdeki hızlı gelişme ile birlikte sanayide yapısal olarak önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Hafif sanayinin ağır sanayiye oranı 1949'da 73.6 : 26.4 iken 1995'te 48.1 : 51.9 olmuştur. Hafif sanayi 1952'deki yüzde 87,5'tan 1995'te yüzde 70'in altına düşerken, ham ve işlenmiş malzeme olarak sınaî ürünleri içerenlerin oranı ise büyük ölçüde artmıştır.⁴⁰ Ancak, 1990'ların sonuna doğru tekrar ağır sanayinin artma, hafif sanayinin azalma eğilimini göstermektedir. Özellikle, tekstil ağırlık hafif sanayi modelinde demir-çelik, otomobil ağırlıklı ağır sanayi modeline, kamu mülkiyeti yapısından özel mülkiyeti yapısına doğru yöneldiği görülmektedir.⁴¹

³⁸ Maurice Jerome Meisner, Mao's China and After: A History of the People's Republic, New York Free Press, 1999, S.2

³⁹ S. Li, Chinese industrial economic development and Prospects, 2013, S.2

⁴⁰ Onur S. Durak, Çin'in Gemi İnşa Sıani Devlet Tesvik Sistemine Genel Bakış, 2010, S. 4

⁴¹ Guan Zhixiong, Dünya Fabrikasının değişimi, <http://www.rieti.go.jp/users/kan-si-yu/cn/c090731-2.html>, (ET: 03.03.2016)

Son yıllarda Çin'in toplam sanayi üretiminde büyük artışlar gerçekleştirmektedir. 2015 yılında sanayideki büyüme %7,8 olmuştur. 2015 yıllık sanayi verilerine bakıldığında, özel mülkiyetli köy ve kasaba işletmeleri toplam sanayi çıktısının yüzde 60'ını oluştururken, devlet işletmeleri ise yüzde 15'ni gerçekleştirmiştir. 1990'lı yıllarda özellikle 1992'den itibaren aralarında sayısı hızla artan yabancı sermayeli kuruluşların da katkıda bulunduğu önemli ölçüde bir üretim artışı göstermiş, 2015 yılında yabancı sermayeli kuruluşlar ülke sanayisine yüzde 30 katkıda bulunmaktadır.⁴²

Bugün Çin ekonomisi Modern metalürji, madencilik ve enerji ekipmanları, uçak yapımı, otomobil üretimi, büyük makine parçaları, döküm, uzay sanayi, büyük enerji devreleri, elektronik, iletişim ekipmanları, ölçüm araçları gibi alanlarda yetkinliğe ulaşmış durumdadır. Çin, halen madencilik, enerji santrali, metalürji, akaryakıt, kimyasallar, otomotiv ve gemi yapımı konularında tamamen kendi teknik imkanlarına dayanmaktadır.⁴³

Ülkenin hizmet sektörüne bakıldığında, 1960-1980 yılları arasında hizmet sektörünün GSYİH içindeki payı genel olarak azalma eğilimi göstermektedir. Hizmetler sektörünün GSYİH içindeki payı 1960 yılında %32,8 iken, 1979 yılında %21,4 seviyesine düşmüştür. Bununla birlikte 1980'li yılları boyunca, tarım sektörünün GSYİH içindeki payı düştükçe, hizmetler sektörünün payı artış göstermektedir.⁴⁴ 2015 yılında Çin GSYİH'sının büyüme oranı yüzde 6,9 olarak gerçekleşmiştir. Büyüme oranının sektörel dağılımına bakıldığında, sanayi ve hizmet sektörü yüzde 6 ve yüzde 8,3 olarak kaydedilmiştir. Özellikle, hizmet sektörünün ekonomik büyüme oranı yüzde 50,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu 1952 yılından beri gerçekleşmiş tarihi yüksek seviyesine ulaşarak yüzde 47 hedefini geçmiştir.⁴⁵ Çin'in GSYİH'sının Sektörel dağılımı incelendiğinde, hizmet sektörü 2012 yılı ilk kez yüzde 45,5 olarak, ülke ekonomisinde en büyük sektörü olmaya başlamıştır.

⁴² Çin Devlet İstatistik Kurumu 2016 Yıllık Raporu, (ET: 03.03.2016)

⁴³ T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2016

⁴⁴ Rasim Yılmaz, Cüneyt Koyuncu, Çin Dragon Ekonomisinin Önlenmeyen Yükselişi, Ekin Kitabevi Yayınları, 2007, S.23

⁴⁵ Çin Başbakanlık Sitesi, (03.2016)

Çin Sosyal Bilimler Akademisi'nin araştırmacısı Lu Zheng'in ifadesiyle 2015 yılında hizmet sektörünün yüzde 50,6 olması Çin sanayileşmesinin orta-geç evrelerine ulaştığı, sanayileşmenin hızlandığının açık göstergesidir. Gelecek yıllarda bu oranın yüzde 60-70 seviyelerine ulaşarak gelişmiş ülkelerin seviyesini yakalaması öngörülmektedir. Hizmet sektörünün ağırlıklı ekonomik yapının gelişmesi sonuç olarak hizmet sektörüne yapılacak yatırımların artırılması, sanayi yatırımlarını azalması, sanayinin GSYİH'daki ağırlığı düşmesi anlamına gelmektedir.

Hizmet sektörü Çin gibi kalabalık, emek-yoğun sektöre dayalı ülke için büyük önem taşımaktadır. Çalışanların önemli bir kısmı hizmet sektörlerinde istihdam edildiğinden, hizmet sektörleri gelirleri, milli geliri oluşturan en önemli kaynak haline gelmektedir.

Tablo 9: GSYİH'nın Sektörlere Göre Dağılımı (%)

Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmet
1980	30,10	27,00	15,90
1990	26,50	41,60	31,90
2000	14,50	45,90	39,60
2007	10,77	47,34	41,89
2008	10,73	47,45	41,82
2009	10,33	46,24	43,43
2010	10,10	46,67	43,24
2011	10,04	46,61	43,35
2012	10,09	45,31	44,60
2013	10,01	43,89	46,10
2014	9,17	42,72	48,11
2015	9	40,50	50,60

Kaynak: Çin Devlet İstatistik Kurumu, 201

1.4. Çin Ekonomisinin Küresel Ekonomi ile Bütünleşme Süreci

Dünya ekonomisinin küreselleşme, bütünleşme ülkeler arası dış ticaret, sermaye, teknoloji ve hizmet alanlarındaki alış-verişler, işbirliği süreçleri olarak bilinmektedir. Ülke ekonomisinin bütünleşmesi üretim, dış ticaret, finans ve şirketlerin küreselleşmesinden ibarettir. Bugün Çin'in dünya ekonomisinin her alanında boy göstermektedir. Çin 1978 yılında Deng'in önderliğinde gerçekleştiren piyasa reformuyla kendine yeterlilik ve dışa kapalı plan ekonomisi modelinden vazgeçmiş, dış ticaret odaklı bir ekonomi kalkınma politikası izlemiş, Çin ekonomisinin dünya ekonomisiyle bütünleşmesi Çin'in 1991 yılında DTÖ üyeliğini kazanmasıyla daha ilerlemeler kat etmiştir. DTÖ üyelik kuralları gereği Çin bir dizi yükümlülüklerle üstlenmiş, eşit haklara sahip ülke ve şirketler ticari faaliyetleri kolaylaştırılmıştır ve ülke daha çok yabancı yatırımlar çekmiş, sonuç olarak büyük başarılı dış ticaret oranlarını gerçekleştirmektedir.

Çin'in toplam dış ticaret hacmi 1978 yılındaki 36 milyar dolardan 2015 yılında 3,95 trilyon dolara ulaşmıştır. Bunun içinde İhracat 2,28 trilyon dolar olurken, ithalat ise 1,66 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir.⁴⁶

Çin Afrika'dan Amerika Kıtasına kadar geniş bir uluslararası ilişkilerini sürdürmektedir. Bunu Çin'in uluslararası örgütlerle olan ilişkileri aracılığıyla da okumamız mümkündür. Çin Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu, Güneydoğu Asya Ülkeleri Örgütü, Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu, Asya Kalkınma Bankası, Afrika Kalkınma Bankası, Karayipler Kalkınma Bankası vs. gibi birçok uluslararası kuruluşların üyesidir.

Çin ekonomisinin küresel ekonomiyle bütünleşmesi Çin'e büyük katkılar da bulunmaktadır. Öncelikle, Çin gelişmiş ülkelerin kalkınma modeli ve tecrübelerinden yararlanarak, ülke yabancı sermaye ve teknoloji kazandırmış, Çin'in dışa açılmasını hızlandırmış, reformları daha etkinleştirmiş, sonuç olarak ülkenin kalkınmasında büyük katkılarda bulunmaktadır. Bu katkıların olumlu taraflarına bakıldığında, İlk olarak, yabancı yatırım, Çin bugün dünyada en çok yabancı yatırım cezp eden

⁴⁶ Çin Gümrük Genel Müdürlüğü, <http://www.customs.gov.cn/>, 2016

ülkelerin biridir. 1979-1999 yılları arasında doğrudan yabancı yatırımın ülke ekonomisine katkısı yüzde 20 olarak bilinmektedir.

Yabancı yatırımların gelmesi, Yabancı yatırımları belli miktarda Çin'in sermaye açığını kapatmış, ekonomi yapısını sağlamlaştırarak üretim verimliliğini artırmaktadır. İkinci olarak Dış Ticaret, yıllardır dış ticaret Çin ekonomisinin büyüme noktası halindedir, ekonomi büyümesinin yaklaşık $\frac{1}{4}$ 'ini dış ticaret oluşturmaktadır. Son yıllarda dış ticaret olumsuz gelişmeler yaşasa da, 1994 yılından bu yana Çin ihracatı hep ithalattan fazla olmaktadır. Sonuç olarak, bir dizi büyük uluslar arası Çin firmaları ortaya çıkmış, ihracatın ülke ekonomisi büyümesine katkısı artmaktadır. Üçüncü olarak istihdam, Çin sanayileşmek ve modernleşmek yolunda, fazla köy nüfusu ve iş gücünü doğu ve güney kıyı kesimlere yönlendirerek, dış ticaret yapan firmalar yoluyla tahminen 200 milyon kişiye istihdam sağlamış, böylelikle, Çin'in şehirleşme sürecini hızlandırmış. çalışan nüfusun üretkenliği ve verimliliği artarak, ülke ekonomisi için katkıda bulunmaktadır.

Aynı zamanda, Çin ekonomisi küresel ekonomiyle bütünleşmesi her ülkeye yansıdığı gibi ülkeye bir dizi olumsuz etkilerini yansıtmaktadır. Örneğin, ülke sanayi seviyesinin yükselmesini engellemek, ülke yüksek teknoloji ilerlemesini zorlaştırmak, dış ticaret başta olmak üzere çeşitli yollardan sürekli elde ettiği devasa döviz rezervleri ve faiz oranlarında belirsizlik yaratmak, ekonomi gelişmesindeki coğrafik uçurumdan kaynaklanan büyük iç göç ve ekonomi büyüme öncelikli politikadan kaynaklanan çevre kirliliği vs.dir.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇİN'İN DIŞ TİCARET GENEL DURUMU VE ÖZELLİKLERİ

2.1. Çin'in Dış Ticaret Genel Durumu

ABD ve benzeri ekonomik devlerin önüne bir ekonomik ve askeri güç olarak çıkan sosyalist bir cumhuriyet olan Çin ekonomisinin yükselişi dünyada çeşitli araştırmalara konu olmaktadır. Bu yükselişte dış ticarete dayalı ekonomi önemli faktör sayılmaktadır. Çin dış ticaretinin ülke ekonomisinin kalkınmasını çok büyük katkıları olmuştur. 2014 yılından ilk kez Çin dış ticaret hacmi ABD'yi geçerek dünyada ilk sırayı yerleşmiş, 2015'de ülke ticaretinde çekilme yaşanmasına rağmen 3,95 trilyon dolar olarak dünya birinciliğini korumuştur.⁴⁷

1994 yılında ülkenin RMB devalüasyon politikası neticesinde Çin ihracatında patlama yaşanmış, ondan başka bu dönemde ülkenin ihracat firmalarına vergi indirimleri uygulamasıyla ihracat zirveye ulaşmıştır. 1997 yılında patlayan Asya Finans krizine rağmen ülke ihracatı gerilemiş olsa da yine de ihracat yüzde 6,1'lik artış göstermiştir. Çin'in Tayvan, Güney Kore gibi ihracat hacmi yaratması ve yeni pazarlar bulması için ekonomistler tarafından bir neden görülmemektedir. Ülkenin en başarılı olduğu ürünler tekstil, konfeksiyon ve elektronik ürünlerdir.⁴⁸

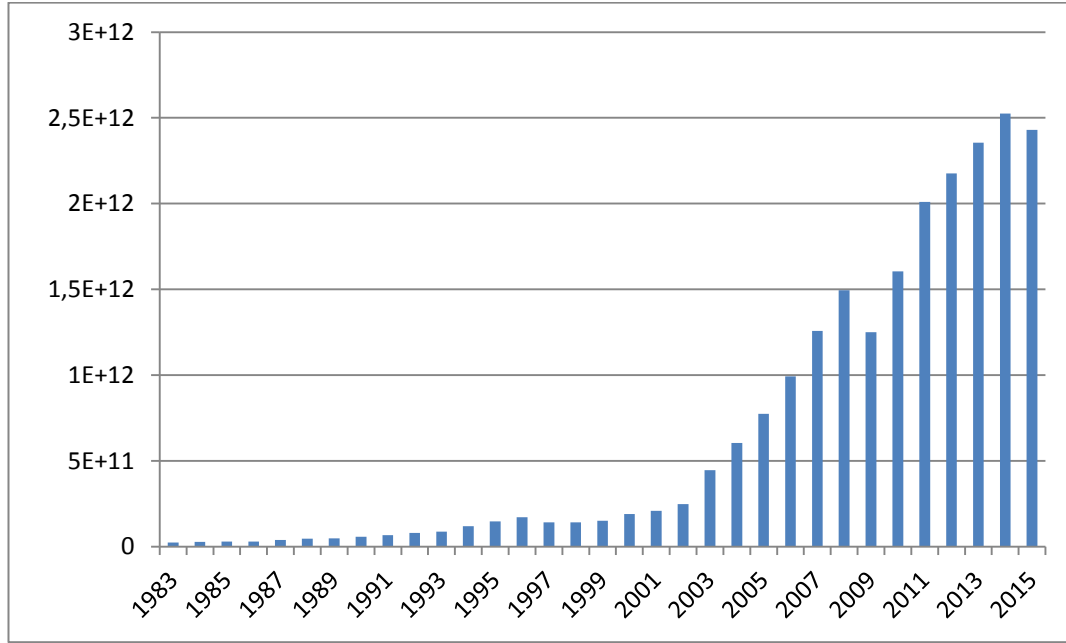
Ülke ihracatı 2000'lerden sonra daha etkin performans göstermeye başlamış, ortalama her yıl yüzde 7'nin üzerinde büyümüştür. 2004 yılında bu büyüme oranı yüzde 35,4 olarak tarihi zirveye ulaşmış, ihracat hacmi gitgide rekor rakamlara imza atmaktadır. Ancak, 2011 yılında ortaya çıkan dünya krizi ve dış talebin daralması nedeniyle hızlı büyüme oranları bir andan sert bir inmeye uğramış, 2011 yılında ihracat büyüme yüzdesi 20,3 iken, 2012 yılında neredeyse % 60 düşerek, yüzde 7,9 olarak gerçekleşmiş, hatta 2015 yılında toplam ihracat yüzde 2,8 daralmayla 2280

⁴⁷ Çin Ticaret Bakanlığı, 2016, <http://www.mofcom.gov.cn/> (ET: 06.12.2016)

⁴⁸ Atilla. Sandıklı, İlhan. Güllü, Geleceğin Süper Gücü Çin, İstanbul Tasam Yayınları, 2005, S. 299

milyar dolar olarak kayıtlara geçmiştir.⁴⁹ Çin'in 2001-2015 yılları arasında gerçekleştirdiği ihracat ve ihracat büyüme oranları Tablo 11'de gösterilmektedir. Çin'in 1982 yılından günümüze kadar gerçekleştirdiği ihracat rakamları Tablo 11'de gösterilmektedir.

Tablo 10: Çin'in İhracat Hacmi (US doları)

Kaynak: Dünya Bankası, IBDR.IDA, Nisan, 2017

Çin ihracatına sektörel açıdan bakılırsa, ülke ihracatı genel olarak hemen hemen her sektörü kapsamaktadır. İhraç ürünler daha çok bol ve ucuz iş gücü sayesinde üretilen düşük maliyetli, emek yoğun ürün olarak önümüze çıkmaktadır. Ancak, son yıllarda devletin ihracatı daha verimli ve kaliteli, teknoloji yoğun imalata yönlendirmesi sonucu ihracat yapısında büyük değişiklikler oluşmaktadır. Örneğin, bugünlerde Çin ihracatında elektro-mekanik ürünlerin hacmi, tekstil ürünlerinin hacmini geçerek Çin'in en büyük ihraç ürünü sektörü haline geldiği, otomatik bilgi işlem makineleri gibi katma değeri yüksek ürünlerin ihracattaki payının göreceli arttığı görülmektedir. Ülkenin 2015 yılında gerçekleştirdiği ihracatı sektörel dağılımı ve verileri Tablo 12'de gösterilmektedir.

⁴⁹ Çin Devlet İstatistik Kurumu, <http://www.mofcom.gov.cn/>, (ET: 31.10.2016)

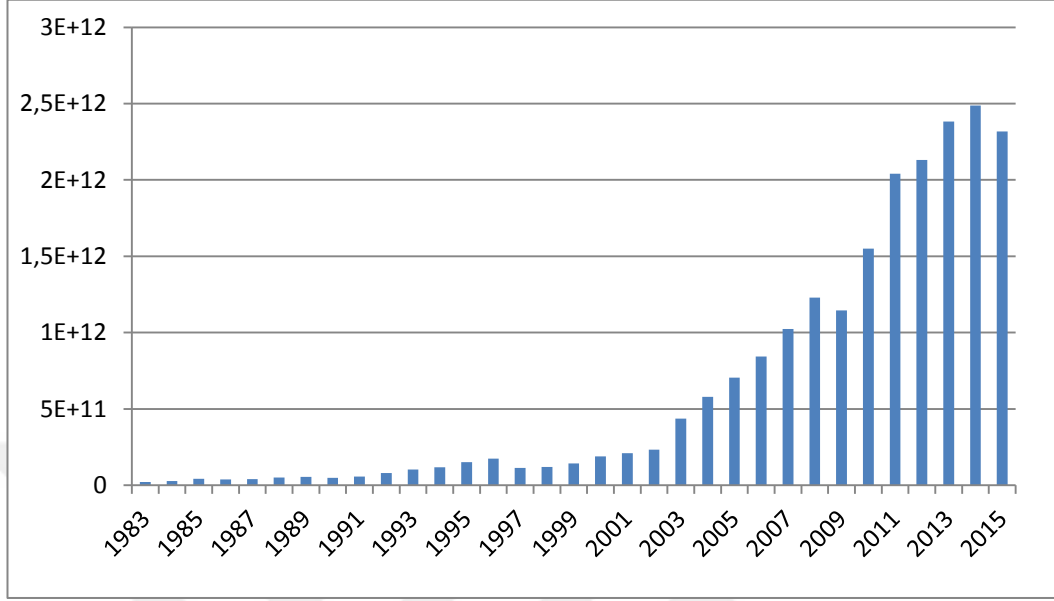
Tablo 11: Çin İhracatının 2015 yılındaki Sektörel Dağılımı

Ürün Çeşitleri	İhracat Hacmi (Milyar Dolar)	Büyüme Yüzdesi
Makine Sanayi	1310,72	0
Yüksek Teknoloji Ürünleri	655,21	-0,8
Tekstil Sanayi (Kumaş vs.)	1095	-2,3
Konfeksiyon Sanayi (Giyim vs.)	174,28	-6,4
Ayakkabı Sanayi	53,53	-4,8
Mobilya ve Yan Sanayisi	52,8	1,5
Oto Bilgi İşlem Makinesi Sanayi	152,31	-16,2
Cep Telefon Sanayi	123,73	7,3
Konteynır	7,67	-14,7
LCD Ekran	30,97	-2,6
Oto ve Yan Sanayi	11,23	-10,3

Kaynak: Çin Ticaret Bakanlığı, 2016

Çin'in ithalat sektörüne bakıldığında, ithalatın üretim ihtiyacından kaynaklandığını görmek mümkündür. Genel olarak Çin'in ithalat rakamlarının yükselmesinde söz konusu kendi imkanlarıyla üretemeyen yüksek teknolojik makine sanayisi vs. ithalatı ve hammaddelerdeki fiyat artışları da etkili olmaktadır. Devlet yabancı sermayeli şirketlere ihracat üretiminde kullanılmak üzere özel ithalat izni vermektedir. 2015 yılında İthalatın büyük kısmı makine ve yüksek teknolojik ürünler sektörlerinde, kalan kısmının büyük oranı ise emtia olarak gerçekleşmektedir. Örneğin, petrol, doğal gaz gibi enerji, demir ve çelik gibi sanayisini besleyen hammaddeleri yüksek oranla ithalat yoluyla karşılamaktadır. Aşağıda Çin'in Deng döneminden günümüze kadar gerçekleştirdiği ihracat rakamları ve 2015 yılındaki ihracatının sektörel dağılımı Tablo 12 ve Tablo 13'de gösterilmektedir.

Tablo 12: Çin'in İthalatı Hacmi (US doları)

Kaynak: Dünya Bankası, IBDR.IDA, Nisan, 2017

Tablo 13: Çin İthalatının 2015 Yılındaki Sektörel Dağılımı

Ürün Çeşitleri	İhracat Hacmi	Büyüme Yüzdesi
Soya	34,77	-13,6
Bitkisel Yağ	5,01	-15,5
Demir Ham Maddeleri	57,62	-38,3
Ham Petrol	134,45	-41,1
Petrol	14,3	-39
Kauçuk, Polistir	45,02	-12,7
Çelik	14,33	-20
Bakır Sanayi	29,03	-18,4
Oto ve Yan Sanayi	44,67	-26,3
Makine Sanayi	806,14	-5,6
Yüksek Teknolojik	548,06	-0,6

Kaynak: Çin Ticaret Bakanlığı, 2016

2.2. Çin’de Yabancı Yatırımlar

Ülkeler yabancı yatırım ve sermayeleri çekebilmek için çeşitli yollara başvurmaktadır, yabancı yatırımların ülkeye girişi bir dizi faktörlerden oluşmaktadır. Ülkeler açısından bakıldığında, Gelişmiş ülkeler rekabet ve evrensel güçlerini artıracakları bir ortam ararken, gelişmekte olan ülkeler ise yabancı sermaye ve teknoloji kalkınması için uygun ortam hazırlamaya çalışmaktadır.

Yabancı yatırımları oluşturan nedenler, sermaye sahipleri ve bu tür yatırımları ülkesine çekmek isteyen ülkelerin yatırım yapan uluslararası şirketin beklentilerinin, yatırım alan ülkenin beklentileri ile örtüşebildiği oranda, yatırım her iki ülke yararına olacağı öngörülmektedir.⁵¹

Çin’de özel ekonomik bölgeler ilk kez 1979’da Deng’in Güney gezisinden sonra Shenzhen başta olmak üzere Zhuhai, Xiamen, Shantou olarak kurulmuş ve başarılı deneyim sonucu, 1984 yılında bu sayı 14 kıyı kenti ve Hainan Adasını kapsamıştır. Özel ekonomik bölgeler sürekli büyüyerek, ülkenin yabancı yatırımlarının cazibe noktası haline gelmiştir. Özel ekonomik bölgeler özel politikalar sayesinde günümüzde de genişlemeye devam etmektedir. 1990’lı yıllardan başlayan yabancı yatırımları teşvik edici politikalarla Çin dünya genelinde ABD’den sonra en çok yabancı yatırım çeken ülke olmuştur. Söz konusu yabancı yatırımlar, Çin’in yabancılara verdiği güven oranında artmaktadır. DTÖ’ye üye olmak için müracaatı, daha sonradan kabulü ile oluşan bu süreç bu güven ortamını artırmaktadır.⁵²

Çin 2001 yılında DTÖ üyeliğini kazandıktan sonra yabancı yatırımcıların odak noktası olmakla birlikte dünyanın en çok ilgi gösterilen ülkelerinden biri haline gelmiştir. Ülkenin sürekli büyüyen, kürselleşen, dünya ekonomisi ile bütünleşen ekonomisi, 1,4 milyarlık potansiyel tüketici pazarı ve istikrarlı hükümet, istikrarlı reform girişimi doğrultusunda verdikleri güven yabancı yatırımcılar için ilgi odağıdır. Yüksek büyüme hızı, milli gelir artışı ile birlikte yatırımcının da tüketici pazarındaki

⁵¹ S. Rıdvan. Karluk, Uluslararası Ekonomi, Teori ve Politika, İstanbul, Beta Basım Yayımları, 2002, S. 467

⁵² Atilla. Sandıklı, İlhan. Güllü , Geleceğin Süper Gücü Çin, İstanbul Tasam Yayınları, 2005, S. 331

kar beklentisini de artırmaktadır. Çin'in dış ticarete dayalı ekonomisinde doğrudan yabancı yatırımlar önemli rol oynamaktadır.

Ülkeye yapılan yabancı yatırımların sektörel dağılımını incelediğimizde, yabancı yatırımların yarısından fazlası imalat sanayiye yoğunlaşırken, hizmet sektörü de büyük oranda yatırım çekerek sanayi sektörünü izlemiş, az karlılık ve ulusal şirketle rekabet dolayısıyla en az yatırım ise tarım sektöründe gerçekleşmiştir. Çin'in Deng döneminden 2014 yılına kadar gerçekleştirdiği doğrudan yabancı yatırımların sektörel bağlamda dağılımı Tablo 15'de gösterilmektedir.

Tablo 15: 2014 Yılına Kadar Çin'e Gelen DYY'nın Sektörel Yüzdesi (Milyar Dolar)

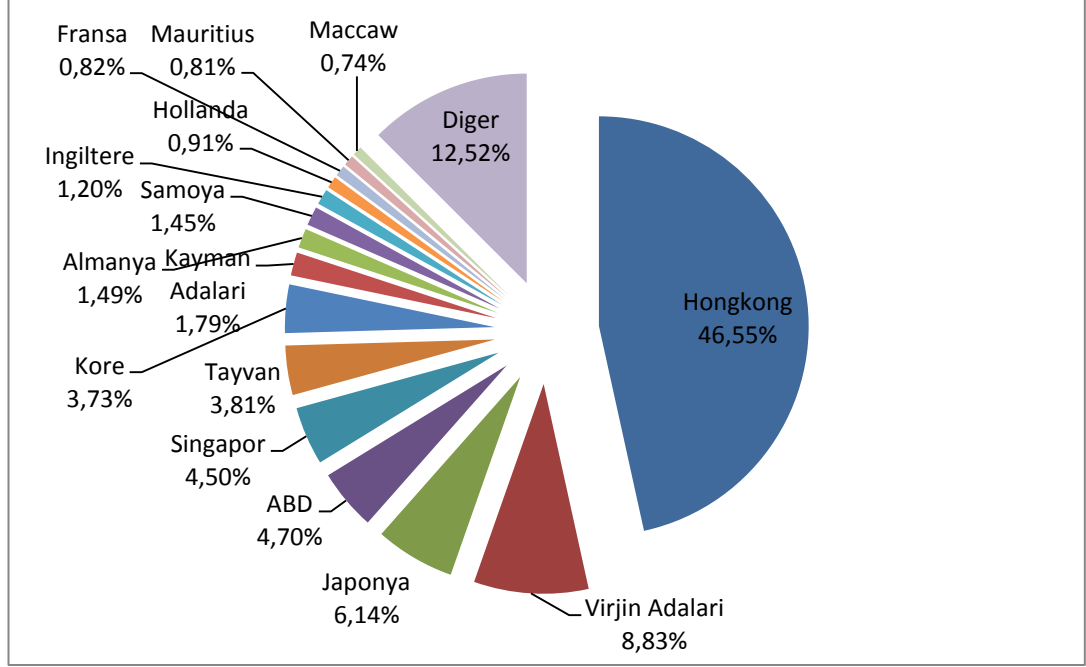
Sektör	Şirket Sayısı	Oranı	Sermaye Hacmi	Oranı
Toplamı	810011	100	3336,9	100
Tarım	23485	2,9	78,2	2,35
Sanayi	525419	64,87	1930,4	57,84
Hizmet	261107	32,23	1328,3	39,81

Kaynak: Çin Ticaret Bakanlığı, 2016

ÇHC ilk kurulduğu yıllarda DYSY 860 milyon dolar olarak tahmin edilirken, bu rakam dışa açılım ve reformların derinleştiği 1980'lerden sonra yıldan yıla rekor kırarak artmaktadır. Son rakamlar 2015 yılında 126,227 milyar dolar olarak gerçekleştiğini göstermektedir.⁵³ 2014 yılına kadar Çin'e gelen yabancı yatırımların kökenleri ve yatırım yüzdesi ülke ve bölge olarak Tablo 16'da gösterilmektedir.

⁵³ Çin Ticaret Bakanlığı,
<http://www.mofcom.gov.cn/article/tongjiziliao/v/201601/20160101238883.shtml>, (ET: 29.10.2016)

Tablo 16: 2014 Yılına Kadar Çin'e Gelen DYSY'ların Kökeni

Kaynak : Çin Ticaret Bakanlığı, 2016

2014 yılına kadar Çin'e yapılan doğrudan yabancı yatırımların geldiği ülkelere bakıldığında, ilk sırada büyük bir farkla Hong Kong'un aldığını görmekteyiz. Bu sırayı ise Virjin Adalari, Japonya, ABD ve Tayvan izlemektedir.

Doğrudan sermaye yatırımları 1985-1996 yılları arasında daha çok Asya ülkelerinden gelirken, 1996 yılından sonra Çin'e olan uluslararası güvenini artmasıyla birlikte endüstriyel ülkelerin yabancı sermaye yatırımları içindeki payı hızla yükselmektedir.⁵⁴

Yabancı sermaye yatırımlar Çin'e bol ve ucuz işgücü, düşük ücretler, yatırımları özendirici vergi teşviki, 1.3 milyarlık potansiyel tüketici piyasası, kararlı ekonomik reformlar, zengin doğal kaynaklar ve Çin'in DTÖ' ye üyeliği gibi bir dizi nedenlerle gelmektedir. Çin ülke genelinde sert yabancı para tutumu ülkede faaliyet gösteren yabancı sermayeli şirketlere yabancı para konusunda daha özel haklar tanımaktadır, dolayısıyla ülkeye gelen yabancı yatırımlar daha da artmaktadır.

⁵⁴ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Yıllık Raporu, 2005, S.11

Çin hükümeti yabancı yatırımlar çekebilmek için çeşitli yollara başvurmaktadır. Deng Döneminden bu yana farklı Çin liderleri her zaman yabancı yatırımlar çekmek için hükümet politikalarını istikrarlı bir şekilde sürdürmektedir. Çin'in yabancı yatırımları çekmek için uyguladığı başarılı politikalarını aşağıdaki 3 noktaya söylemek mümkün:

- 1) Yabancı yatırımcılar için hazırlanmış esnek anlaşma formları
- 2) Özel ekonomik alanların kurulması şeklinde belirtilebilir
- 3) Yabancı yatırımcılara yönelik ayrıcalıklı vergi düzenlemeleri

Yabancı yatırımların Çin ekonomisine olumlu etkileri olduğu gibi olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Örneğin, Yabancı sermayeli şirket sayısı, yabancı sermaye payı ve yabancı ortak payı arttıkça yabancı yatırımcıların kazandığı daha fazla karın yurtdışına transferi olması, yabancıların ekonomik kararlarda söz hakkının güçlenmesi, yabancıların ülke sanayisinin kontrol etmesi gibi olumsuz sonuçları da oluşturabilmektedir.

2.3. Çin Dış Ticaretinin Üstünlüğünü Sağlayan Kaynaklar

1980'li yıllarından başlayan ülke merkezi plan ekonomisinden serbest piyasa ekonomisine geçmeyi hedefleyen ekonomik reformlar Çin'in rekabet üstünlüğünü sağlayan sebeplerin başında gelmektedir. Çin gerçekleştirdiği ekonomik reformlar dışında ülke ekonomisinin üstünlüğünü sağlayan önemli sebeplerden biri ülkenin düşük kur ve ucuz işgücüne dayalı ihracat performansdır, Çin'in dünya ortalamasının çok altında kalan işgücü maliyeti en büyük rekabet avantajı olarak kabul edilmektedir. Büyük nüfus kitlesine sahip ülke fazla bol ve ucuz iş gücü zemini yaratmaktadır. Ondaki diğer faktörler ise, Çinli işgücünü oluşturan işçilerin eğitim seviyesi gelişmekte olan ülkelerin arasında ilk sırada yer almaktadır. Çinli toplam işgücü dünya toplamının %26,4'ünü oluşturmaktadır.⁵⁵

Bunların yanı sıra, çalışanların sendikal haklarının kısıtlılığı, vergilerin net fark ile düşük olması, bazı sektörlerin devlet tarafından desteklenmesi, marka taklitçiliği yoluyla sağlanan menfaatler, Çin para birimi RMB'nin devlet tarafından bilinçli

⁵⁵ Çin Devlet İstatistik Kurumu, 2016

olarak düşük tutma politikası, pek çok firmanın sahibinin hala devlet olması ve bu firmaların hammadde ihtiyaçlarının dış piyasalardan toptan fiyatlarla temin edilmesi nedeniyle sağlanan ölçek ekonomileri, Çin'e mukayeseli üstünlük kazandıran etmenler arasında sayılabilir.⁵⁶

Ondan başka, Reformların uygulanmaya konulması ve dış dünyaya açılmanın başlamasından beri, Çin GSYİH'sının yaklaşık %35'ini yatırım olarak gerçekleştirmektedir. Bu yüksek yatırım oranının bir kısmı, Çinlilerin gelirlerindeki hızla artış ve yüksek tasarruf etmektedir. Çin GSYİH'sının yaklaşık %40'ını tasarruf etmektedir.⁵⁷ Sermaye yatırımlarındaki hızlı artış Çin ekonomisinin kaydettiği hızlı büyümenin bir diğer nedeni olarak gösterilmektedir. Örneğin, Çin'in ekonomik büyümesinin kaynaklarını araştıran çalışmalara göre, 1978-1997 yılları arasındaki Çin'in kaydettiği ekonomik büyümenin yaklaşık %60'ı sermaye girişindeki artışla açıklanmaktadır.⁵⁸

Yatırımlardaki hızlı artışa katkısı bulunan diğer önemli faktör de yabancı sermaye yatırımlarıdır. Deng döneminde başlayan yabancı yatırımları Çin'e yoğun bir biçimde gelmesiyle beraber, özel sektöre gelen yatırım oranları da neredeyse iki katına çıkmıştır. Çin'in ekonomik büyümesinin kaynaklarını araştıran incelemeler göre, 1978-1997 yılları arasında Çin'in kaydettiği ekonomik büyümenin yaklaşık %30'u teknolojik ilerleme, işgücünün yükselen eğitim seviyesi sayesinde verimlilikteki gelişmelerle açıklanmaktadır.

⁵⁶ Ahmet, Fazıl. Özsoylu, Çin Bir Devrin Uyanışı, Nobel Yayın Dağıtım, 2006, S.111

⁵⁷ Shan tong, Çin Ekonomisinin Üstünlüğü, Shandong Sosyal Bilimler Dergisi, 2004, S.31

⁵⁸ Shan tong, Çin Ekonomisinin Üstünlüğü, Shandong Sosyal Bilimler Dergisi, 2004, S.30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇİN MERKEZ BANKSI VE PARA, KUR POLİTİKALARI

3.1. Çin Merkez Bankası ve Yapısı

3.1.1. Çin Merkez Bankası

Çin Merkez Bankası 1 Aralık 1948 yılında HUABEI Bankası, BEIHAI Bankası ve XIBEI Bankası'nın birleşmesiyle kurulmuştur, merkez bankası fonksiyonlarına sahip olana kadar ticari banka olarak hizmet vermiş ve 1983 yılında resmi merkez bankasına çevrilmiştir. Böylelikle, bütün finansal kurumlar, ticari bankaları, sermaye piyasalarını denetleme ve düzeltme yetkisine sahip büyük bir devlet organı olarak hizmet sunmaktadır. Ancak, 18.03.1995 tarihinde ise Halk Konseyi'nin kanun kabulü ile gerçek anlamdaki merkez bankası olmuştur.

1995 Yılında hayata geçen yeni kanun tasarısı ile Çin Merkez Bankası'nın önde gelen fonksiyonları ülkenin ticari bankaları, finansal kurumlar, sermaye yönetim kurumları ve diğer finansal kuruluşları yönetmek olarak belirlenmiş, finansal kuruluşları denetleme yetkisini Banka Denetleme Kurulu'na devretmiştir.

Çin Merkez Bankası Kanunu'na göre, Çin Merkez Bankası'nın görev ve sorumlulukları şu şekillerde:

- 1) İlgili kanun, yasa tasarlama ve idari düzenlemeler yapmak, ilgili finansal kurumların çalışma kurallarını sağlamlaştırmak, idari düzenleme kararlarını almak, kanun ve yasalara göre para politikasını belirlemek ve yürütmek,
- 2) Bankalar arası kredi, borç, döviz ve altın piyasasını düzenlemek ve denetlemek,
- 3) Finansal riskleri önlemek, finansal istikrarı sağlamak,
- 4) Devlet kur politikasını uygulamak, kur seviyesini korumak, ülke döviz ve altın rezervlerini yönetmek,
- 5) Ülke ulusal parasını basmak ve dağıtmak, RMB'nin likiditesini sağlamak,
- 6) Devlet hazinesini yönetmek,

- 7) İlgili kurumların ödeme kurallarını belirlemek, ödeme ve kliring sisteminin çalışmasını sağlamak,
- 8) Finans sektörünün kurallarını belirlemek ve uygulamak, finansal verileri toplayıp makro incelemeler yapmak,
- 9) Devletin kara para yıkama suçlarına karşı yasal düzenlemeler belirlemek ve önlemek,
- 10) Kredi piyasasını yönetmek, sosyal kredi sistemini inşa etmek,
- 11) Ülkenin küresel finans faaliyetlerine katılmak ve uygulamak,
- 12) Yasalara göre diğer finansal hizmetleri sunmak,
- 13) Başbakanlığın belirlediği diğer hizmetleri uygulamak,

olarak belirlenmiş ve Çin'in finans alanına ait birçok yetkilere sahip olmuştur. Çin Merkez Bankasının devlete bağımlılığı oldukça yüksektir. Güçlü merkez otoritesi sayesinde, Çin hükümeti özellikle Çin ekonomisi için büyük önem taşımaktadır.

3.1.2. Çin Merkez Bankası'nın Özellikleri

Çin Merkez Bankası geleneksel bir merkez bankası olmakla birlikte, başka ülkeler merkez bankalarına nazaran birçok farklılıklar da taşımaktadır. Çin Merkez Bankasının özellikleri şu şekildedir ;

- 1) Çin Merkez Bankası ülkedeki tek para basma ve dağıtma yetkisini bulunduran, devlet ve finansal kuruluşlar için hizmet sunan bankaların bankasıdır.
- 2) Çin Merkez Bankası aynı zamanda ülke ekonomisine yönelik makro ekonomik ayar düzenleyen en büyük kurumdur. ÇMB idari ve ekonomik araçlar ile makro ekonomide büyük rol oynamaktadır.
- 3) Çin Merkez Bankası'nın sahip olduğu bütün finansal varlıklar devlete ait, tüzel kişi sorumluluğu ve bilanço hazırlamakla yükümlüdür.
- 4) Çin Merkez Bankası kar amaçlı bir kuruluş değildir, bütün varlıkları devlet hazinesi ait olup, kazandığı kar devlet hazinesine teslim edilirken, zararı ise devlet bütçesi tarafından karşılanmaktadır.

3.1.3. Çin Merkez Bankası'nın İç Organları

Çin Merkez Bankası toplam 13 ana organdan oluşmaktadır, bunlar sırayla müsteşarlık, para politikası dairesi, gayri finansal kurumlar denetleme dairesi, yasa dairesi, muhasebe-maliye dairesi, finansal kurumlar denetleme dairesi, istatistik dairesi, ödeme teknoloji dairesi, bankalar denetleme 1.dairesi, uluslararası dairesi, personel eğitim dairesi, bankalar denetleme 2.dairesi, UIOM (iç teftiş) dairesidir. Bundan başka Çin Merkez Bankasına bağlı kuruluşlar mevcuttur. Bu kuruluşlar ;

- 1) Çin Merkez Bankası Organ Hizmet Birimi
- 2) Çin Merkez Bankası İhale Merkezi
- 3) Çin Merkez Bankası Para Akımı Analiz Merkezi
- 4) Çin Merkez Bankası Enformasyon Merkezi
- 5) Çin Merkez Bankası Takas Merkezi
- 6) Çin Finans Yayınevi
- 7) Finanse Time Yayını
- 8) Çin Merkez Bankası Kliring Merkezi
- 9) Çin Para Basma Şirketi
- 10) Çin Altın Şirketi
- 11) Çin Finans Elektronik Şirketi
- 12) Çin Merkez Bankası Parti Okulu
- 13) Çin Finans Eğitim Merkezi
- 14) Çin Merkez Bankası Zhengzhou Eğitim Enstitüsü
- 15) Çin Para Müzesi
- 16) Çin Merkez Bankası Finans Enformasyon Merkezi

3.1.4. Çin Merkez Bankası'nın Rezervleri ve Rezerv Talep Nedenleri

1) Çin Merkez Bankasının Rezervleri

Uluslararası rezervler, ülkelerin sahip oldukları yabancı para cinsinden varlıklar, altın, IMF SDR'i ve IMF rezerv pozisyonlarıdır. Ulusların sahip oldukları rezerv düzeyleri son yıllarda sıkça ortaya çıkan finansal krizlerden sonra daha büyük önem kazanmaktadır. Uluslararası rezervler, dünya genelindeki ülkeler tarafından finansal yükümlülüklerin karşılanmasında her an kullanabilecek bir ödeme aracı ve diğer bir

ülke parası veya değeri üzerinden ifade edilmesi halinde değerinin net ve anlaşılabilir olması gerekmektedir. Zaman içinde rezerv varlıklarının toplam döviz rezervleri içindeki payı değişiklikler göstermektedir. Aşağıdaki Tablo 17’de 1960’lardan günümüze kadar uluslararası rezervlerin dağılımına ilişkin durumu özetlemektedir.

Tablo 17: Uluslararası Rezervlerinin Varlıkları Açısından Dağılımı (%)

YIL	1960	1970	1980	1990	2000	2005	2016
Altın	63,2	39,8	9,4	4,8	2,1	1,0	0,41
SDR	0	3,4	3,3	3,0	1,2	0,7	2,48
IMF R. pozisyonu	6,0	8,3	4,7	3,4	3,0	1,0	1,22
Döviz Rezervleri	31,2	48,4	82,5	88,8	93,8	93,7	90,6

Kaynak: IMF, IFS Online, 2017

Tablo 17’de altın, SDR ve IMF Pozisyonu rezervleri hesaplanırken ülkeler ve diğer uluslararası kuruluşların toplam rezervleri alınmıştır.

Bu dönemde döviz rezervlerinin uluslararası rezervler içindeki payı hızlı bir artış göstermiştir. İkinci dünya savaşından 1960’lara kadar altın ağırlıklı rezerv yapısı devam etmiş, sonra küresel ekonominin gelişmesi ve büyümesi, dünya genelinde altın arzının yetersizliğinden dolayı merkez bankaları döviz rezervleri 1970’li yıllardan itibaren Bretton Woods Sistemi’nin çökmesi, Amerikan Dolarının uluslararası anahtar parası olmasıyla birlikte önem kazanmış, uluslararası rezervlerdeki payını büyük ölçüde arttırarak 2005 yılından sonra uluslararası rezervler içinde en yüksek paya sahip olmaktadır. Ulusların toplam rezerv miktarlarının sadece merkez bankalarının toplam rezervlerinden oluşmadığını, bunun yanı sıra özel sektörün yani finans sistemi içindeki diğer bankaların tuttuğu döviz rezervlerini de içerdiğini belirtmek gerekir. Ancak merkez bankalarınca tutulan rezerv miktarının uluslararası rezerv rakamları için esas kalem olduğu da

söylenbilir.⁵⁹ Çin finansal sistemini büyük ölçüde devlet firmaları oluşturduğu, döviz varlıklarının devlete ait olduğu, merkez bankası ve ülke rezerv yönetim kurulu tarafından yönetilmekte olduğunu söylenbilir.

1) Merkez Bankalarının Rezerv Talebinin Nedenleri

Geleneksel olarak merkez bankaları, ödemeler dengesi açıklarını finanse etmek ve ulusal paranın değişim değerini sabitlemek için rezerv bulundurmaktadır. Günümüzde ise ülkelerin rezerv bulundurma gerekçeleri genel olarak para ve kur politikasını desteklemek, dış borçları karşılamak, finansal krizler ve olağanüstü durumlara karşı korunma sağlamak, ithalatı finanse etmek olarak sıralanabilir.

3.1.5. Çin Merkez Bankası'nın Döviz Rezervleri ve Önemi

Çin hükümetinin 1978 yılından bu yana gerçekleştirdiği ekonomik reformlar, sürekli büyüyen ekonomi ve ticaret fazlası sonucunda devlet merkez bankasındaki dolar ve altın rezervleri hızla artış göstermektedir. 2013 Haziran ayına kadar Çin Merkez Bankasının toplam dolar rezervi 3,5 trilyon doları geçmiştir, ancak 2016 yılından itibaren reel ve nominal değer kaybetmeye başlayan RMB'nin değerini korumak amacıyla Çin Merkez Bankası döviz piyasasına büyük miktar dolar sürmesiyle Aralık 2016 yılında ÇMB döviz rezervlerin 3,01 trilyon dolara gerilediğini göstermektedir.⁶⁰

Çin Merkez Bankası rezervinin finansal varlıklar yapısı devlet sırrı olarak belirlendiğinden dolayı rezerv yapısı bilinmemekteydi, ama Temmuz 2016'dan itibaren Çin Ulusal Rezerv İdari Kurumu aylık raporla rezerv opsiyonlarını açıklamaktadır. Aralık 2016 raporuna göre 3,0105 trilyon döviz, 5924 ons altın, 9,597 milyar dolarlık IMF rezerv opsiyonu ve 67,787 dolarlık SDR'dan oluştuğu görülmektedir.⁶¹ Böyle bir dev döviz rezerv yapısının oluşmasının önemli nedenleri şu şekilde açıklanmaktadır;

1) Döviz rezervlerini oluşturan para birimlerinin ait olduğu ülkenin ekonomik faaliyetleri genelde ülke iç ekonomisini baz almaktadır. ABD'nin dış ticaret hacmi

⁵⁹ Özge Muhalebeciler, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın rezerv yönetim politikaları ve kredi mektuplu döviz tevidat Hesaplarının analizi, S.11

⁶⁰ Çin Ulusal Rezerv İdari Kurumu sitesi, Mart, 2017

⁶¹ Çin Ulusal Rezerv İdari Kurumu sitesi, Mart, 2017

oldukça yüksek olmasına rağmen, Çin dış ticareti toplamına nazaran düşük olması, özellikle Japonya, Almanya gibi dış ağırlıklı ekonomilerle kıyaslandığında, bu ülkelerin para değerleri dış ekonomi ve uluslararası sermaye etkisine daha kolay uğrayabildiğinden dolayı her ülke gibi Çin de ülke rezervlerini daha çok USD ağırlıklı, Euro ve Japon Yen'inin daha az olduğu rezerv yapısı tercih edilmektedir.

2) Çin ilk başlarda kendi para biriminin uluslararası finansal piyasalarında kullanılmasını istemese de, sonra RMB'yi dış ticaret başta olmak üzere çeşitli alanlarda kullanmaya başlamıştır. 2015 yılında, RMB'nin SDR'a katılması, Çin'in Yeni İpek Yolu projesi dış dünyaya açılma vs. ülke stratejilerinden dolayı RMB daha etkin para birimi haline gelmektedir. Devlet de ulusal parasını uluslararası etkin bir para birimine dönüştürmeye çalıştığı görülmektedir. Çoğu ülkenin merkez bankası rezerv olarak hazinesinde USD bulundurmaktadır. USD uluslararası ticaret, ödemeler, takas ve saklama alanlarında en yaygın para birimi olup uluslararası ticaretin yaklaşık 2/3'si USD bazında yapılmakta ve küresel finansal piyasa işlemleri dolar bazından yapılmaktadır. Çin merkez bankası verilerine göre, 2013 yılının sonunda hazinede kayıtlı dolar rezervi yaklaşık 3,6 trilyon dolar ile dünya genelinde ilk sıradadır. Dolar rezervinin artması bir yandan ülke ekonomisinin güçlenmesini yansıtırken, öte yandan Çin ekonomisini koruma altına almaktadır. Aynı zamanda dev rezervi ülke ekonomisi için belirsiz büyük risk taşımaktadır.

3.2. Döviz Kurları ve Döviz Piyasası

3.2.1 Döviz Kurlarının Anlamı ve Belirlenmesi

Farklı ülkelerde üretilen mal ve hizmetlerin fiyatları arasında karşılaştırma yapabilmemizi olanaklı hale getiren döviz kurları, başta dış ticaret olmak üzere ekonominin pek çok farklı alanlarında kritik bir öneme sahiptir.

Ekonomik birimler veya firmalar ithalat veya ihracat yaptıklarında veya yurtdışında finansal yatırım yaptıklarında sahip oldukları ulusal paraları yabancı

paralara değiştirmeleri gerekmektedir. Günüümüzde birçok mal ve hizmet piyasalar ve finansal piyasalar küresel piyasalarda işlem yapmaktadır.⁶²

Döviz kuru, bir ülkenin para birimin başka bir ülke para birimi karşısındaki fiyatıdır, döviz kuru iki farklı biçimde ifade edilebilir, bir birim yabancı para ile satın alabileceğimiz yerli para miktarını ifade etmek için direkt döviz kuru gösterimini kullanılırız. Döviz kurundaki değer değişimleri ifade etmek için değer kazanımı ve değer kaybı ifadelerini kullanılırız. Yerli paranın değer kazanması fiyatının artmasıdır. Bir birim yerli para ile daha fazla döviz satın alınmasıdır. Aynı anlama gelmek üzere yerli paranın değer kaybetmesi ise yerli para fiyatının düşmesidir ve bir birim yabancı para satın almak için daha yerli para miktarının artmasıdır. Ellerinde yabancı para olanlar bir birim yerli para almak için daha az yabancı para harcayacaklardır. Değer artışı anlamına gelmek üzere yerli paranın değerlenmesi ve değer kaybı anlamına gelmek üzere yerli paranın güçsüzleşmesi de denilmektedir.

Döviz kurlarındaki oynaklıklar bireyler ve firmalar üzerindeki temel etkilerini ortaya koyduktan sonra döviz kurlarının değerlerini nominal ve reel döviz kuru ile açıklanabilir. nominal döviz kuru günlük hayatımızda döviz piyasasında gördüğümüz döviz kurudur. Reel döviz kuru ise farklı ülkelerdeki malların nispi fiyatlarını nominal döviz kurunu ve yerli fiyatların ikisini birden hesaplanmaktadır. Reel döviz kuru ile elde etmek istediğimiz bilgi, bir ülkedeki mal sepetinin maliyeti ile aynı mallardan oluşan sepetin başka bir ülkedeki maliyetinin karşılaştırılmasıdır. Bir ülkedeki fiyatlar genel düzeyini P ile yabancı ülkedeki fiyatlar genel düzeyini P* ile gösterelim. Her iki ülkedeki fiyatlar genel düzeyi o ülkelerin kendi para birimleri ile ölçülmektedir. Ancak reel döviz kurunu elde etmek için iki ülkedeki mal sepetinin fiyatlarını karşılaştırmamız gerekiyor. Bunların ilişkileri şu şeklidir:

$e^* = eP^*/P$ (e nominal döviz kuru, e* reel döviz kuru, p yerli mal fiyatı düzeyi, p* ise yabancı ülkenin fiyat düzeyidir)

$1+R = (1+r)*(1+h)$ (R nominal döviz kuru, r reel döviz kuru, h ise enflasyon)

⁶² Muharrem Bilge, Kağan Özdemir, Bengül Gülümser Arslan, Para Teorisi, Anadolu Üniversitesi, 2009, S.93

3.2.2. Döviz Piyasası

Dünyanın çeşitli para birimlerinin alınıp satıldığı piyasaya döviz piyasası denilmektedir. Ekonomideki diğer fiyatların alıcı ve satıcılar arasındaki etkileşime bağlı olarak oluşması gibi döviz kurlarının değeri de hane halkı, firma ve finansal kurumların kararları ile belirlenen döviz arzı ve talebine göre belirlenir. Döviz piyasasında ana katılımcılar şu şekildedir;

Ticari Bankalar: Müşterilerine döviz alım ve satım hizmeti sunan ticari bankalar döviz piyasalarının merkezinde yer almaktadır.

Firmalar: Yurtdışında faaliyet gösteren firmalar, yurtdışındaki şubelerinin giderlerini karşılamak ve bu şubelerden elde ettikleri gelirleri yerli paraya çevirmek gibi sebeplerle döviz piyasasında işlem yapar.

Banka Dışı Finansal Kesim: Emeklilik fonları, yatırım fonları gibi banka dışı finansal kesim firmaları da yatırımlarını çeşitlendirmek ve karlılıklarını arttırmak için döviz piyasasında işlemler yaparlar.

Merkez Bankaları: Merkez bankaları fiyat istikrarını sağlama görevini yerine getirmek için bazı dönemlerde döviz piyasalarına müdahale eder. Merkez bankası yaptığı müdahalelerle gelecek dönemde takip edeceği makroekonomik politikaların da işaretini verir. Döviz işlemleri pek çok farklı finansal merkezde gerçekleşir. Dünyada işlem hacminin en büyük olduğu döviz piyasası Londra'dır. Londra'yı sırasıyla New York, Tokyo, Frankfurt ve Singapur takip eder. Döviz kuru piyasasında işlem gören döviz miktarı çok büyüktür ve büyümeye devam etmektedir. Döviz piyasalarının oyuncularını merkez bankaları, ticari bankalar, finansal kuruluşlar, şirketler, fonlar ve bireylerden oluşmaktadır.

BIS'in 2017 yılında bir yaptığı raporu Nisan 2016'da küresel döviz piyasasında günlük işlem hacmi 5,0888 trilyon dolar olup, Nisan 2013'deki 5,355 trilyon dolardan gerilediği, aynı zamanda döviz stok işleminin ilk kez düştüğü ve döviz türev işlemlerinin arttığını göstermektedir.⁶³

⁶³ Bank for International Settlements Resmi Sitesi, Mart, 2017

3.3. Çin'in Kur ve Kur Politika Tarihçesi

Çin'in 2000 yılından bu yana uyguladığı para politikasını genel olarak 3 döneme ayırmak mümkündür. Çin Merkez Bankası para politikası 1997 yılında patlak veren Asya Finans Krizi'nin etkisiyle Çin hükümeti genişletici bir para politikası yürütmüştür. 1998- 2002 arasında Çin enflasyon yükselmesi nedeniyle genişletici bir para politikasıyla para arzını arttırmıştır. 2003 yılından sonra ekonomide görülen kredi, yatırım ve döviz rezervleri hacminin hızlı artması nedeniyle para politikasında değişikliğe gidilmiş ve ticari bankaların zorunlu karşılığı ve faiz oranını yükseltmiştir.

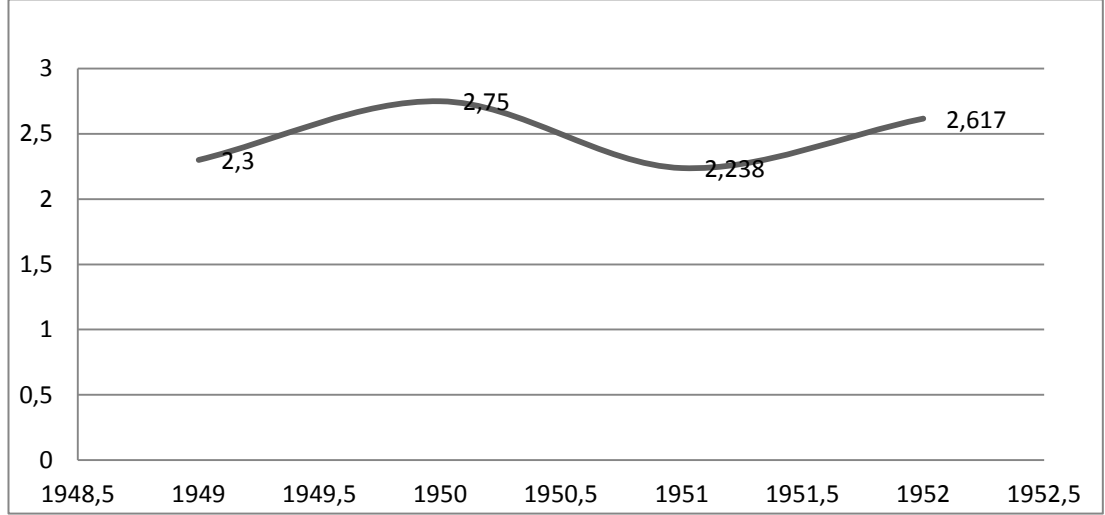
2007 yılından itibaren ekonomi büyümesi çok hızlı artışını ve yapısal fiyat artışların enflasyona dönmesini önlemek için sıkı(daraltıcı) para politikası yürütmeye başlamıştır. ÇMB'nın para politikaları her zaman ülkenin kur politikasının yönünü belirlemiştir. Çin ulusal parasının kur rejimi 1949 yılından günümüze kadar sabit kur politikasından dalgalı kur politikasına kadar birçok değişim, reformları yaşamıştır. Ülke kur politikası değişikliğini genel olarak aşağıdaki birkaç döneme ayırmak mümkündür.

1. dönem 1949-1952 yılları arasındaki dalgalı döviz kur rejimidir, ancak ülkenin ekonomik ve siyasal yapısından dolayı dış ilişkilerinin oldukça zayıf ve bağımsız olduğundan dolayı bu dönem içinde döviz kuru Çin açısından pek fazla önem taşımamıştır. Bundan dolayı döviz birimi karşısında ulusal para birimi dalgalı kur rejiminde olmasına rağmen sabit değerini korumuştur. yalnız bu dönemde başka ülkelerin uyguladığı gibi RMB değeri altın bazında gerçekleşmemiştir.

Bu dönemde sınırlı döviz piyasasında RMB'nin US dolarına karşı kuru ihracat paritesi, ithalat paritesi gibi faktörlerden oluşmuştur. Bu dönem kurun belirlenmesinde dış ticaretin olmadığı ya da az olduğundan dolayı enflasyon önemli rol oynamıştır. Aynı zamanda Çin'in sosyalist rejimi, SSCB'ne yaklaşması ve Kore Savaşı'ndan dolayı ABD başta olmak üzere Batı ülkeler Çin'e ambargo uygulamıştır. Çin hükümeti bu dönemde kıymetli döviz varlıklarına erişmek için kardeş ülkelere ihracat yapmayı teşvik etmişken, ithalatta ise baskıcı politikalar uygulanmış, özellikle yurtdışında yaşayan Çin kökenlilerden ülkenin kalkınması için döviz göndererek maddi desteklerde bulunmalarını beklemiştir. Bu dönemde RMB'nin satın alma gücünün belirlenmesi bağlı olduğu ticari ve gayri dış ticari olan iç ve dış

piyasa ürünlerinin fiyatı ve hizmet fiyatının oranlarından kaynaklandığı için dönemin döviz kur seviyesi daha gerçekçi satın alma gücünü ifade etmiştir.⁶⁴ Bu dönemde ülkenin US dolarına karşı döviz kuru Tablo 18’de gösterilmektedir.

Tablo 18: 1949-1952 Yılları Arasındaki Nominal Kur Seviyesi

Kaynak: Çin Devlet İstatistik Kurumu, 2016

2. Dönem 1953 yılından 1973 yılına kadar devam etmiştir. bu dönemde Çin'in merkezi plan ekonomisi uygulamasından dolayı ülkenin fiyatı istikrarı sağlanmış, devlet ekonomiyi tamamen kontrol altına almış, doları kuru 1: 2,46'lik sabit değerini korumuştur. Fakat bu dönemde dünya genelinde sabit kur politikası uygulanmaktaydı, dönemin rejim ve ekonomik politikalar açısından bakıldığında, döviz kuru pek bir önem taşımamıştır. Aralık 1971'deki Washington Anlaşması sonucu dolar altını karşı değer kaybetmiş, FED de yabancı ülkeler merkez bankalarına altın satmayı reddetmiş, bunun sonuca da doların altını baz edinen, diğer dövizlerin doları baz edinen Bretton Woods Sistemi çökmüş, Şubat 1973 yılından itibaren dünya genelindeki önemli para birimleri fırsatçılardan kaçınmak için mecburen dalgalı döviz kuru sistemine geçmiştir.⁶⁵ Çin hükümeti de aynı etkileri önlemek amacıyla kur rejimini tekrar değiştirmiştir.

⁶⁴ Liu Jinghan: RMB'nin Yükselişinin Çin Dış Ticaretindeki Etkisi, ZhongNan Maliye Üniversitesi, 2006

⁶⁵ Bai Xiaoyan, Bretton Woods Sistemi: Küresel Tartışma ve Gerçekler, Dünya Ekonomisi Dergisi, 2008, S.44

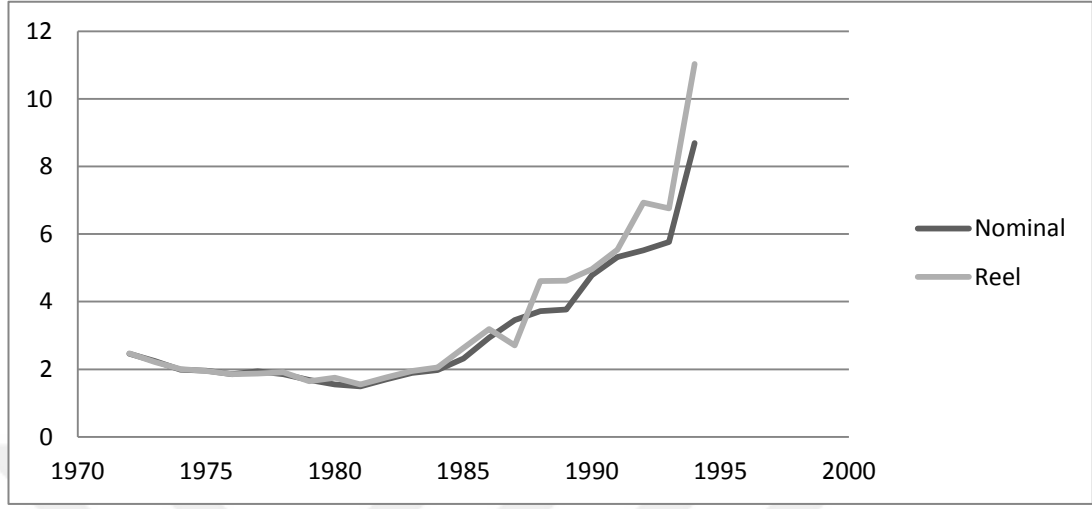
1973 yılında 1: 2,46 olan kur seviyesi 1980 yılına gelindiğinde, ulusal para %39,2 değer kazanarak, kur seviyesi 1:1,50'lere inmiştir. Çin Devlet İstatistik Kurumu'nun raporlarına bakıldığında, 1979 yılında ülkede bulunan döviz rezervler toplam 840 milyon dolar olarak bilinmektedir.⁶⁶ 1979 yılından itibaren Çin Deng'in önderliğinde bir dizi ekonomik reformlar ve yapısal değişimler gerçekleştirmiştir. Bu dönemde ciddi bir dış ticaret artışı ve yabancı sermaye yaşanmış, ülke dış ticaret reformu ve ihracat artmasına yönelik yepyeni bir kur politikası yürütmüştür. Çin 1979 yılından 1994 yılına kadar ülkede kamu ve dış ticaret alanında kullanılan ikili döviz kuru rejimini uygulamış. Hükümet gayri ticaret kur seviyesini bu dönemin ilk başlarında 1: 1,5303 olarak belirlemiş ve sonra birkaç defa değişiklikler yapmıştır. Ticari döviz kuru 1978 yılının ülke ihracat ortalama kur maliyeti 1: 2,53 bazına %10 eklenerek 1: 2,8 seviyesinde belirlenmiştir. Çin'in bu kur seviyesi 1979 yılından 1984 yılına kadar sabit değeri korumuştur.

1985 yılında ticari kur seviyesi devletin belirlediği kura 1 Yuan ekleyerek 1: 3,53 olarak hesaplanmıştır. 1985 yılından sonra bu iki kur seviyelerinde değişimler yaşanmış ama gayri ticari kur yaşanan büyük düşüslere rağmen yine piyasa değerinin üzerinde kalmayı başarmıştır. 1993 yılına gelindiğinde, Çin'in hükümet ilan ettiği resmi döviz kuru ve swap oranları hızlı artışla 5,7 ve 8,7 seviyelerine ulaşmıştır. Sonraki yıllarda, Çin hükümeti döviz kurunu sabitlemek için sert para kontrolü uygun lamsına rağmen dolar kur seviyesini ancak 8,27-8,28 aralarında tutmayı başarmıştır.⁶⁷ Bu dönem Çin'in kur rejiminde en sık değişiklikler yaşadığı dönem olup nominal döviz kurunda yaşanan büyük oynaklık Tablo 19'da gösterilmektedir. Bu dönemde, ülkenin US dolarına karşı nominal ve reel döviz kurları Tablo 19'da gösterilmektedir.

⁶⁶ Bai Xiaoyan, Bretton Woods Sistemi: Küresel Tartışma ve Gerçekler, Dünya Ekonomisi Dergisi, 2008, S.48

⁶⁷ Wang Guogang, Sermaye Açılımı ve Çin Finans Reformları, Pekin Sosyal Makaleler Yayını, 2003, S.25

Tablo 19: 1953-1994 Yılları Arasındaki Nominal ve Reel Kur Seviyesi

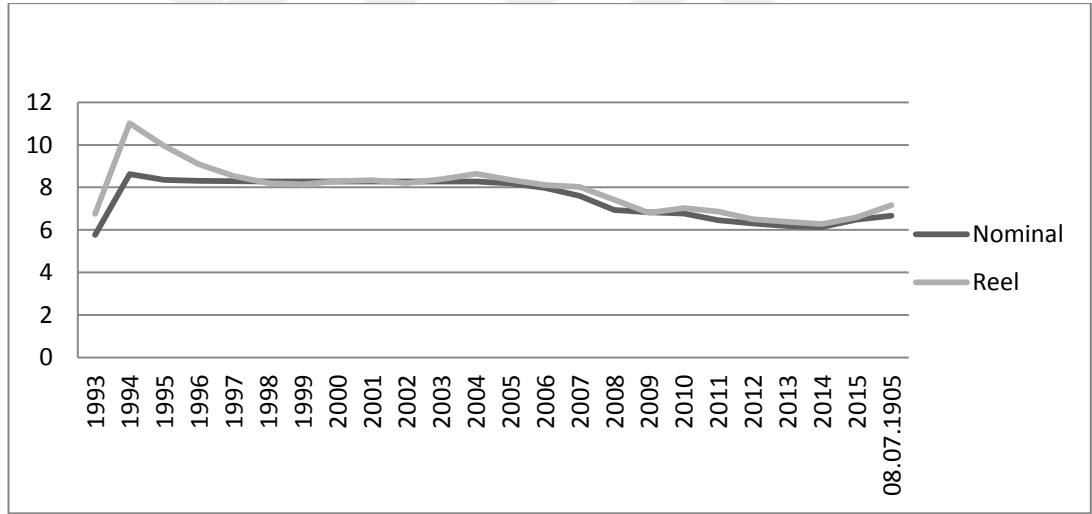
Kaynak: Çin Devlet İstatistik Kurumu, 2016

Reel kur seviyesi Çin Devlet İstatistik Kurulu'nun açıkladığı yıllık TFE'ler ile enflasyon çıkararak Fisher Effekt formülüne göre hesaplanmıştır.

3. Dönem ise arz-talep esas alınan tek yönlü kontrollü kur rejimidir. 1994 yılında Çin hükümeti kur rejiminde önemli reformlar gerçekleştirmiştir. ikili kur rejimini sona erdirmiş, yavaş ama istikrarlı tek kur politikası uygulamasına geçmiştir. Yeni sistemin hayata geçmesiyle, ilk dönemde kur seviyesi (USD/RMB)1: 8,70'lere ulaşmış, sonra 1: 8,28'lerde sabitlenmeye başlamıştır. Bu dönemde dış ticaretin ciddi büyümesinden kaynaklanan devlet rezervleri artışı görülmüş, ardından Çin hükümeti yeni rezerv politikası hayata geçirmiştir. Bu politikanın en büyük özelliği döviz kurunun belirlenmesi döviz piyasasında bir önceki gün gerçekleşen döviz alım-satım verileri referans alınarak hesaplanmaya başlanmıştır. Böylelikle, kur seviyesi döviz piyasasının arz-talep dengesini yansıtmaya başlamıştır. Ancak, 1997 yılında patlak veren Asya Krizi ve hızla yükselen enflasyon nedeniyle Çin ulusal parası diğer ülkeler tarafından değeri düşük suçlanarak, güçlü değer yükseltme baskılarının hedef haline gelmiştir. Asya Krizi ve diğer ülkelerin baskılarına rağmen, kur seviyesinde dar bir alanda dalgalanma yaşanmış, ama RMB'nin nominal ve reel değer hızla yükselmiştir. bu dönemde Çin Merkez Bankası para ve kur politikalarında sadece ulusal paranın Amerikan dolarına karşı kur ilişkisine önem verilmiştir.

2003 yılından itibaren, Batı ülkeleri başta olmak üzere, küresel ekonomik güçler Çin'in kur seviyesine reel değerinden oldukça düşük olduğu kur politikasına karşı baskı oluşturarak Çin'in RMB değerini yükseltmesini talep etmeye başlamıştır. Bu baskılar sonucunda, ülke ulusal parasının değeri 2005 yılından 2014 yılına kadar yükselerek, döviz kurunda ciddi bir düşme yaşanmış, 2005 yılında 1: 8,129 olan kur seviyesi, 2014 yılında son on yılın rekorunu kırarak 1: 6,14 seviyelerine kadar inmiştir ve bu düşük seviye 2015 yılın sonlarına kadar devam etmiştir. Ancak, 2015 yılı sonlarında bu yana yıllardır süren Çin dış ticaret fazlası, büyüyen yabancı yatırım, dünya ekonomisinin durgunluğu vs. faktörlerden dolayı RMB'nin reel ve nominal değeri düşmüştür. Bu dönemde, ülkenin US dolarına karşı nominal ve reel döviz kurları Tablo 19'da gösterilmektedir.

Tablo 20 : 1994-2015 Yılları Arasındaki Nominal ve Reel Kur Seviyesi

Kaynak: Çin Devlet İstatistik Kurumu, 2016

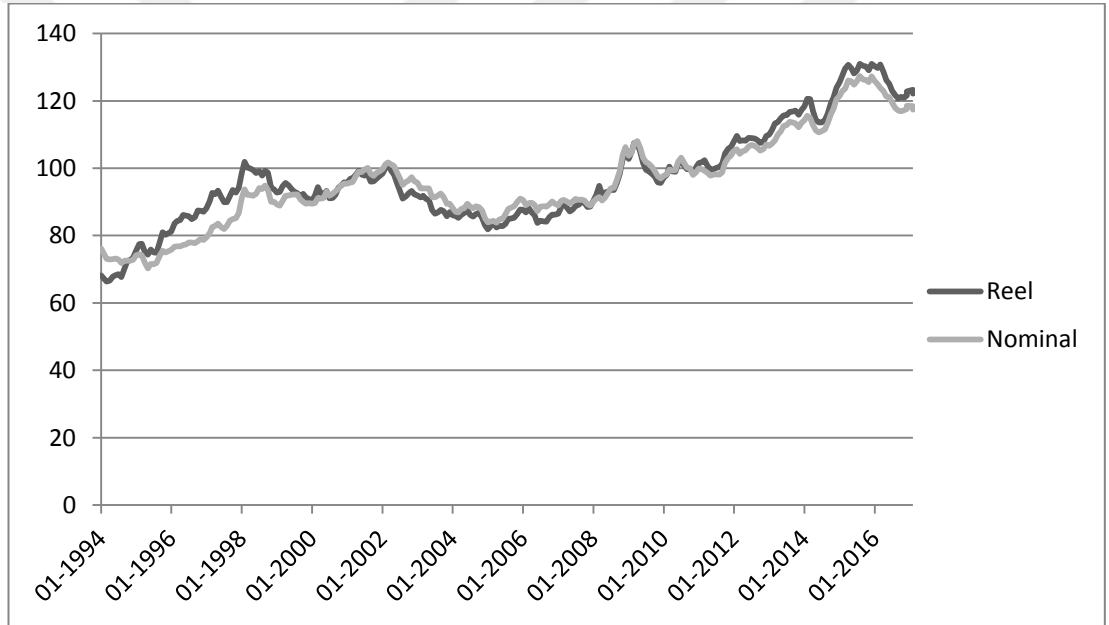
Reel kur seviyesi, Çin Devlet İstatistik Kurulu'nun Açıkladığı yıllık TFE'ler ile enflasyon çıkararak Fisher Effekt formülüne göre hesaplanmıştır.

3.4. Çin Parasının Nominal ve Reel Efektif Döviz Kuru Endeksi

Nominal efektif döviz kuru, Çin'in dış ticaretinde önemli paya sahip 61 ekonominin para birimlerinden oluşan sepete göre, RMB ağırlıklı ortalama değeridir. Ağırlıklar ikili ticaret akımları kullanılarak belirlenmektedir. Reel efektif döviz kuru ise nominal efektif döviz kurundaki nispi fiyat etkileri arındırılarak elde edilmektedir.

Reel efektif döviz kuru bir ülkenin yabancı ülkeler karşısında ticaret performansını belirleyen önemli göstergedir. Reel efektif döviz kuru yükselirse, RMB'nin gerçek anlamda değer kazancı oluşur, yurtiçi mal sepeti yabancılar açısından pahalı olurken, yabancı mal sepeti Çinliler açısından ucuz olur, bu durumda net ithalat artar, ihracat olumsuz etkilenir, yani ihracatın rekabet gücü zayıflar. Bank of Internatinol Settlements'in 2010 yılın değerini 100 olarak baz alan birer aylık verilerinden oluşan dar anlamdaki ülkelerin efektif döviz kuru istatistik verilerine göre Çin parasının nominal ve reel efektif döviz kuru endeksi tablosu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 21 : RMB'nin Nominal ve Reel Efektif Döviz Kuru Endeksi

Kaynak : BIS İstatistik Verileri, Mart, 2017

Bank of Internatinol Settlements'in yayınladığı RMB'nin nominal ve reel efektif döviz endeksini incelediğimizde, Çin'in 1994 yılından ikili kur rejimini, sona erdirmesi, kronik ve istikrarlı tek kur politikası uygulamasına geçmesi ile Çin parasının nominal kurunda bir değişiklik yaşanmasa da, nominal ve reel efektif döviz kurunun 1994 yılından bu 1998 yılına kadar sürekli ve hızlı değer kazandığı, sonra da hızlı düşüş yaşandığı görmekteyiz. Bunun nedeni ise 1994 yılında ekonomik reformların derinleşmesiyle hızlı büyüyen ülke GSYİH'sının açıklayabiliriz, ancak 1997 yılından başlayan Güneydoğu finans krizinin etkisiyle ilk Tayland, Malezya'dan başlayarak sonra Japonya, Kore'lere kadar uzanan Dünya krizinde

Çin'in önemli ticaret ortaklarında yaşanan para birimi kaybı yaşamışken, Çin sert kontrol ile ulusal parasının nominal kurunu sabit tutmuş, reel değerinde ise düşüş yaşanmıştır. 2002 yılından itibaren sürekli düşüş yaşayan nominal ve reel efektif döviz kurları 2005 yılından ülkenin kontrollü dalgalı kur rejim reformundan sonra yükselişe geçmiş ve yükseliş 2015 yılına kadar devam etmiştir. 2016 yılından sonra Çin parasının reel ve nominal efektif döviz kurları düşüş yaşamamasından dolayı ÇMB para politika araçlarını kullanarak özellikle döviz işlemleri yaparak RMB'nin değerini sabit tutmaya çalışmaktadır.

3.4. Yakın Zamandaki Kur Politikası

Çin Merkez Bankası 21 Temmuz 2005 tarihinde tek US dolarlık kur rejiminden vazgeçtiğini ilan etmiş ve piyasa arz talep bazlı, para sepeti referanslı, kontrollü dalgalı kur politikası uygulamaya başlamıştır.⁶⁸ Bu kur rejimi reformunun en büyük özelliği ise piyasa talep arzını kur seviyesine yansıtmaktır. Çin Merkez Bankasının ifadesine göre, ülkenin kur rejiminin amacı ülkenin cari açığı ya da cari fazlası değil, aksına dış ekonomisi ve ödemeler dengesi gibi faktörler ağırlıklı esas alınarak, bu reform kur oynatmak değil, kur rejimini mükemmelleştirmektir.

10.08.2005 Tarihinde, Çin Merkez Bankası bankalar arası döviz işlemlerde büyötmek amacıyla vadeli döviz işlemlerine izin vermiştir. Kur reformlarına ve döviz rezervlerini büyötmeye destek vermek için Çin Merkez Bankası ve Devlet Rezervler Yönetim Kurulu bir dizi tedbir ve teşvikleri uygulamıştır. Örneğin, sermaye akımına olan takibi azaltmak, sermayenin cinsi değişimine olan engelleri kaldırmak vs.

Bu reformlar finansal kuruluşlar açısından olumlu etkiler sağlamıştır. Reform öncesi bankalar arası döviz piyasası aynı zamanda spot piyasasıyken, güncel kur bulunmaktaydı. eski kur rejiminde piyasa üyeleri kur oynaklığından kaynaklanan risk yüklenmiyordu, ama bu dönemki dalgalı kur rejiminde döviz piyasası oyuncuları dalgalı kur riski içine girmiş, böylece döviz türev ürünlerine ihtiyaç duyulmaya

⁶⁸ Yu Dongjun, DTÖ Üyeliğinden Sonraki Eğilim ve Fırsat, Pekin, Makina Sanayi Yayın, 2010, S.12

başlamışlardı.⁶⁹ Bankalar vadeli döviz işlemleri gerçekleştirdiğinde, ellerinde doğal olarak USD nakdi bulundurlardı ama Çin'deki çoğu bankalar vadeli döviz işlemlerinden ele geçen nakitleri vasıtalı dengeliyorlardı. Kur rejimi reformunun önemli maddesi olan vadeli döviz ürünleri bankalar için iyi bir araç olmaya başlamıştır. Bundan dolayı bankalar açısından vadeli türev ürünlerin piyasaya sokulması çok yararlı olmuştur.⁷⁰

2007 yılından itibaren Devlet Rezervler Yönetim Kurulu vadeli döviz nakdini yönetmeye başlamış, banka sistemindeki toplam kotada büyük artış ortaya çıkmıştır. Bir yıl içinde Çin ulusal parası %5 değer kazanması beklenirken, 20.12.2007 tarihine kadar gerçekleşen yükseliş ise %6.01 olarak gerçekleşmiştir. Böylece, kur seviyesi 1:7,36'yı geçerek tarihin en düşük seviyesine inmiş. Bunun en önemli nedenleri ise yıllardır artış gösteren ülkenin ticaret fazlası ve hızlı büyüyen yatırımlarıdır. 2008 yılından bu yana RMB'nin değerlenmesi daha hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Çin Merkez Bankasının en yeni verileri baktığımızda Amerikan dolarına olan nominal kur seviyesi günümüzde 1: 6,90 olup, 2005 yılında gerçekleşen kur reformundan sonraki 1: 8,27651 seviyesinden yaklaşık %29 yükselmişken, reel döviz kurunda ise yüzde 33'lük bir artış görülmektedir.⁷¹

3.5. Kur Değişiminin Ekonomik Etkileri

3.5.1. Enflasyon Üzerindeki Etkisi

Çin gibi gelişmekte olan ülkeler için döviz kuru ile enflasyon büyük bir önem taşımaktadır. Dövizin fiyatı yerli para birimi cinsinden arttığında fiyatlar genel düzeyi de artacaktır. Buna karşılık dövizin fiyatı düştüğünde, başka bir ifadeyle yerli para biriminin değeri arttığında fiyatlar genel düzeyi düşme seyrine girecektir. Ayrıca, Çin gibi gelişmekte olan ülkeler gerekli üretimi yapabilmek için ithalat yapmak durumundadır. ithalat edilen tüketim ürünler ve hammaddenin fiyatı da döviz kuruna bağlı olduğundan döviz kurundaki değişim bunları etkilediği gibi

⁶⁹ Bai Xiaoyan, Bretton Woods Sistemi: Küresel Tartışma ve Gerçekler, Dünya Ekonomisi Dergisi, 2008, S.48

⁷⁰ Wen Bin, RMB Kur reformu Etkisi ve Eğilim Analizi, Uluslararası Finans Stratejik Merkezi, 2006, S.3

⁷¹ ÇMB Verileri ve BIS verileri, 2017

ithalat edilen ham maddelerin işlenme maliyeti ve yerli ürünlerin fiyatlarını da etkilemektedir. Öte yandan, döviz kurundaki değişim ihracat esnekliğini değiştirerek talep esnekliğini etkiler, sonuç olarak ülkenin mal ve hizmet fiyatını artırır veya düşürür, bundan dolayı ülkeler ulusal üretim istikrarı ve küresel rekabet gücünü sağlamak için yurtiçi enflasyonu kapsayan reel efektif döviz kuru politikalarını uygulamaktadır. Teoride döviz kurundaki artışın enflasyon beklentisine yol açtığı ve yerli paraya güveni azaltarak dövize olan talebi artırdığı bilinmektedir. Döviz talebinde meydana gelen artış döviz kurunun yeniden yükselmesine neden olmaktadır.

Enflasyon ile döviz kuru konusunda literatürde birçok uygulamalı çalışma yapılmıştır. Feigberg (1989), Goldberg (1995), kur değişiminin ithalat ürünlerin üzerindeki etkilerini incelemiş, Campa ve Goldber (1992), değişiminin ithalat ürünlerin fiyat düzeyi üzerindeki etkilerini incelemiş, McCarty (1999), döviz kurlarının ve ithalat fiyatlarının yurt içi TEFE (Toptan Eşya Fiyatları Endeksi) ve TÜFE (Tüketici Fiyat Endeksi) üzerindeki etkilerini seçilmiş endüstri ülkeleri için incelemiştir. Çalışmada McCarty nominal efektif döviz kuru endeksi kullanarak 9 OECD ülkesi üzerinde yaptığı araştırma döviz kurunun enflasyon üzerindeki etkisinin zayıf olduğu kanısına varmıştır.

Leigh ve Rossi (2002), Türkiye üzerinde yaptığı çalışmada döviz kurunun Etki tepki fonksiyonların bir yıl hissedildiği ancak en çok ilk 4 ayda etkili olduğunu, kur değişiminin TEFE üzerindeki yansıma etkisinin TÜFE'den daha güçlü olduğunu ortaya koymuştur. Ashok (2002), Güney Afrika ekonomisi üzerinde yaptığı araştırmasında, kur değişiminin enflasyon üzerindeki etkisinin zayıf olduğunu tespit etmiştir.

Işık ve diğerleri (2004), 1982:01 ve 2003:4 dönemi aylık enflasyon ve döviz kuru verilerini kullanarak Türkiye'de enflasyon ve döviz kuru değişkenleri arasında uzun dönemli bir ilişki olup olmadığını araştırmıştır. Johansen'in çoklu eşbütünleşme yöntemi ile parametreler tahmin edilmiş ve iki seri arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Gül ve Ekinci'nin (2006) döviz kuru ve enflasyon arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptıkları araştırmada, 1984:01 ve 2003:12 dönemine ait döviz kuru ve enflasyon serileri kullanılmıştır. Elde edilen sonuç, döviz kurundan enflasyona doğru tek yönlü bir ilişkinin belirlendiği bulunmuştur.

Fen Beilin (2006), VAR modelini kullanarak, Çin'de döviz kuru etki tepki fonksiyonunun enflasyon üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışmada Ocak 1994-Mart 2006 arasındaki aylık veriler kullanılmıştır çalışma sonucu; Çin'de döviz kurunun etki tepki fonksiyonunun etkin olmadığını, yurtiçi fiyat değişiminin döviz kurundaki değişime dinamik olmadığını, TEFE endeksinin daha çok yurtdışı arz esnekliğinden, TÜFE'in ise yurtiçi talep esnekliği arttığından kaynaklandığını, döviz kurundaki değişimin TEFE'ye olan yansımalarının TÜFE'ye olan yansımalarında daha güçlü olduğunu, gıda ve konuttan başka mal ve hizmetlere olan yansımalarının çok düşük olduğunu ortaya koymuştur.

Sibel Selim (2014), Türkiye ekonomisi üzerindeki çalışmasında ele alınan reel efektif döviz kuru, enflasyon ve işsizlik oranı değişkenleri arasında güçlü bir ilişkinin varlığı ortaya konmuş. Reel efektif döviz kuru istihdam seviyesini birçok kanaldan etkilediğini, Reel döviz kurlarının düşmesi yerli firmalara dış pazarlarda rekabet gücü kazandırırken iç pazarda da ithal ürünlere karşı rekabet gücü kazandırdığını tespit etmiştir.

3.5.2. İhracat ve İthalat Üzerindeki Etkileri

Döviz kuru değişim Çin gibi ihracat dayalı ekonomik büyümelerini hızlandırmak isteyen ve kalkınmalarını ihracata dayayan gelişmekte olan ülkeler için çok önemli bir faktördür. Özellikle 1973 yılında Bretton Woods ortadan kalkması ile esnek kur sisteminin yaratacağı dalgalama ve dalgalamadan kaynaklanacak belirsizlik tüm uluslararası ticareti derinden etkileyecek ekonomik krizler yaratabilecektir. Bu nedenle kur değişiminin ihracat üzerindeki etkisi incelenmesi gerek önemi konudur.

Literatür incelendiğinde döviz kuru oynaklığı üzerine çok sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. Chowdhury (1993), döviz kuru değişiminin G-7 ülkelerinin dış ticaretleri üzerine etkisini incelemiştir. Döviz kuru değişiminin ihracat üzerinde olumsuz yönde bir etkisini olduğu kanısına varmıştır.

Broll ve Eckwert (1999), Dellas ve Zilberfarb (1993) ve Grauwe (1988) döviz kurundaki oynaklığın ihracat üzerindeki karşılıklı iki etkiyle açıklamaya çalışmışlar. Bu çalışmalar kurdaki oynaklığın ihracatı hem olumlu hem de olumsuz olarak etkileyebileceğini, gelir ve ikame etkilerinden hangisi büyükse ona göre bir etkinin oluşacağını savunmaktadır.

Coric ve Pugh (2010), söz konusu ilişkiyi araştıran çalışmaları derleyerek yaptığı meta-regresyon analizinde 58 çalışmanın 33'ünde döviz kurundaki dalgalanmanın uluslararası ticaret üzerindeki etkisinin olumsuz olduğunu gözlemlemiştir. Bununla birlikte sonuçların oldukça duruma bağlı olarak değiştiğini de kabul etmektedir. İncelenen tüm çalışmalardaki ilişki gücünün kur oynaklığının dış ticareti olumlu veya olumsuz etkileyeceği ile ilgili bir genelleme yapmak için yeterli sağlamlığa sahip olmadığı vurgulamaktadır.

Huchet-Bourdon ve Korinek (2011), Çin, Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri için tarım ve imalat sanayi sektöründe ilişkiyi test etmiştir. Sonuç olarak döviz kuru oynaklığı analiz edilen büyük ekonomiler için çok güçlü bir belirleyici olarak çıkmamıştır. Ayrıca etkinin büyüklüğü tarımda sanayiden daha fazladır. Bunun nedenini tarımda sanayiden daha kolay tedarikçi değiştirmenin mümkün olmasına bir ölçüde tarımdaki homojeniteye bağlamaktadırlar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

RMB’NİN DEĞERLENMESİNİN ÇİN DIŞ TİCARETİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ VE ÖNERİLER

4.1. RMB’nin Değerlenmesini Etki Eden Çevresel Faktörler

4.1.1. RMB Değerlenme Çevresi

Zhou Xiaozhi’nin 2015 yılında Finansal Ekonomi Dergisindeki ‘RMB’nin yükselişinin Çin dış ticareti üzerindeki Etkileri’ adlı makalesinde Çin ulusal parasının yükselmesini ilk olarak Çin’in enflasyonu önleme amacıyla ÇMB’nin faiz artırarak likitside artısını kontrol etme gibi makro ayarlamaların dış baskıdan daha önemli neden olduğunu, ikinci olarak USD değerinin düşmesinin sıcak paranın ülkeye girişinde, özellikle sürekli büyümekte olan ülke ekonomisi, konut piyasası ve menkul kıymetler piyasasında artış olduğu, sürekli yükseliş gerçekleştiren RMB’ye olan yatırımın çoğalmasını, son olarak da sürekli artan dış ticaret fazlası ve bundan kaynaklanan devlet rezervinin artışı getirdiği, rezerv artışının piyasadaki yerel para miktarı ve likitide artısını artırarak enflasyona yol açtığını ortaya koymakla beraber ÇMB’nin iç ve dış faktörlerden yola çıkarak bilinçli şekilde ulusal para değerini yükselttiğini açıklamaktadır.

2007 yılında gerçekleşen kur reformundan 2014 yılına kadar, Çin ulusal parası RMB’nin nominal değeri sürekli yükselmeye devam etmiş ve döviz kuru rekor kırarak 1: 6,05 seviyesine inmiştir. Ancak, 2014 yılında bugüne kadar tekrar değer kaybı yaşayarak 1: 6,90 seviyelerine yükselmiştir. Kazandırılan nominal değer ise toplam yüzde 25 olarak gözükmektedir.⁷² RMB’nin yükselmesi dünya ekonomisinde çok çekici konuma gelmiştir. RMB’nin yükselmesini oluşturan önemli nedenler karmaşık uluslararası ekonomik ve sosyal faktörler içermekte, somut neden ise Çin’in büyük ticaret fazlası ve döviz rezervleridir.

⁷² Çin Merkez Bankası Resmi Sitesi Güncel Verileri

Çin ekonomisi son 20 yıldan bu yana iç piyasa yatırımı ve dış ticaret aracılığıyla ortalama yıllık yüzde 8,2 oranında ekonomik büyüme gerçekleştirmektedir. Genelde ekonomisi istikrarlı bir şekilde büyüyen bir ülke kendi parasının istikrarlı yükselişine destek vermektedir. Öte yandan, Çin ekonomisindeki ticaret fazlası son 10 yılda hızlı artış göstermektedir. Örneğin, Çin'in ABD ile olan ticaret fazlası oldukça yüksek olup bugünkü dünyanın 2. büyük ticaret fazlasına sahip ülke haline gelmiştir. 2014 yılında Çin ABD ile 396 milyar dolar ihracat, 159 milyar ithalat olmak üzere toplam 555 milyar dolarlık dış ticaret gerçekleştirmiştir.⁷³ Bunun gibi yabancı ülkelerin Çin ile yaptığı ticarete ortaya çıkan ticaret açığı, ithalat ihracat alanındaki dengesizlikler, ABD, AB ve Japonya gibi ülkelerin Çin para biriminin yükselmesini talep etmelerinin en önemli nedenidir.

Bir başka önemli neden ise Çin'in sahip olduğu yabancı rezervlerdir. Egemen devlet hazinesinde her zaman yabancı rezervleri bulundurarak kendi ulusal parasının değerinin korumaktadır. Yabancı rezervlerin artması bir yandan ülkenin makro dengelemesinde aktif rol oynarken, öte yandan ülkenin ve yerli firmaların dünya üzerindeki kredi notuna belirli destek sağlamaktadır.

Çin 1994 yılında gerçekleştirdiği rezerv reformlarından beri, ülkenin döviz rezervlerinin mutlak boyutu ve büyüme oranı ciddi büyüme göstermiş, 2014 yılında Çin merkez bankasında 3,84 trilyon doları aşkın dolar bulundurarak dünyanın 1.büyük döviz rezervine sahip ülke konumundadır ama son dönemlerde ÇMB RMB'nin değer kaybını önlemek amacıyla piyasaya sürekli dolar sürerek döviz rezervlerinde göreceli azalış görülmektedir. Ocak 2017 rakamlarına bakıldığında, ülke dolar rezervi yaklaşık 3 trilyon dolar olarak görülmektedir.

Döviz rezervi ülke ekonomisi için büyük önem taşımakla beraber bazı olumsuz etkileri de yanında getirmektedir. Bugün Çin'in döviz rezervinin çeşitli endeksleri uluslararası alarm çizgisini geçmiş durumdadır, ülkedeki araştırmalar da uzun vadede

⁷³ Çin Ticaret Bakanlığı , <http://www.mofcom.gov.cn/>, (ET: 12.12.2015)

ülke yabancı rezervinin artması ulusal paranın nominal ve reel kurunu etkileyeceğini ve daha yükselme boşluğu olduğunu göstermektedir.⁷⁴

Uluslararası ticaretin büyümesi ülkeler arasında ticaret dengesi, borçlanma dengesi, ödemeler dengesi, yatırım dengelerini gibi ekonomik dengeleri bozmakla beraber bir ülkenin ulusal para biriminin değer kazanma ya da kaybetmesi arasından zor bir seçim yapmaya mecbur bırakmaktadır. Ulusal para birimiyle yabancı para birimleri arasındaki kur sadece yeni değişim ve dengeler değil, değişimin yönleri de iç ve dış baskılarla yüz yüz gelmektedir.⁷⁵

Çin ile ticaret açığı olan ülkelerin ekonomilerindeki işsizlikle ilişkilendirilmesi de başka bir önemli nedendir. Çin'e son yıllarda Batılı ülkeler ve Japonya sürekli baskı yaparak RMB'nin yükselmesini talep etmekte, Çin'in bu ülkelere karşı büyük ticaret fazlası, dev döviz rezervi ve ülke ihracatının bu ülkelerdeki istihdamı etkiliyor olması, ekonomik istikrarsızlık bu baskıların en önemli sebepleri olarak gösterilmektedir.

Yukarıdaki faktörler hariç RMB'nin yükselmesi politik sonuçlar içermektedir. Örneğin, ilk olarak ticaret fazlası konusunda, Çin'in eriştiği ticaret fazlasının yaklaşık %60'ı yabancı yatırımlar yapan firmalar tarafından yaratılmakta ve kazandığı gelirler yine yatırım menşei ülkelere geri transfer edilmektedir. Bundan dolayı, RMB'nin baskı yapılarak suni bir şekilde yükselttirilmesi ve böylece yabancı ülkelerin cari açığını kapatması iyi bir fikir olarak kabul edilmemelidir. İkinci olarak, Çin ihracatının Amerika, AB ülkeleri ve Japonya gibi ülkelerin istihdamına olan etkisi incelendiğinde, bu durumun daha çok küresel endüstriyel bölünmeden kaynaklandığı görülmektedir. Yabancı sermaye ve yabancı sermayeli şirketlerin Çin'e yatırım yapmasında ülkenin ucuz işgücü ve toprak maliyetleri en esas faktörlerdir. Bundan dolayı yabancı ülkeler geleneksel endüstri ve işleme sanayilerini Çin'e doğru aktarmaktadır. Ama Batılı ülkelerin Çin'de seçtiği endüstriler çoğunlukla emek yoğun, katma değeri düşük, çevre kirliliği yaratan endüstriler,

⁷⁴ Feng Zhengqiang, Yang Xiaobo, RMB kurunun Çin dış Ticarete olan Etkisi, Ekonomist Dergisi, 2007, S.4

⁷⁵ Feng Zhengqiang, Yang Xiaobo, RMB kurunun Çin dış Ticarete olan Etkisi, Ekonomist Dergisi, 2007, S.4

bunlarla gelişmiş ülkelerin yüksek teknolojiye sahip sanayisiyle mukayese etmek mümkün değildir.

Bundan başka aşırı fazla döviz rezervi konusunda, bunun da birkaç nedenleri görülmektedir. İlk olarak, dış ticaret fazlasıyla kazandığı reel değeri toplam rezervde tahmin edildiği kadar yüksek değildir. İkinci olarak, toplam rezerv içinde büyük miktarda sıcak para dahil bir kesim yabancı sermaye akışının olduğunu da nazara almamız da fayda vardır. Bu kesim döviz ülkeyi terk ettiğinde, karşılıklı olarak bu da ulusal paranın harcaması yoluyla yeri kapatılmaktadır.

2006 yılından önce, Çin tek USD kur rejimini uygulamaktaydı, Amerikan dolarında her ne kadar değişiklik gerçekleşse de, RMB'nin USD kurunda bir değişim söz konusu olmamış, her zaman sabitliğini korumuştur. Bu da dolardaki gelişmeleri hiçe sayan sistem RMB'nin reel değerini doğru yansıtmamıştır. 2006 yılında Çin Merkez Bankası'nın kur politikası reformları sonucu bu rejim kalkmışsa da Çin ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki ticari ilişkilerin daha güçlü ve derin olmasından dolayı, yeni sistemde dolardaki herhangi bir değişim RMB'yi hemen etkilemektedir.⁷⁶

4.1.2. RMB'nin Değerlenme Nedenleri

Ekonomik açıdan bakıldığında, Çin Merkez Bankası 1994-2005 yılları arasında RMB kur rejimine hiç bir şekilde müdahale yapmamıştır. Son dönemlerde Çin ekonomisi yeni reformlar ve değişikliklere gitmiştir. Bazı ülke ve ekonomik birlikler ise RMB'nin reel değerinden daha düşük olduğunu göstermiştir. Ekonomik teoriler açısından baktığımız zaman, döviz rezervlerinin fazla, reel ve nominal efektif döviz değerlerinin yüksek, ulusal paranın değeri düşük olduğu ekonomide, ulusal paranın yükseliş potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. 2001 yılından itibaren, Güneydoğu Asya dahil olmak üzere dünyadaki birçok ülke para birimi USD'ye karşı değer kazanmıştır. Ancak, Çin ulusal parasının USD'ye karşı değerlendirilmesi RMB de diğer ülke para birimlerine karşı USD ile beraber değer kaybetmiştir. Bir tek diğer ülkelerin para birimi USD'ye karşı değer kazanması, RMB'ye karşı kuru sağlaması, RMB'nin reel değerinin düşük olduğunu göstermek için yeterlidir.

⁷⁶ Zhang Xiaopu, RMB Kur Dengesi Araştırması, Çin Finans Yayını, 2001, S.6

RMB'nin değerlenmesi ekonomik bir mesele olmamakla beraber bir uluslararası politika meselesidir. Batılı ülkelerin Çin'e baskı yaparak ulusal parasının değerlenmesini istemesinden başka nedenler de bulunmaktadır. Ancak, gelişmiş ülkelerin sanayisini kaybetmesi Çin değil, belki de küresel ekonomik rekabetlerin neticesidir. Gelişmiş ülkelerin baskı yapmasının n amaçları aşağıdaki bir kaç sebeplerden kaynaklanmaktadır.

- 1) RMB'nin reel değerinin hükümet tarafından kontrollü şekilde düşük tutulması,
- 2) Çin'in döviz rezervinin aşırı fazla olması, özellikle Çin'in DTÖ'ye üye olmasından sonra hızlı büyüyen ihracat büyümesi ve ithalat durgunluğundan kaynaklanan ticaret fazlası,
- 3) Çin'in ucuz olan sanayi ürünleri bol ihracat edilmesinden sonra meydana gelen deflasyon, ucuz Çin mallarından kaynaklanan Japonya ve Batılı ülkelerdeki deflasyonda, Çin'in daha çok küresel sorumluluğa yüklenmesi gerektiğini ifade etmektedir.

ABD'nin RMB'nin değer kazanmasına baskı yapmasının esas nedeni ise Çin'in uyguladığı USD'lik tek kur rejiminin, USD değer kazandırılmasından aktif rolünün tam gerçekleşmemesi ve Çin'in ihracatını daha da artması, Çin firmalarının rekabette daha fazla güç kazanılmasına destek olduğu gösterilmektedir. Özellikle 2002 yılındaki USD'nin değer düşüşüyle beraber Amerika dış ticaret açığı 435,2 milyar dolarlık rekor seviyesine ulaşmıştır, Bunun 103,1 milyar dolarlık kısmı ise Çin'le gerçekleştirilmiştir.⁷⁷ Halbuki Amerika dış ticaret açığına artması sadece Çin'in kur politikasından değil, ülkenin kendi endüstriyel yapısı, sermayesinin dışa yatırım yapması, bireysel tüketimin artması ve doların değer kaybetmesi gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Amerika dünyanın en güçlü iktisadı ve askeri gücüne sahip olmasıyla beraber küresel para sisteminde de liderlik yapmaktadır. Kendi parasının değerini indirerek, dış borçlarını azaltır, herkes USD değer kaybı yaşayınca ülke yaklaşık 1/3 borcunu silmiş olmakla beraber ihracatına büyük fayda yaratır ve çeşitli ekonomik riskleri diğer ülkelere aktarmaktadır. Amerika'nın RMB'yi yükseltmesindeki ön amacı ise Çin'in ülkeye olan ihracatını engelleyip, RMB'yi ülkenin Çin'e karşı stratejisi içeriğine dahil etmektir.

1994 yılından beri Çin'in uluslararası ödeme dengesinde cari hesabı yine de ticaret fazlası olarak görülmektedir, 2002 yılında Çin'in döviz rezervi 286,4 milyar dolara ulaştı, bu sayı 1994 yılının 5.55 katına yükselmiştir, RMB'nin satın alım

⁷⁷ Ding Yi, RMB Yükselişinin Çin Ticaret Sektöründeki Etkileri, Pekin Eğitim Üniversitesi Yayını, 2006, S. 4

gücüne bakıldığında, ülkenin fiyat seviyesi Amerika'nın %21 oranına denk gelir (2002, Dünya Bankası verileri), aynı dönemde ülkenin enflasyon seviyesine(CPI) baktığımızda, -%0,3 olup, Amerika'nın seviyesinden %,2.53 daha düşük seviyededir. 1978-2003 yılları arasında, Çin'in Gayri Safi Yurt İçi Hasılası ortalama %9,3 oranında büyüme sergileyerek bu 25 yıl içinde dünyanın en hızlı büyüyen ekonomisi haline gelmiştir.

Çin-Amerika faiz oranları açısından bakıldığında, Çin bankalar arası kredi faiz oranları 2002 yılının sonunda %2,7 seviyesindeyken, FED'in kredi faiz oranı ise %1.25 olarak görülmektedir. Aynı zamanda RMB'nin ülke içindeki mevduat faiz oranları USD'den %1,4 oranda yüksek seviyesini sağlamıştır.⁷⁸ Çin DTÖ üyesi olduktan sonra, ülke ekonomisi ve dış ticaret hızla büyümüş ve ülkenin ulusal parasını küresel etkisi de artmaya başlamıştır. Aynı zamanda Çin ile Japonya, Avrupa Birliği ve Amerika aralarındaki ticari çatışmalar da etkinleşmiş, yukarıdaki ekonomik birlikler kendi ülkelerinin iç ekonomisi ve politikalarından dolayı RMB'nin değer kazanarak yükselmesini istemeye ve baskı yapmaya başlamışlardır.

4.2. RMB'nin Değerlenmesinin Dış Ticaret Üzerindeki Etki Analizleri

Şanghai Maliye ve Ekonomi Üniversitesi ve Zhejiang Üniversitesi ortaklı, Profesör Xie Jie başkanlığındaki 'The Impacts of RMB REER Appreciation on the Chinese Economy- A CGE Model Analysis' adlı çalışmada Çin'in ulusal parsı olan RMB'nin değerlenmesinin Çin ekonomisine yaratabilecek etkisi, Özellikle sektörel etkisini IEPRI modeli yoluyla kapsamlı analiz edilmiştir. Araştırmacı IEPRI modeli yani Löfgren, Hariss ve Robinson tarafından geliştirmiş olan standart **hesaplanabilir genel denge modelinden** yola çıkarak (1) Üretim faaliyetleri ve üretim faktörlerini ilişkisi (2) Emtia faaliyetleri ve uluslararası ticareti ilişkileri (3) Ekonomik birimlerin davranışı ve nihai talep ilişkileri çerçevesinde, Çin'in 2005 yılındaki 57 sektörel sosyal hesaplama matrisi verileri ile kapsamlı bir CGE modeli oluşturularak, RMB yükselişinin etki analizini yapmıştır. Xie Jie'nin yapmış olduğu çalışmalar bağlamında çıkan sonuçlardan hareketle RMB'nin değer kazanmasından

⁷⁸ Liu Jinghan, RMB Yükselişinin Çin Dış Ticaret Üzerindeki Etkileri, ZhongNan Üniversitesi, 2006, S. 1

kaynaklanan servet etkisinin satın alma gücünü artırması, ithal ikamesi küçük hizmet ve inşaat işletmelerin çıktısını artırması, kalan işletmelerin çıktısını azaltmasını göstermiş. Yurt içi satışı azalan sektörler ithal ikamesinin olumsuz etkisinde kalırken, yükselen sektörler değerlendirilerek olumlu servet etkisi yaratır. Üretim sektörü ithal edilen hammadde ithal ikamesinden etkilense de, yurt içi tüketimin olumsuz etkisi üretimden daha az olduğu görülmektedir.

Hu Zongyi'nin 2009 yılında yapmış olduğu 'RMB yükselişin dış ticarete etkisi' adlı çalışmasında CGE modelini kullanarak Çin parasının yükselişinden kaynaklanan dış ticaret üzerinde etkilerini araştırmış, çalışma bağlamında dış ticarete dayanıklı Çin ekonomisi için döviz kuru hayati önem taşıdığı, Çin parasında değişimlerin ülke dış ekonomisini yapısal olarak etkileyeceğini ortaya koymuştur. Çin'in ulusal parasındaki yükselişten kaynaklanabilecek avantaj ve dezavantajlar incelendiğinde sonuçları şu şekilde sıralamak mümkündür.

4.2.1. Değerlenmenin Dış Ticaret Üzerindeki Olumlu Etkileri

1) Çin'in ulusal parasının yükselmesi ülkenin ekonomik yapısında büyük bir değişiklik gerçekleştirilebilir. Örneğin, sermayenin emek yoğun sektörlerden sermaye yoğun sektörler doğru akmasını sağlar ve sanayinin yüksek teknolojik sektörler yönelmesini sağlar. RMB'nin yükselmesi ihracata dayalı Çin sanayi yapısını iyi yönetmek amacıyla sermayeyi emek yoğun sanayiden sermaye yoğun sanayiye doğru kaydırır ve sonuçta sermayenin ülke iç piyasasına akmasını sağlar.⁷⁹ Para değer kazandığında, sermaye yüksek teknolojik sektörler yatırım yapmaya başlar ve sermayenin bir kısmı ise teknoloji geliştirmeye yönelir, böylece küresel rekabette avantaj kazandırır, eriştiği yüksek teknolojik ürünler uluslararası piyasaya sürülür, bu gelişme ülkenin büyük bir kesim üretime zarar verebilse bile, genel açıdan baktığımızda Çin ekonomisi için çok yararlıdır.⁸⁰ Bugün yürütülmekte olan kur istikrarlı kur politikasının getirdiği darbe düşük seviyede sayılmaktadır.⁸¹ Çünkü Çin DTÖ üyesi olduktan sonra, gümrük vergilerinin inmesi tabii bir sonuçtur, hem

⁷⁹ Xie Jie, The Impacts of RMB Reer Appreciation on the Chinese Economy- A CGE Model Analysis, Shanghai M.E. Üni, Press, 2011, S.6

⁸⁰ Xie Jie, The Impacts of RMB Reer Appreciation on the Chinese Economy- A CGE Model Analysis, Shanghai M.E. Üni, Press, 2011, S.6

⁸¹ Hu zongyi, RMB Yükselişinin Uluslararası Ticaret Üzerindeki Etki Analizi, 2009, S.4

yabancı ülkelerin Çin mallarına olan gümrük vergisi de inmektedir, bu dönemde kuru aşağı çekildiğinde, firmaların ihracat ürünlerin küresel piyasadaki fiyatında hiç ya da az etki yaratmakta, RMB'nin sağlam bir şekilde değerlenmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda ithalat ürünlerin fiyatındaki iniş yeni bir talep-arz dengesini yaratılmakla birlikte bazı ihracat dayalı firmaları iç piyasaya doğru yönlendirip, sermaye ürünlerinin satın alınmasını artırmaktadır.

Kur değişikliği yaşandığı dönemde, sektörel yatırım yönlerinde değişiklik gerçekleştiğinden dolayı Çin'in bütün sektöründeki oranlarda değişim yaşanmaktadır, ihracattaki engellerden dolayı gayri ticari ürünlerdeki yatırım ve üretim artacak, hizmet sektörü gelişecek, sonuçta ülkenin sanayi yapısını değiştirerek uluslararası standarda getirecektir.

2) Çin'in ihracat yapısını sağlamlaştırır. İç talebi artırarak ülke ekonomisinin istikrarlı, sağlam şekilde büyümesini sağlayacaktır. Çin ucuz mallarıyla uluslararası piyasada tanınmıştır. RMB'nin yükselişi bol emek yoğun sanayisine zarar vererek, sonunda ihracatın düşmesine neden olur ama uzun vadeli düşünüldüğünde, paranın yükselmesi gerçek ten ihracat sanayi yapıya olumlu faydaları getirecek, ticaret koşullarını iyileştirerek ihracatçı firmaları geliştirecektir.⁸²

Ticari yapı açısından bakıldığında, RMB'nin yükselişi ihracat yapısını iyileştirip, iç talebi artıracak ve ülke ekonomisini istikrarlı büyümesini sağlayacaktır. Çin aslında iç piyasaya dayalı, dış piyasa ikinci faktör bir ülke olmalıyken, dış ticaretin daha artırılmaması gerekmektedir. O yüzden ülke dış ticaret stratejisini değiştirerek, iç piyasaya yönelmesi gerekmektedir, ondan dolayı para birimindeki değer kazanma ülke ihracat yapısını sağlamlaştırmakla beraber, tüketicilerin ithalat ürünleri satın alma gücünü artırarak, ülkenin iç ve dış talep dengesini ayarlayacak, iç talebi artırarak, dış ticaret dengesini sağlam yapacak, bağımlılığı azaltarak, ekonomik büyümeye destek verecektir.⁸³

⁸² Xie Jie, The Impacts of RMB reer Appreciation on the Chinese Economy- A CGE Model Analysis, Shanghai M.E. Üni, Press, 2011, S.7

⁸³ Yin Haiyan, RMB yükselişinin Dış Ticaret Üzerindeki Etki Analizi, Çin Ticaret Dergisi, 2011, S.5

3) Çin'in İthalat maliyetini düşürülecektir. Çin enerjide yaklaşık %60 dışa bağımlı bir ülke olmasıyla beraber teknolojiye hızlı ilerlemekte olan bir ülke sayılmaktadır, ülke ekonomisinin büyümesi ve sanayi yapısının iyileşmesiyle birlikte, ülke her yılı dışarıdan oldukça fazla miktarda enerji(petrol, doğal gaz) , hammadde (demir cevheri), yüksek teknoloji ürünler, ileri teknoloji ithalat etmektedir, genelde bu hammadde ürünlerin fiyatları US doları bazında hesaplandığından, doların değer kaybetmesinden ithalat ürünlerin fiyatında azalış gerçekleşirecektir.

4) Ticari yaptırımlar açısından bakıldığında, Ucuz Çin malları dünyanın dört bir yanında satılmaktadır. ABD, AB ülkeleri için Çin mallarını istemekle beraber, cari açık ve pazar girişimi gibi sebeplerle Çin mallarına karşı engeller yaratmaktadır, bunun en önemli nedeni ise günden güne istikrarlı büyüyen ülke ekonomisinden rahatsızlar olmaları ve Çin'in gelişmesini engellemek olarak gösterilmektedir. Örneğin, son zamanlarda uygulanmış olan Çin tekstil ürünlerine karşı kota belirlenmesi, ondan dolayı RMB'deki yükseliş bu ülkelerle olan ticari çatışmaları azaltmada aktif etki göstermektedir.

5) Çin firmalarının yurtdışında yabancı şirketler satın alma gücünü yükseltmek. Son yıllarda, küresel ekonominin birleşmesi söz konusudur. Örneğin, Çin bilgisayar dev şirketi LENOVO'nun IBM'in PC bölümünü satın alması, firmayı dünyanın 3. Büyük bilgisayar firması haline getirmiştir. RMB'nin yükselmesi doğal olarak Çin firmalarının yurtdışındaki satın alma gücünü artırmaktadır.

4.2.2 Değerlenmenin Dış Ticaret Üzerindeki Olumsuz Etkileri

RMB'nin yükselmesi ülke dış ticaretinde olumlu ve olumsuz etkiler yaratmaktadır. Gerçi bu yükseliş dünya ekonomisine, özellikle Çin'in ticaret ortaklarına olumlu etkiler getirirse de, ülkenin uluslararası ticaretlerine bazı olumsuz sonuçları da beraberinde getirmektedir.

1) Çin'in uluslararası firmalarının ihracatını etkilemektedir. Uluslararası firmalara göre, ihracatta da elde edilen kazanç kur ile ilişkilidir, ihracat fiyatındaki artış değişmediği durumda, yerel para dövize göre değer kazanırsa, firmanın ihracat yoluyla elde edilen yerel parası azalma anlamına gelecek, gelir azalacak ve firmaların ihracatını olumsuz etkileyecektir. Eğer firmalar aynı geliri elde etmek

amacıyla, ihracat fiyatını yükseltirse, o zaman ürünlerinin küresel piyasadaki rekabet gücü zayıflayacak, sonuç olarak ihracatın artması ve uluslararası piyasadaki payını olumsuz etkilemektedir.⁸⁴ RMB'deki yükseliş devam ederse de ülke enflasyonundan kaynaklanan maliye artışı Çin'in ihracat firmalarının, özellikle emek yoğunluklu KOBİ'lerin kazancını büyük bir ölçüde azaltır hatta iflas etmelerine neden olmaktadır.

2) İşsizlik oranı artıracaktır. Çin'in büyük bir kesim ihracat firmaları emek yoğun üretim modeliyle çalışmaktadır. İş gücünün verimliliği düşük, RMB' deki sürekli yükselişi firmaların ayakta kalma krizi yaşatmakta olup bu firmaların çalışanları işsizlik riskiyle yüze yüz gelmektedir. Nitekim Çin'in yeni artan istihdam alanları ise ihracat firmaları ve yabancı sermayeli firmalardır, yerel paranın yükselmesi ihracata büyük darbe yaparak, Çin istihdam durumunu olumsuz etkilemektedir.⁸⁵

3) Çin para birimindeki artış yabancı sermayeli işletmelerin ülkedeki kurum maliyetleri ve işgücü maliyetlerini yükselterek, yabancı şirketlerin yatırım yapma yönünü maliyeti daha düşük ülkelere kaymasına neden olur. Sonuç olarak yabancı yatırımın ülkeye girişi yada azalmasını ortaya çıkararak ekonomi büyümesini yavaşlatır, yabancı işletmelerin yarattığı istihdamı azaltmaktadır.

4) RMB'nin yükselmesi gerçekten ikili zor bir seçimdir; Paranın değer kazanması ülkenin rezervi, dış varlıkları değerinin düşmesine neden olmaktadır. Ülkenin diğer ülkelere yabancı sermaye yatırma, dış borç ödeme ve ithalat ürünleri alma gibi alanlarda çok yararlı ama sürekli yükseliş ülkenin ihracat ürünlerinin fiyatını artıracaktır. Çin'in belli bir uluslararası baskı altında ulusal parasını yükseltip yükseltmemesi kendi ülke ekonomi talebi, ithalat yapısı ve küresel piyasadaki ürünlerin talep-arzı ile ilişkili görülmektedir.

4.3. RMB'nin Değerlenmesine Karşı Öneriler

Dış ticaretin sürekli büyümesi Çin ekonomisinin dışa bağımlılığını artırmaktadır. 1978 yılında 2015 yılına kadar ülke dış ticareti yıllık ortalama artış oranı ekonomi büyüme oranından daha yüksektir. 1978 yılında dış ticaret katsayısı yüzde 9,8 iken,

⁸⁴ Yin Haiyan, RMB yükselişinin Dış Ticaret Üzerindeki Etki Analizi, Çin Ticaret Dergisi, 2011, S.4

⁸⁵ Yin Haiyan, RMB yükselişinin Dış Ticaret Üzerindeki Etki Analizi, Çin Ticaret Dergisi, 2011, S.6

2005 yılında tarihi zirve olan yüzde 62'ye ulaşmış, 2008 yılından sonra yavaşlama eğilimi göstermiş, 2015 yılında bu rakam yüzde 36,3 olarak gerçekleşmiştir. Bu da ABD ve Japonya gibi gelişmiş ekonomilere göre yüksek seviyelerdedir.⁸⁶

Ülke dış ticaret bağımlılığı katsayısının gelişmiş ülkelere nazaran yüksek olmasının en önemli üç çeşit nedeni bulunmamaktadır. Bunlar ise döviz kuru faktörü, uluslararası firmalarının üretim şekli ve ülkenin ekonomik yapısıdır.⁸⁷ Bundan dolayı RMB'nin değerlendirilmesinden kaynaklanabilecek her hangi olumsuz etkileri en düşük düzeye indirmek üzere devlet ve firmalara sorumluluk düşmektedir. Aşağıda, işletmeler özellikle ihracatçı firmalar açısından yola çıkarak alınabilecek öneriler sunulmaktadır.

4.3.1. Ülke Finansal Piyasa Sistemini Geliştirmek

Sağlam yapıya sahip bir finansal piyasa her ülke için oldukça önemlidir. Döviz kurundaki değişimden kaynaklanabilecek zarardan kaçmak için finans piyasaları yeterince olgunlaşmamış, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kırılganlık nispi olarak daha fazla olacağından, bu ülkelerde olumsuz etkiler yaratması daha muhtemel gözükmektedir.⁸⁸

Chit ve Judge (2011), beş gelişmekte olan Doğu Asya ülkesi için (Çin, Endonezya, Malezya, Filipinler ve Tayland) döviz kuru oynaklığının ihracat üzerindeki etkisinde finansal sektörün gelişmişliğinin rolünü incelemiştir. döviz kuru oynaklığının ihracata etkisi finansal sektörün gelişmişlik düzeyine bağlı olarak değişiklik gösterdiğini ortaya koymuştur. Finansal olarak daha az gelişmiş ülkelerin ihracatı, kur oynaklığından daha fazla olumsuz olarak etkilenmektedir. Bundan dolayı döviz kuru gelişmekte olan ülkeler için karar vericilerin gittikçe daha fazla önem verdiği bir gösterge haline gelmiş ve döviz kuru oynaklığı ise uluslararası yatırım kararlarında en önemli unsurlar arasında sayılmaya başlanmıştır.

Çin'in finansal piyasası gelişmiş ülkelere nazaran, finansal araçlar veya türev araçlar açısından çok daha geri konumdadır. Dolayısıyla finansal piyasaların

⁸⁶ Li Yizhong, 2015 Dış Ticaret Verileri Üzerinde Analiz, Çin M. Sektörü Dergisi, 2016, S.4

⁸⁷ Shen shengli, Dış Ticaret Bağımlılık Analizi, Matematiksel E. Araştırma Dergisi, 2005, S.2

⁸⁸ Cüneyt SEVİMİ , Taylan Taner DOĞAN, Türkiye Ekonomisinde İhracat veKur Oynaklığı ilişkisi, Ege Akademik Bakış, Nisan, 2016, S. 285

gelişmesini engellemektedir. Döviz kurundan kaynaklanan en ufak bir değişim bile Çin'in ekonomisini etkilemektedir. Bundan dolayı döviz kurundan kaynaklanabilecek riske karşı hedging uygulamasından yararlanmak için ülke finans piyasası finansal araçları ve türevleri çeşitlendirerek, zenginleştirerek gelişmektedir. Ülkenin sağlam, gelişmiş finansal sistemi ulusal paranın yükselmesi ya da düşmesinden kaynaklanacak etkileri azaltmanın ilk kalkanıdır.⁸⁹

4.3.2. Uluslararası İhracat Firmalarının Özlük Karşı Önlemleri

Bugün Çin ihracat firmalarını incelediğimizde, Çoğu uluslararası firmaların düşük döviz karşılıklı ürünler ürettiğini, ihracat firmalarının rekabet için fiyat indirimi yapmak üzere ürünlerindeki düşük fiyatı ön rekabet aracı olarak kullandığını görmekteyiz. Bu işletme mekanizmasının sonucu olarak DTÖ kuralları gereği Çin firmalarının uluslararası ticarete daha fazla Anti- dumping ve ticari yaptırımlarla karşı karşıya gelip, ihracat hacminin azalmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda, sayı ağırlıklı ihracatın gelir ve kazanç ağırlıklı ihracata dönmesi zorlaşmaktadır.⁹⁰

İhracat ağırlıklı Çin dış ticaretinde öncelikle işletmelerinin düşük kur, düşük fiyat düşüncelerini değişmesi gerekmektedir, yani ihracatın ekonomiye olan katkısını tekrar araştırılması, ekonominin yeni büyüme alanları aramalıdır. Bundan dolayı tek dış piyasa dayanıklı değil, iç piyasaya, milli tüketime doğru kaydırılması gerekmektedir. Çünkü Çin'in kişi başına düşen milli geliri her yıl ortalama yüzde 8 artarak 2015 yılında 8114 dolara ulaşmıştır. Milli gelirin artması, yaşam standartlarının yükselmesi Çin'i 1.36 milyar nüfusuyla dünyanın en büyük tüketim pazarlarından biri konumuna getirmiştir. Aynı zamanda IMF raporlarına göre, Çin'in tasarruf oranı dünyanın ilk sıralarda olup, 2008 yılında bugüne her yıl artış göstermektedir. 2015 yılında Çin'in kişi başına düşen tasarruf miktarı 40000 Yuan'i geçerek, toplam tasarruf 14 trilyon Yuan olmuştur.⁹¹ İkinci olarak ihracat firmaları da kendi satış stratejilerini değiştirmesi şarttır. Üretim yapısının sağlamlaştırılması uzun vade içinde gerçekleşecek bir süreç olduğu için firmalar daha çok uzun vadeli

⁸⁹ Zhao Hulin, RMB Yükselişinin Dış Ticaret Üzerindeki Etkileri, Finans Ekonomi Dergisi, Mart, 2013, S.6

⁹⁰ Yu Senjie, Çin'in 30 Yıllık Dış Ticaret Tarihi, Çin Ekonomi Araştırma Merkezi, Mayıs, 2008, S.5

⁹¹ Çin Merkez Bankası, 2015 Aralık Aylık Raporu, 2016

önlemler ve taktiklere ehemmiyet vermesi gerekmektedir. Örneğin, emek yoğun firmalar ihracat ürünlerinin sayı üstünlüğünü kalite üstünlüğüne dönüştürmesi, aslında ilk işlem ya da ham işlem mekanizmini ince işlem mekanizmine doğru geliştirmesi ve ihracat ürünlerinin katma değerini yükseltmesi gerekmektedir.⁹²

4.3.3. Kur Riskinden Kaçınma Önlemleri

Literatürde şirketlerin performansı ile kur oynaklığı ve ticaret üzerindeki etkileri inceleyen çalışmalarda Çin gibi finansal piyasası az gelişmiş ülkeler açısından, işletmelerin kur riskinden kaçınma araçlarıyla döviz kurundan kaynaklanan riski en az seviyeye indirilebileceği görülmektedir. Clark (1973) ve Kawai ve Zilcha (1986) hedging uygulamaları sayesinde döviz kuru oynaklığının ticaret üzerindeki olumsuz etkisinin zayıfladığını savunmaktadır. Finansal piyasalar yeterince gelişmemiş olmasa bile firmalar eğer kur riskinden korunma araçlarını kullanma fırsatına sahipse ihracatları oynaklıktan etkilenmemektedir. Broll (1997), Likidite sıkıntısı ihracatçı ülkeler için finansal sektör gelişmişliğinin bir göstergesi olarak kabul edilmekte ve bunun da firmaların ihracat performansları üzerinde önemli bir etkisi olduğu savunulmaktadır.

1) Uzun bir dönem için RMB nispeten sabit bir değeri korumuştur. Genel olarak bakıldığında, Çin firmalarının kur riski kavramları zayıf, riskten kaçma araçlarına olan tanım iyi olmadığı için riskten kaçma ürünlerinin kullanılması unutulmuş durumda görülmektedir. Geleneksel ticari düşüncelerle ticaret yapan Çin ihracat firmalarının personelleri küresel finans piyasayı karşı hassas olmaması ve finans ürünleri hakkında bilgileri eksikliği olması riskten kaçınma ürünlerini kullanmalarını engellemektedir. Özellikle KOBİ'ler ve devlet şirketlerinin riskten kaçınma bilgileri çok azdır. O yüzden ihracat firmaları bu alan üzerinde daha çok emek vermesi güç sarf etmesi gerekmektedir. Örneğin, risk yönetim anlayışı oluşturmak, uzman risk yöneticileri çalıştırarak risk yönetim sistemi kurmak, çalışanlara kur riski eğitimleri vermek vs.dir

2) Devlet olarak ihracat firmalarının kur riskinden kaçınması iyi bir yolu olmak üzere, Döviz piyasasını geliştirmek öne çıkmaktadır. Piyasa durumuna ve ekonomik

⁹² Luo Xingzheng, İhracat Ürünleri Katma Değer Analizi , Lingnan Dergisi,1996, S.6

koşullara göre, şimdiki dalgalı kur politikasının mükemmelleştirilmesi ve RMB'nin güvenli alanda istikrarını korumasıyla birlikte devletin piyasaya olan etkisini zayıflatarak, finansal ürünlerin çeşitlerini çoğaltması ve geliştirmesi gerekmektedir. Özellikle piyasaya rekabet unsurlarının sokarak, devlet bankalarının rekabet mekanizmini geliştirmesi gerekmektedir.

3) Uluslararası ihracat firmaları kendi sistemlerini geliştirerek, üretim, satış, satıştan sonraki hizmet gibi alanlar da daha fazla emek sarf ederek, yaratıcılık, teknoloji ve riskten kaçınma araçlarıyla ürünlerinin rekabet gücünü geliştirmesi gerekmektedir.

4.3.4. İhracat Firmalarının Stratejilerini Geliştirme Önlemi

Teknolojik araştırma, geliştirme ve yenilik olgusu ekonomik değişimin motorudur. Schumpete (1942), Yeniliği yeni bir üretim fonksiyonunun oluşturulması olarak tanımlayan bunun yeni bir ürünü veya üretim yöntemini kapsayabileceği gibi, yeni bir organizasyon biçimini ve yeni piyasaların açılmasını da kapsayabileceğini ifade etmiştir. Bu çerçevede girişimcilere ve dolayısıyla firmalara atfedilen ve yenilikçi firma içinde oluşan yenilik, kapitalist gelişmenin en önemli unsurlarından biridir.⁹³ Çin'in ihracat-ithalat firmalarını incelediğimizde, Çoğu firmanın teknoloji ve yaratıcılıktan uzak, daha çok emek yoğun üretim, düşük maliyet ve düşük fiyat yoluyla uluslararası piyasada ayakta durduğunu görmekteyiz. Çin'deki iş gücü maliyetinin artması, RMB'nin değerlenmesi üretim maliyetini de artırmaktadır. Geleneksel Çin ihracat modeli cazibesini kaybettiği bilinmektedir. Yenilik yaratmak, yaratıcı bir ülke olmak, evrensel devlet gücünü artırmak her devletin ön stratejilerinden biridir. İhracat-ithalat firmalarından meydana gelen yaratıcılık ülke ekonomisi için büyük katkı sağlayabilir, rekabet dolu küresel piyasada yaratıcılık da firmalar açısından önemli bir araçtır, firmalar için yaratıcılık, yenilik her zaman ön planda olmalıdır, ilk olarak firmalar keskin rekabet içinde herhangi bir yeniliği, yüksek teknoloji, bilgisayar yazılım-donanımlarını, internet gibi araçlardan önemli ölçüde faydalanmalı, kendi iç sisteminde araştırma ve eğitim gibi alanlara önemiyet vermesi gerekmektedir.

⁹³ Mustafa Özer, Necati Çiftçi, Ar-Ge Harcamaları ve İhracat İlişkisi: OECD Ülkeleri Panel Veri Analizi, 2007, S.3

SONUÇ

Çin kurulduğu 1949 yılından bu yana dünya ekonomisi tarihinde hiçbir ülke ekonomisinin gerçekleşmeyen süratle büyümüştür. Ülke ilk kurulduğu yıllar Mao'nun önderliğinde Sovyet modeli plan ekonomisi uygulamış, ancak ekonomik kalkınması yavaş ve sancılı bir dönem yaşamış, bu model devlet ve halkın ihtiyacını karşılayamamıştır. 1978 yılından itibaren sosyalist piyasa ekonomisi adını verdiği sosyalizmden vazgeçmeden Çin'e özgü serbest piyasa ekonomisi modelini uygulama yöntemini benimsemesi neticesinde kapalı kapılarını dünyaya açmıştır. Bir dizi reform ve dışa açılma politikalarını hayata geçirmiş, küreselleşme sürecinde büyük başarılarla imza atmış, daha güçlü daha dışa açık ekonomi haline gelmiştir.

Deng'in liderliğinde başlatılan ekonomik reformlar ve dışa açılma politikaları sonucu, yabancı yatırımcıların Çin'e olan güveni pekişmiş, bir dizi teşvik politikalarının sonucu doğrudan yabancı yatırımlarda sıçrama yaşanmıştır, ilk dönemlerde bu yatırımlar daha çok kültürel bağları olan Hongkong, Tayvan, Singapur gibi ülkeler tarafından yapılırken, Çin'in 2001 yılında DTÖ üyesi olmasından sonra dünyanın çeşitli ülkelerinden yabancı yatırımlar ülkeye akın etmeye başlamıştır. Ancak yabancı yatırımlar daha çok Çin'in kıyı kentlerinde yoğunlaştığından dolayı Çin'in kentleri ve kıyı, iç ve orta kesimleri arasında büyük gelişme farkları ortaya çıkmıştır.

Çin'in ekonomik başarısı genel olarak bakıldığında, büyük ölçüde istikrarlı hükümetlere, dinamik ticarete, yatırım ve sanayi politikalarına, yüksek tasarruf ve yatırım oranına borçludur. Bunun yanı sıra stratejik planlama, enflasyonun ve kamu açıklarının kontrolüne ağırlık veren makro ekonomik politikaları da önemlidir. Çin ucuz ve bol işgücü, yüksek yatırım ve tasarruf oranları, istikrarlı hükümet ve politikalar sayesinde devlet işletmeleri ağırlıklı, özel işletmeler aktif katılan bir dış ticaret yapısını geliştirmiştir. İhracat ağırlıklı dış ticaret yapısı Çin ekonomisine önemli katkılarda bulunmuştur. Dünya genelinde sürekli artmakta olan dış ticaret fazlası Çin'e büyük miktarda rezerv kazandırmış, aynı zamanda ABD, AB ve Japonya ticaret açığı fazla olan ticaret ortaklarının Çin'in kur düşüklüğünden yararlanarak ucuz maliyetli Çin mallarıyla ticarete haksız avantajlar elde ettiğini

göstermiş, sonuç olarak Çin parasının değerini yükseltme baskılarına maruz kalmış, 2005 yılından itibaren kademeli şekilde RMB değerini yükseltmeye başlamıştır.

Çin ekonomisinin hızla büyümesi ve ekonomik gücünün artması ile birlikte, RMB'nin yükseliş arka planı, nedenleri ve süreçleri Xie Jie ve Hu Zongyi'in yaptığı **Hesaplanabilir genel denge modeli** çalışmasında, RMB'nin yükselişinin uluslararası ticaret üzerindeki etki analizleri yapılarak alınan sonuç, ilk olarak ülkenin ekonomik yapısında emek yoğun sektörlerdeki sermayenin sermaye yoğun sektörlerle doğru akmasını sağlayacak ve sanayinin yüksek teknolojik sektörlerle yönelmesini sağlayacaktır. Sermayenin ülke iç piyasaya doğru kaymasını ortaya çıkartacak. Aynı zamanda ithalat ürünlerin fiyatındaki iniş yeni bir talep-arz dengesini yaratılmakla birlikte bazı ihracat dayalı firmaları iç piyasaya doğru yönlendirip, sermaye ürünlerinin satın alınmasını artırarak Çin'in sektörel yapısını değiştirecektir. İkinci olarak iç talebi artırarak ülke ekonomisinin istikrarlı, sağlam şekilde büyümesine yardımcı olacak, ticaret koşullarını iyileştirerek ihracatçı firmaları geliştirecek, aynı zamanda Çin'in ticaret ortaklarıyla olan ticari çatışmaları azaltarak, ülkelerarası ilişkilerinin iyileştirmesinde aktif etki oynayacaktır. Üçüncü olarak Çin'in İthalat maliyetini düşürecektir. Tüketicilerin ithalat ürünleri satın alma gücünü artırarak, ülkenin iç ve dış talep dengesini ayarlayacak, iç talep artacak, dış ticaret dengesini sağlam yapacak, bağımlılığı azaltarak, ekonomik büyümeye destek verecektir. Aynı zamanda Çin firmalarının yurtdışı şirket satın alma gücünü yükseltecektir.

RMB'nin yükselmesi ülke dış ticaretinde uluslararası firmalarının ihracat fiyatını artırma, elde edecek karını azaltma gibi bazı olumsuz sonuçları yanında da getirecektir. bu yükseliş aynı zamanda Çin'in uluslararası firmalarının küresel piyasadaki rekabet gücünü zayıflayacak, ihracat kapasitesini azaltacaktır. İkinci olumsuz etkisi ülkenin işsizlik oranı artıracaktır. Çin'in büyük bir kesim ihracat firmaları emek yoğun üretim modeliyle çalışmaktadır. Çin'in yeni artan istihdam alanları ise ihracat firmaları ve yabancı sermayeli firmalardır, yerel paranın yükselmesi ihracata büyük darbe yaparak, Çin istihdam durumunu olumsuz etkileyecektir. Üçüncü olumsuz etkisi ise Çin para birimindeki değer artış yabancı

sermayeli işletmelerin ülkedeki kurum maliyetleri ve işgücü maliyetlerini yükselterek, yabancı şirketlerin yatırım yapma yönünü maliyeti daha düşük ülkelere kaydıracak. Sonuç olarak yabancı yatırımın ülkeye girişi yada azalmasını ortaya çıkararak ekonomi büyümesini yavaşlatacak, yabancı işletmelerin yarattığı istihdamı azaltacaktır. Dördüncü olarak RMB'nin yükselmesi Ülkenin diğer ülkelere yabancı sermaye yatırma, dış borç ödeme ve ithalat ürünleri alma gibi alanlarda çok yararlı olsa da ülkenin rezervi, dış varlıklarının Çin açısından değerinin düşmesine neden olacak.

Bu değişken etkilere karşı ülke RMB'nin değerlenmesinin uluslararası ticaret üzerindeki etki analizlerinden yola çıkarak ülke ticaret yapısının iyileştirmeli, düşük kur, düşük fiyat modelini yavaş değiştirmeli ve ihracat yapmakla birlikte iç piyasayı da gözden geçirmeli, ihracat ürünlerinin kalitesi ve katma değerlerini yükseltmelidir. Aynı zamanda Çin firmalarının risk yönetim anlayışı oluşturmak, uzman risk yöneticilerinden yararlanarak, risk yönetim sistemi kurmalı ve risk yönetim hakkında bilgilendirmeli, rekabet mekanizmini ve finansal sistemini geliştirerek üretim, satış, satıştan sonraki hizmet gibi alanlar da daha fazla emek sarf ederek yenilik, yaratıcılık, teknoloji ve riskten kaçınma araçlarıyla ürünlerinin rekabet gücünü geliştirmelilerdir.

KAYNAKÇA

Akçil, Kaan:	Çin Ekonomisi ve Türkiye ile Çin'in Ekonomik ilişkilerinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri, Konya, 2008
Aslaner, Bekir:	T.C Pekin Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, ÇHC, Ocak, 2013
Ba, Xiaoyan:	Bretton Woods Sistemi
Barnett, Steven:	China, The world's fastest growing consumer market ,M art, 2014
Bo, Lecheng:	Çin Genel Tarihi, Taipei büyük Çin Yayını, Temmuz,1992
	Bursa Sanayi ve Ticaret Odası , China Kindness Tour (2009), “Republic of China (1911-1949)” , Haziran, 2006
Chen, Xuebin:	RMB Kur Değişikliğinin Uluslararası Ödeme Bilançosuna Etki Analizi, Fudan University Press, 2007
Cheng, Enfu:	Modern Politik Ekonomisi(2), Shanghai Maliye Üniversitesi Yayını, 2006
	China's Industrial Revolution , Challenges for a Macroeconomic Agenda, Jounal of Asian Economics, 2005
Çakmak, A. Özge:	Çin'in Dünya Ekonomisi ile Bütünleşme Süreci ve Türk Sanayisi Açısından bir Değerlendirme, S.D. Üniversitesi İktidat ve İdari Bölümler Dergisi, 2008
Çalik, Ümit:	Çin Ekonomisi (Mao ve Mao Sonrası Dönem), Liberal Düşünce, 2011
Ding, Yi:	RMB Yükselişinin Çin Ticaret Sektöründeki Etkileri, Pekin Eğitim Üniversitesi Yayını, 2006
Ding, Yi:	RMB Yükselişinin Çin Ticaret Sektöründeki Etkileri, Pekin Eğitim Üniversitesi Yayını, Mayıs, 2006, S. 4
Feng, Beilin:	Etki Tepki Fonksiyonunun Eflasyon Üzerindeki Etki Analizi, Küresel Finans Dergisi, 2006
Feng, Zhengqiang ve Yang, Xiaobo:	RMB kurunun Çin dış Ticarete olan Etkisi, Çin Ekonomist Dergisi, Nisan, 2007, S.4
Field,Robert Michael:	<i>The China Quarterly</i> , The Performance of Industry during the Cultural Revolution, Second Thoughts, Cambridge University

	Press , 1986
Fu, Jianquan:	Çin-AB Tarım Ürünleri Ticareti Gelişim Analizi , Hebei Ziraat Üniversitesi, Y.lisans Tezi, 2009
Fu, Yı:	Çin- ABD Ticari İlişlileri, Xi'nan Maliye Üniversitesi, Y.Lisans Tezi, 2005
George, Thomson:	Devrimci Diyalektik Üzerine, Ankara Şubat Yayınları, 1994
Giles, John, Park, Albert ve Zhang,Juwei:	What is China's True Unemployment, University of Oxrofd, 2005
Gökçe, Deniz ve Ercan, Metin:	Çin, Türkiye ve Dünya, Karizma -Üç Aylık Düşünce Dergisi, 2005
Gökdemir, Levent ve Gül Mor:	Dirijistik Çin Modeli ve Türkiye Çin Ekonomik İlişkileri, Finans-Politik&Ekonomik Yorumlar, 2006
Gövdere, Bekir:	Çin Doğrudan Yabancı Yatırımları Çekmede Neden Başarılıdır, İşlem Maliyetleri Yaklaşımı”, DTM Dış Ticaret Dergisi, 2009
Guan, Zhixiong:	Dünya Fabrikasının değişimi, http://www.rieti.go.jp/users/kan-syu/cn/c090731-2.html , 2 Şubat 2015
Gül, Ekrem ve Ekinci, Aykut:	Türkiye’de Enflasyon ve Döviz Kuru Arasındaki Nedensellik İlişkisi, Sosyal Bilimler Dergisi, 2006
Gülboy, Burak:	Çin’in Gölgesinde Uzak Doğu Asya, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2001
Hatraoğlu, Demet:	Asya Pasifikte Gündem, Türkiye Çin Ekonomik İlişkileri İçin Bir Yol Haritası, Şubat, 2007
Hu, Zongyi:	RMB Yükselişinin Uluslararası Ticaret Üzerindeki Etki Analizi, Kasım, 2009, S.4
Huan, Ming Ling	Intellectual Responses to China's Economic Reforms, 1988, University of California Press, 1988
Jimenez, Viviana:	Wnterorld Economic Growth Fastest in Nearly Three Decades, Eco-Economy Indicators, Earth Policy Institute, http://www.earth-policy.org/Indicators/Econ/2005.htm , 2009,
Kahveci, Eyüp:	İşletme Stratejileri ve İhracat Performansı İlişkileri, Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 2012
Karaca, Recai Kutay:	Dünyadaki Yeni Güç Çin, Tek Kutuptan Çift Kutuba, İQ Kültür

	Yayıncılık, 2003
Karluk, S. Rıdvan:	Uluslararası Ekonomi, Teori ve Politika, İstanbul Beta Basım Yayını, 2003
Kaykasyalı, S. Muhammed:	Küresel Üstünlük Mücadelesi ve Çin'in Yükselişi
Keyvan, Zerrin. Özlem:	Yeni Dünya Düzeninde Türkiye – Çin Stratejik Ortaklığı, 2016
Khan, Azizur Rahman:	Growth, Inequality and Poverty in China, International Labour Office , 2004
Kızıltan, Alaattin:	Tek Kutuplu Bir Dünyada Çin Halk Cumhuriyeti'nin 'Süpergüç' Olabilirliği, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2003
Klatt, Werner:	A Review of China's Economy in 1970, Cambridge University Press, 1975
Külebi, Ali: Whalley J. ve Zhu L. :	Çin - AB Politikası, Cumhuriyet Strateji Dergisi, Mcmillan, Ocak, 2008 The Impact of China's Economic Reforms on Agricultural Productivity Growth, Journal of Political Economy , 1989
Lai, Pingyao:	China's Economics Growth, New Ternds and Implications, China and World Economy, 2006
Li, Bin:	RMB Yükselişinin Etkileri, ShangHai Borsa Gazetesi, 2008
Li, Jinghan:	RMB Yükselişinin Çin Dış Yicaret Üzerindeki Etkileri, ZhongNan Üniversitesi, Mart, 2006, S. 1
Li, Yizhong:	2015 Dış Ticaret Verileri Üzerinde Analiz, Çin M. Sektörü Dergisi, Haziran, 2016, S.4
Li,Cheng ve Du,Zhibin:	Çin Rezerv Birimleri Yapısındaki Riskler Analizi, Yeni Finansman, 2006
Lin, Yifu:	RMB Kuru Hakkında düşünce ve Politikalar, Ekonomist, 2006
Liu,Jinghan:	RMB'nin Değerlenmesinin Çin Dış Ticaretindeki Etkisi, ZhongNan Maliye Üniversitesi, 2006
Liu,Qiuju:	Euro ve Euro Kur değişiminin Çin-AB Ticari İlişkilerindeki Etkileri, Dongbei Maliye Üniversitesi Y.Lisans Tezi, Aralık 2005
Lu, Xiangqian ve Dai,	RMB'nin Reel Döviz Kuru Oynaklığının Çin Dış Ticareti Üzerindeki Etkisi, Ekonomik Araştırma Dergisi, 2005

Guoqiang:	
Lu,Qianjin ve Lu,Qingjie:	Çin Para Poilitikası Sistem Analizi, Shanghai Lixin Muhasebe Yayını, 2006
Luo, Xingzheng:	İhracat Ürünleri Katma Değer Analizi , Lingnan Dergisi, Mayıs, 1996, S.6
Ma,Huimin:	RMB'nin Yükselişinin Çin Dış Ticaretine Getiren Fırsatlar Analizi, Ekonomi Analiz Dergisi, 2007
Meisner, Maurice Jerome:	Mao's China and After A History of the People's Republic, New York Free Press, 1999
Morrison, Wayne:	China's Economic Conditions",Congressional Research Service. M. Dutta, 2009
Muhalebiciler, Özge:	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın Rezerv Yönetim Politikaları ve Kredi Mektuplu döviz Tevidat Hesaplarının Analizi
Muharrem Bilge, Kağan Özdemir, Bengül Gülümser Arslan:	Para Teorisi, Muhayyilenin Ontolojik Sınırları, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2012
Onur, S. Durak:	Çin'in Gemi İnşa Sıani Devlet Tesvik Sistemine Genel Bakış, 2010
Overholt, H. William:	The Rise Of China's Economy, Palgrave Macmillan Journals, 1994
Öğütçü, Mehmet:	Geleceğimiz Asya'da mı? Yaralı Asya, Çin ve Türkiye, İstanbul Milliyet Yayınları, 1999
Önder, Timur:	Para Politikası, Araçları, Amaçları ve Türkiye Uygulaması, Uzmanlık Yeterlilik Tezi.
Özdemir, K. Bilge, Afşar, Muharrem, Arslan, Bengül Gülümser:	Para Teorisi, Anadolu Üniversitesi, Temmuz, 2007
Özer M, Çiftçi N. :	Ar-ge harcamaları ve İhracat İlişkisi,OECD Ülkeleri Panel Veri Analizi[J]. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2009, S.3
Özge	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın rezerv yönetim

Muhalebeciler:	politikaları ve kredi mektuplu döviz tevidat Hesaplarının analizi, S.11
Özmen, Erdal:	Reel Döviz Kuru ve Türkiye Dış Ticaret Dinamikleri, Economic Research Center, 2014
Özsoylu, Ahmet Fazıl:	Çin Bir Devrin Uyanışı, Nobel Yayın Dağıtım, Adana, 2006
Özyıldız, R. Hakan:	Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarında Karar Alma Prosedürü, Hazine Dergisi, 1998
Purtaş, Fırat:	Şangay Beşlisinden Şangay İşbirliği Örgütü'ne Orta Asya'da Rus Çin Stratejik Ortaklığı, Köksav, 2003
Rasim, Yılmaz ve Koyuncu, Cüneyt:	Çin dragon ekonomisinin önlenmeyen yükselişi, Ekin Kitabevi Yayınları , 1997
Rawski , G.Thomas:	THE RISE OF CHINA'S ECONOMY, Foreign Policy Research Institute FOOTNOTES, 2001
Rodrik, Dani:	What's so Special about China's Exports?, Harvard University, 2006
S. Li:	Chinese industrial economic development and Prospects, 2013
Saatcioğlu, Cem ve Karaca, Orhan:	Döviz Kuru Belirsizliğinin İhracata Etkisi Türkiye Örneği, Doğu Üniversitesi Dergisi, 2004
Sandıklı, Atilla ve Güllü, İlhan:	Geleceğin Süper Gücü Çin, İstanbul Tasam Yayınları, 2005
Sevim, Cüneyt , Doğan, Taner Taylan:	Türkiye Ekonomisinde İhracat ve Kur Oynaklığı ilişkisi, Ege Akademik Bakış, Nisan, 2016, S. 285
Sezen, Seriya:	Çin Halk Cumhuriyeti'nde Sosyalist Piyasa Ekonomisine Dönüşüm, Amme İdaresi Dergisi, 2007
Shaukat, Ali ve Wei, Weiguo:	Determinants of FDI in China, Journal of Global Business and Technology, Vol1, Num2, 2005
Shen, shengli:	Dış Ticaret Bağımlılık Analizi, Matematiksel E. Araştırma Dergisi, Mart, 2005, S.2
Shenkar, Oded:	Çin Yüzyılı, İstanbul Truva Yayınları, 2007
Shi, Qin:	Çin, İstanbul Yeni Yıldız Yayınevi, 1997
Somçağ, Selim:	Avrupa Feodaliziminin Evrimi, Bağlam Yayınevi, İstanbul, 2001

Sönmez, Atilla:	Doğu Asya Mucizesi ve Bunalımı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003
Sözdemir, Ali ve Gövdere, Bekir:	Çin Washington Uzlaşmasından Beijing Uzlaşmasına, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2006
	T.C. Ekonomi Bakanlığı, www.dtm.gov.tr , Aralık 2015
Tapşın, Gülçin ve Karabulut,A. Tuğba:	Reel Döviz Kuru, İthalat ve İhracat Arasındaki Nedensellik İlişkisi, Akdeniz Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, 2013
TUSAM:	AB-Çin Yakınlaşması, ABD'yi Kızdırıyor, Ulusal Güvenlik Stratejileri, 2005 Araştırma Merkezi. UNCTAD, World Investment Report 2005, Unctad, New York, 2005
Ülke, A. Deniz:	Çin'in Gölgesinde Uzakdoğu Asya, 2001
Ünal, Cafer:	Makro Ekonomi, Nobel Akademik Yayını, 2006
Venture, Ketİ:	Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarında Çok Uluslu Şirketlerin Çin Pazarına Yönelme Eğilimleri Türkiye Yönünden Bir Değerlendirme, Celal Bayar Üniversitesi İ .İ .B.F ,Manisa Cilt, 2005
Wang Guogang:	Sermaye Açılımı ve Çin Finans Reformları, Pekin Sosyal Makaleler Yayını, 2003, S.25
Wang, Rong:	Dış Ticaret ve FDI'in CPI'a olan Etki Analizi, Nanjing U.Press, 2016
Wang, Yongzhi:	Çin Ekonomisinin Büyümesi, Shandong Sosyal Dergisi, 2008
Wang, Zhiming:	Uluslararası Ekonomi(M), ShangHai Fudan Üniversitesi Yayını,2006
Wang,Guogang:	Sermaye Açılımı ve Çin Finans Reformları [M], Pekin, SoSal Makaleler Yayını, 2003
Warner, M. Andrew:	Public Investment as an Engine of Growth, IMF Working Paper, 2014
Wen Bin:	RMB Kur reformu Etkisi ve Eğilim Analizi, Uluslararası Finans Stratejik Merkezi, 2006, S.3
Wong, John ve Ding Lu:	China's Economy into The New Centruy, Shangai, World Scientific Publishing. 2009
Wu,Zhipan, Liu Yan:	Finans Kanunu, , Pekin Üniversitesi, 2008
Xi, Jie:	The Impacts of RMB reer Appreciation on the Chinese Economy- A CGE Model Analysis, Shanghai M.E. Üni, Press, 2011, S.7

Yang, Yongzheng:	China's Integration into the World Economy Implications for Developing Countries, IMF Working Paper, 2003
Yi, Li:	RMB hızlı Yükselmesinden Kaynaklanan Riskler, LiLun Dergisi, 3,2007
Yiğın, Seçkin:	Çin Ekonomisi ve Dış Ticaret İlişkileri, Çukurova Üni. Y.tezi, 2013
Yin Haiyan:	RMB yükselişinin Dış Ticaret Üzerindeki Etki Analizi, Çin Ticaret Dergisi, Nisan, 2011, S.4
Yu Dongjun:	, DTÖ Üyeliğinden Sonraki Eğilim ve Fırsat, Pekin, Makina Sanayi Yayın, 2010, S.12
Yu Senjie:	, Çin'in 30 Yıllık Dış Ticaret Tarihi, Çin Ekonomi Araştırma Merkezi, Mayıs, 2008, S.5
Yu, Dongjun:	DTÖ Üyeliğinden Sonraki Sektör Eğilimi ve Fırsatlar, Pekin, Makina Sanayi Yayını, 2000
Yu, Senjie:	Çin'in 30 Yıllık Dış Ticareti, Pekin Üniversitesi Araştırma Merkezi Dergisi, 12. 2008
Yuan, Huaiyu:	RMB Yükselişinin Shanghai Borsasına Olan etki Analizi, WuHan Finans, 2007
Yücel, Fatih:	Kıta Çin'i Asya Ejderi'nin Sancıları" Adana Ticaret Odası Dergisi, 1999
Zhang, Baoping:	RMB Yükselişinin Yabancı Yatırımlara olan Etki Analizi, HeBei Normal Üniversitesi, Y.Lisans Tezi, 6, 2007
Zhang, Xiaopu:	RMB Kur Dengesi Ararştırması, Çin Finans Yayını, Ocak, 2001, S.6
Zhao Hulin:	RMB Yükselişinin Dış Ticaet Üzeeindeki Etkileri, Finans Ekonomi Dergisi, Mart, 2013, S.6
Zhao, Dongrong:	Çin Ekonomisinin Küreselleşme Strateji Analizi, NanJing Üniversitesi Yayını,2000
Zhao, Huijuan:	RMB Yükselişinin Ülke Ana Sektörlerindeki Etki Analizi, Finans Eğitim ve Araştırma Dergisi, 2007
Zhao, Shui:	Çin- ABD Ticari İlişkileri Analizi, Anhui Maliye Üniversitesi, Y.Lisans Tezi
Zhao, Xiao:	İhracat Firmaları RMB Yükselişine Nasıl Bakmalı, Uluslararası Sermaye Dergisi, 2007

